SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 37
4/2022
26. február 2022

Cena 0,80 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Denník N si začiatkom februára v krátkej správe posťažoval svojim čitateľom, že ministerstvo kultúry nateraz neplánuje obmedziť financovanie matičných novín. Ronili krokodílie slzy nad rozhodnutím ministerky kultúry. Doslova uviedli: „Momentálne na technickej úrovni neprebieha diskusia o zrušení financovania novín, informovalo ministerstvo.“

Neprajníkov nepotešíme. Ministerka Natália Milanová naozaj podpísala minulý týždeň zmluvu s Maticou slovenskou, na základe ktorej získa národná ustanovizeň v roku 2022 štátnu dotáciu vo výške 1 344 600 eur vrátane zdrojov na jej vydavateľské aktivity – teda aj na chod redakcie Slovenských národných novín. Oceňujem tento postoj ministerstva kultúry. Dokázali tu prekročiť svoj tieň. Aj keď nás najskôr niekto na ministerstve poriadne ohovára, na Slovensku ostáva zachovaná pluralita tlače a sloboda slova ako taká. Apropo, ak by SNN boli dezinformačné médium, asi by naše webové sídlo zaradili medzi stránky so sporným obsahom na www.konspiratori.sk –, čo sa nestalo. A borili by sme sa so žalobami za zverejňovanie neprávd a dezinformácií –, čo sa tiež nedeje. Za posledných desať rokov voči našej redakcii neexistuje súdne rozhodnutie o publikovaní nepravdy. Ak sme aj uverejnili nesprávnu informáciu, pousilovali sme sa uviesť ju na pravú mieru...

Kto sú však tí, čo ukazujú na druhých prstom? Kto sú tí, čo ostrakizujú za iný postoj? Kto sú tí, čo sa vydávajú za jediných „správnych“, stojacich na strane pravdy? Prečo Denníku N prekáža, že štát prispieva na činnosť Slovenských národných novín, čím ostáva zachovaná pluralita názorov? Vraj dezinformujeme? A kto vydal nedávno noviny s poplašným titulkom o vojne na Ukrajine? Prečo tvrdili, že Rusko zaútočí, a šírili medzi ľuďmi strach? Kto a kde sú tí novinári, ktorí kedysi v denníku SME písali, že Irak vlastní a použije zbrane hromadného ničenia? Neboli sme to my, ale tieto ich klamstvá spôsobili vo svete nesmierne ľudské utrpenie.

Áno, Maticu slovenskú a Slovenské národné noviny finančne podporuje štát, aj keď sa mu nepodkladáme. Kto podporuje ich? Žeby americké spoločnosti či vplyvný tretí sektor alebo nadnárodné korporácie, ktoré rady ovplyvňujú svetovú politiku? My obhajujeme záujmy slovenského národa a sme na to patrične hrdí. Koho záujmy presadzujú oni...?

Maroš SMOLEC, šéfredaktor SNN

NEOGRAFIA
www.neografia.sk
R - 2022004

ISSN 0862-8823
04
9 770862 882007

ZLATÁ PETRA

Fotografia:internet

Klamstvá o Ukrajine vrcholia str. 6

Ako sa vyrába značkový cimbal str. 9

Kresťanstvo a nacionalizmus str. 11

TRI OTÁZKY PRE: prof. JUDr. Mareka ŠTEVČEKA, PhD., rektora Univerzity Komenského

Reforma nerieši problémy vysokých škôl

• Pán rektor, zapracovala vláda do novely vysokoškolského zákona vaše pripomienky?

Niektoré pripomienky vláda zapracovala. Stále v nej však zostali mnohé kruciálne časti, s ktorými sa nemôžem stotožniť pre ich rozpor s princípmi akademickej samosprávy. Vedenie našej univerzity nie je a nikdy nebolo proti reformám. Pripravovaná reforma vysokého školstva však nie je reformou, lebo nerieši reálne problémy verejných vysokých škôl.

• Ako výpadok financií v tomto roku ovplyvní chod univerzity a výučbu?

Univerzity dostanú zo štátneho rozpočtu o dvadsaťsedem miliónov menej ako vlani. Len na energiách zaplatí naša univerzita tento rok o vyše päť miliónov eur viac. K tomu sme prišli o príjmy z podnikateľskej činnosti pre pandémiu. Univerzitu čaká škrtanie rozvojových projektov a rekonštrukcií, zvyšovanie cien v internátoch, rušenie študijných programov a prepúšťanie zamestnancov.

• Aké budú následky, ak niektoré študijné odbory neotvoríte?

Výpadok financovania verejných vysokých škôl môže spôsobiť nenávratné škody v rámci celej slovenskej spoločnosti. Ak raz niektorý odbor či program zanikne pre ekonomické reštrikcie, pravdepodobne sa ho už nikdy nepodarí obnoviť. Ak raz zaniknú, na Slovensku sa už nebudú dať študovať vôbec –, čo spôsobí iba ďalší odlev slovenských študentov do zahraničia, no i zákonitú absenciu internacionalizácie, keďže ani k nám nebudú prichádzať zahraniční študenti.

Zhováral sa
Ivan KRAJČOVIČ
Foto: archív UK

V SNN 5/2022 SI PREČÍTATE

Najbližšie číslo Slovenských národných novín 5 vyjde s dátumom 12. marec 2022

- V abovskej obci Kecerovce je na náhrobku obetí vytesané aj meno ich vraha
- Smrť renegáta Imricha Turza z Betlanoviec si viacerí rivali želali a azda aj pripravili

Opätovné odvolávanie ministra vnútra Romana Mikulca

Vyšetrovanie policajtov NAKA prevzala prokuratúra

Ivan BROŽÍK – Kresba: Andrej MIŠANEK

V piatok 18. februára sa napokon po odložení začala mimoriadna schôdza Národnej rady Slovenskej republiky, ktorú inicioval Smer – SD. Na jej programe bolo odvolanie ministra vnútra Romana Mikulca. Hlavným dôvodom bola neprehľadná situácia v bezpečnostných zložkách štátu, ktorú možno pokojne pomenovať aj ako vojnu policajtov. Policajná inšpekcia je už niekoľko mesiacov priamo vo vojnovom stave s Národnou kriminálnou agentúrou (NAKA). Opozícia chcela odvolať z ministerského kresla politika, ktorého obviňuje z politických zásahov do práce nezávislých vyšetrovacích orgánov.

Zaujímavosťou bolo, že ministra Mikulca obhajoval v mene vlády priamo minister financií Igor Matovič. Ten predniesol poslancom stanovisko vlády k návrhu na odvolanie ministra vnútra. Neskôr však prešiel do osobných útokov. Predsedajúci schôdze Juraj Blanár mu korektne vysvetlil rokovací poriadok NR SR, ktorý jasne stanovuje, že osobné postoje a invektívy môže predniesť v rozprave, a nie pridávať ich k stanovisku vlády. Na to Igor Matovič odpovedal predsedajúcemu schôdze: „Pán predsedajúci, mali by ste držať hubu.“ Potom prišla už iba klasická kritika o dvanástich rokoch zlej politiky ficovcov, Jánovi a Martine.

■ CHABÁ OBRANA

Ministra Mikulca neprišiel brániť len predseda vládneho OĽaNO, ale aj Mária Kolíková, ktorej súdna reforma utrpela v parlamente deň predtým zdrvujúcu porážku. A to aj z dôvodu odmietnutia reformy zo strany vládneho hnutia SME RODINA. Na vystúpenie ministra reagoval opozičný poslanec Hlasu Erik Tomáš slovami: „Zjavne má on sám za ušami!“ Vo vystúpení poslanec ministrovi mnohé veci ozrejmil. Legálne odposluchy komunikácie vyšetrovateľov podľa neho postupne odkrývajú celú túto mašinériu. V pléne mu tiež ďalej odkázal: „Vy ťaháte nitkami. Vy ovplyvňujete políciu a prokuratúru. To, že vy ako jediný člen vlády kryjete chrbát a obhajujete Mikulca, nás len utvrdzuje v podozrení, že vy ťaháte nitkami. Vy ovplyvňujete políciu a prokuratúru v neprospech opozície alebo inšpekcie ministerstva vnútra,“ povedal na záver poslanec Tomáš.

■ KRITIKA MINISTERKY

Do ministerky spravodlivosti sa po jej príspevku do rozpravy zas pustil poslanec Mažgút. Samotný odvolávaný minister vnútra Roman Mikulec odmietol, že by niekedy ovplyvňoval vyšetrovateľov. Ide podľa neho o fabulácie. Vyhlásil to počas diskusie k návrhu na jeho odvolanie. Podčiarkol, že neexistuje jediný dôkaz a ani vyšetrovanie Úradu inšpekčnej služby podľa neho nepotvrdilo podozrenia z manipulácie vyšetrovania tak, ako o tom hovorí opozícia. „Vypočul som si kopu klamstiev. Na moje odvolávanie v parlamente som si už zvykol, beriem to ako taký parlamentný folklór,“ poznamenal sebavedome minister Mikulec. Odmietol, že by ovplyvňoval vyšetrovanie Národnej kriminálnej agentúry. Opozičným poslancom ide podľa neho o to, „aby fabuláciami, klamstvami, prekrúcaním faktov a vytrhávaním z kontextu mohli zmiasť verejnú mienku a zmariť snahy očistiť spoločnosť od korupčného správania“.

■ O ROZPADE VLÁDY

„Keď sa koalícia zajtra rozpadne, tak ja si poviem, že chvála Pánu Bohu,“ vyhlásil Matovičov Jozef Pročko. Po páde vlády si bude aspoň robiť to, čo chce a to, čo ho baví. Ak sa vláda rozpadne, môžu zato kollárovci. „Hnutie SME RODINA je v koalícii zbytočné asi ako nejaký nádor na krku,“ vyhlásil zase vicepremiér a predseda SaS Richard Sulík po neschválení Kolíkovej súdnej reformy. Mimochodom, poslancov spomínaného hnutia akoby sa mimoriadna schôdza a jej program – odvolávanie ministra Mikulca netýkalo. Hlas hnutia prezentoval iba jeho člen Peter Pčolinský. Predseda parlamentu a SME RODINA Boris Kollár už v deň schôdze skonštatoval, že jeho hnutie sa nebude pridávať k opozícii a nebude odvolávať ministra vnútra. Dodal však, že voči nemu majú veľa nezodpovedaných otázok, na ktoré čakajú odpovede.

Diskusiu prvého dňa mimoriadnej schôdze v pléne ukončili poslanci vystúpením Borisa Suska. Ten pripomenul kompetencie ministra vnútra v súvislosti s Policajným zborom a potrebu vyvodiť politickú zodpovednosť v prípade závažných podozrení zo zneužívania práva a manipulácie vyšetrovaní viacerých káuz. Susko tvrdil, že vyšetrovatelia Národnej kriminálnej agentúry chceli zlikvidovať tím inšpekcie, ktorý mal preverovať podozrenia z ich marenia vyšetrovaní. Minister vnútra Roman Mikulec podľa Borisa Suska nesie plnú politickú zodpovednosť za viaceré kauzy, a keďže ju sám nevyvodil, je povinnosťou opozície iniciovať jeho odvolávanie. Podotkol, že na zisťovanie, či vznikla trestnoprávna zodpovednosť, sú tu orgány činné v trestnom konaní. Aktuálne policajné vedenie zrušilo vyšetrovací tím inšpekcie, ktorý práve podozrieva vyšetrovateľov NAKA z nezákonného ovplyvňovania svedkov v známych kauzách za aktívneho využívania svedkov kajúcnikov. Vyšetrovanie musela prevziať priamo krajská prokuratúra, ktorá kontroluje zákonnosť postupu policajných orgánov.

■ MINISTER ZREJME OSTANE

Schôdza pokračovala v utorok 22. februára, to však je dátum už po uzávierke tohto vydania Slovenských národných novín. Samozrejme, podľa predpokladov a názoru pozorovateľov je viac ako isté, že minister vnútra svoju stoličku v parlamente opäť obháji.

AKTUÁLNE

PEKINSKÉ MEDAILY

Na zimnú olympiádu do Pekingu odletelo pol stovky slovenských športovcov, ale v médiách sa neustále skloňovalo iba meno Petry Vlhovej. Nečudo, veď od najlepšej súčasnej svetovej pretekárky v alpských disciplínach sa jednoznačne očakával prenikavý úspech, ba aj zlatá medaila. Neskromní si dokonca brúsili zuby na viac vzácnych kovov, dokonca tri. Mnohí ju však zároveň aj ľutovali: „Úbohé dievča, byť pod takým psychickým tlakom je na nevydržanie. Čo keď na umelom olympijskom snehu neuspeje, veď sa to stalo už mnohým iným favoritom, tak potom ju novinári i široká verejnosť znesú pod čiernu zem!“ Našťastie, húževnatá a cieľavedomá dievčina s obdivuhodnou športovou i psychickou výbavou z Liptova celému svetu ukázala, že jej výsledky v Svetovom pohári v minulom roku i v tejto sezóne nie sú dielom náhody. Neuveriteľným príbehom vyhrala slalom. Postarala sa tak o prvé historické slovenské zlato v alpskom lyžovaní na olympiáde. Menším prekvapením bolo, že následne nenastúpila na ďalšie alpské disciplíny – super G a kombináciu, kde mala tiež medailové ambície.

Najväčším prekvapením slovenskej olympijskej výpravy bola medailová jazda slovenských hokejistov. Po úvodných prehratých zápasoch v skupine im už takmer nikto neveril. Povstali ako fénix. Porazili Nemcov, USA a získali bronz. Tesnú prehru v semifinále utŕžili preto, že severania sa po strelení gólu uzavreli do obrannej nepriestrelnej ulity. Naši dobývali ich bránu, ale nepodarilo sa. Chlapcov to nezlomilo. O tretie miesto rozstrieľali Švédov 4:0. Po zlate z Göteborgu (2002) to je druhý najväčší míľnik slovenského hokeja. Olympiáda sa skončila pre Slovensko dobre. Ďakujeme. Držme teraz palce našim paralympijským športovcom.

(vm. mrs)

VŠIMLI SME SI

Mali sme za sebou prvý semester. Ledva sme vytriasli slamu z topánok – jeden z kysuckého Višňového, druhý z baníckych Rudnian na Spiši, tretí z oravských Leštín, štvrtý z rusínskeho Čertižného... Bolo nás v ročníku spočiatku tuším sedemnásť, čo sme sa podujali na štúdium slovenského jazyka a literatúry a tiež výtvarnej výchovy na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. Tá v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch

Fullova galéria v Ružomberku

Fulla v depozite

ponúkala ako jediná na Slovensku aj štúdium umeleckých disciplín na špecializovanej katedre. Nečudo, že sme sa v „Aténach nad Torysou“ zišli z celého Slovenska. A hneď po imatrikulácii sme aj absolvovali akýsi „akademický prológ“ na krajinárskom kurze v kúpeľoch Nová Ľubovňa. Dodnes tam chodievam a nostalgicky spomínam, čo sme tam na jeseň 1972 s kolegami zažili. Na rozbeh povinných pár náčrtov prírodných detailov a krajinárskych panoramatických škíc uhlíkom, niekoľko korektúr aj napomenutí od prísneho vedúceho pobytu akademického maliara Tibora Gála, avantúrne prieskumy v okolí, najmä v niekedy nemeckej Chmelnici, a potom nekonečnosť mladosti s debatami a so zábavkami cez polnoc. V takomto družnom húfiku ani nie o veľa od nás staršia odborná asistentka Norma Urbanová navrhla exkurziu k Fullovi do Ružomberka. Aj to hneď sprostredkovala. To majster ešte žil a už aj býval pod strechou svojej galérie, ktorú mu z úcty k jeho dielu a významu v rodnom meste postavil aj s ateliérom a bytom štát. V mládežníckych očiach videla sa nám vtedy Kusého stavba honosná – až na závisť –, ale zas nie až na takú, aby nám to vyrazilo dych a vzalo reč. Majster Fulla vyšiel zo svojho súkromia, zrejme aj zvedavý, čo za výtvarníci k nemu zavítali. No len čo vo výstavnej sále preletel zrakom tú nesústredenú a hlučnú chásku, otočil sa na opätku a pobral sa späť k sebe „do prízemia“. Bolo to moje jediné stretnutie s veľkým majstrom naživo. Každý ďalší kontakt s jeho umením bol už akoby poznačený tou ružomberskou epizódkou a trošku neúctivou adolescentnou prízemnosťou. Oveľa väčšiu vidím teraz, keď Fullove diela pre zlý stav objektu a hrozbu ich poškodenia museli zvesiť a uložiť kdesi v depozite. Na ako dlho?

Emil SEMANCO

Slováci budú mať nasledujúce dva roky nižšie ceny elektriny

Zdražovanie sa nevyhlo ani Slovensku

Špeciálna daň z jadra nebude. Napokon nie je zrejmé, či návrh na takéto zdanenie mal byť spoločenskou pákou na Slovenské elektrárne (SE), alebo išlo o reálny úmysel. Nie je to už podstatné. Tento zámer sa totiž podarilo ministrom zobchodovať. Namiesto dane sa s elektrárňami dohodli na zmrazení cien elektriny pre bežných ľudí a dva milióny domácností. Ceny za elektrinu by sme nemali v rokoch 2023 a 2024 platiť vyššie ako dnes.

Nie viac ako pred rokom. Ale ako sú dnešné, už zvýšené ceny. V súčasnosti rodina žijúca v byte zaplatí za elektrinu maximálne o 32 eur viac ako vlani, za rok celkovo 350 eur. Účet pre rodinný dom s elektrickým vykurovaním a ohrevom vody vyjde o takmer o 146 eur viac a ročne zaplatí dohromady 1 108 eur. A tak by to malo ostať aj nasledujúce dva roky.

■ MINISTRI VIZIONÁRI

Ministri Sulík s Matovičom uviedli, že jedna domácnosť vďaka tomuto kroku ušetrí 500 eur za dva roky. Trochu vizionárske tvrdenie, lebo to, či niečo a koľko domácnosti ušetria, ukáže až trh neskôr – v druhej polovici roka. Ako povedal odborník na energetiku, vo februári, v situácii, keď na trhu panuje množstvo neistôt, nie je možné tento vývoj predvídať. Úspora tak môže byť vo výške miliardy eur, ale pokojne to môžu byť miliardy dve, tri alebo aj nula. Uvidíme...

Iný odborník, toho času šéf Úradu na reguláciu sieťových odvetví (ÚRSO), zase ešte pred touto dohodou so SE povedal, že si domácnosti priplatia raz toľko. Takže je to azda dobrá dohoda. Aspoň niečo, keď už zámer s nižšími alebo so zastropovanými cenami potravín či pohonných hmôt až tak k spokojnosti obyvateľstva nevydal. Ostáva záhadou, čo prinesie avizovaný balíček pomoci zraniteľným skupinám v boji s rastom cien, teda s infláciou. Ale už teraz vieme, že pomoc bude adresná a efektívna. Vraj. A keď sa prijme až na ten budúci, no a čo. Hádam si nemyslíte, že vtedy bude mať vláda infláciu pevne v rukách. Alebo bude? Vlastne ani nevieme, či vtedy bude ešte minister financií ministrom financií... A to isté platí aj o Sulíkovi. Ten síce nezakontrahoval s Rusmi cenu za zemný plyn na dlhé obdobie, tak ako to urobili Maďari a dnes platia pätinové ceny, ale o to viac si uvedomuje, kto za zdražovanie môže – no predsa Kažimír z NBS. A prečo? Lebo sa dostatočne nesnaží pri hlasovaniach guvernérov centrálnych bánk. Asi tu niekomu ušlo, že zdražuje celá Európa. Možno aj celý svet.

ČO INÍ NEPÍŠU

Ministri I. Matovič a R. Sulík v otázke stropovania ceny elektriny ťahajú za jeden špagát.

■ MARŽE OBCHODU

A keď sme už spomenuli potraviny, prečo sa čudujeme, keď sa naši obchodníci sťažovali na cezhraničnú nákupnú turistiku v pohraničí. To naozaj? Tí istí obchodníci, ktorí si k nákupnej cene od prvovýrobcu prihodia tristo, štyristo percent či viacpercentné marže, teraz plačú, kdeže sa im podeli kupujúci. A tak ako je dnes už zvykom, načahujú ruku smerom k štátnej pokladnici. Dajte, trpíme, znížte dépéháčku. Kompenzujte. Ale my si svoje marže aj tak nedáme...

Ľudovít KUSAL

Hystéria o finlandizácii Ukrajiny

Roman MICHELKO

Sledujúc stupňujúcu hystériu okolo Ukrajiny je jasné, že tento problém treba riešiť. Čoraz viac sa však ukazuje, že propaganda ide na plné obrátky a zdravý rozum kľačí kdesi v kúte. V čase písania tohto komentára, teda 16. februára, už sa mala začať vojenská akcia Ruska proti Ukrajine, a nič sa nedeje. Že by hoax Bidenovej administratívy...?

V ostatných dňoch sme okrem sústredenej dezinformačnej kampane boli svedkami aj intenzívnej kyvadlovej diplomacie. V Moskve si podávali kľučky francúzsky prezident Emmanuel Macron či nemecký kancelár Olaf Scholz s cieľom nájsť riešenie krízy. Tak či onak, Vladimír Putin sa dostal do epicentra svetového diania a svetové aj regionálne veľmoci ho musia brať naozaj vážne. A práve jedna epizóda z tohto koloritu rokovaní a stanovísk vyvolala absurdnú mediálnu búrku. V priebehu spiatočného letu z Moskvy dával prezident Emmanuel Macron na palube lietadla rozhovory pre viaceré svetové médiá. No a v jednom rozhovore údajne zaznelo jeho vyjadrenie v tom zmysle, že riešenie pre Ukrajinu by mohlo byť aj vo finlandizácii Ukrajiny. Hystéria, ktorá následne vypukla, svedčí o absolútnej strate súdnosti nielen médií, ale aj svetového politického mainstreamu. Skúsme si teda definovať, čo to vlastne tá finlandizácia znamená a ako by vyzeral svet, ak by sa tento model uplatnil aj na Ukrajinu.

Tak teda finlandizácia je spôsob koexistencie, aký fungoval medzi Fínskom a Sovietskym zväzom. Medzi oboma národmi bolo v priebehu ich spoločnej histórie viacero sporných udalostí. Až do roka 1917 bolo Fínsko súčasťou Ruského impéria. Po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii (VOSR) sa Fínsko po vzájomnej dohode osamostatnilo a až do Zimnej vojny v roku 1940 ZSSR a Fínsko koexistovali v relatívnom pokoji. V roku 1940 vznieslo ZSSR voči Fínsku územné nároky na časť územia, ktoré by umožnili výhodnejšiu obranu strategického mesta Leningrad. Sovietska vláda za to ponúkla Fínsku iné úze-

KOMENTÁR

mie v Karélii, čo fínska vláda odmietla a nasledovala nešťastná vojna, v ktorej síce Červená armáda za cenu veľkých asymetrických strát vyhrala, ale to víťazstvo bolo draho vykúpené.

Po druhej svetovej vojne, keď sa nanovo budovala bezpečnostná architektúra Európy, sa v prípade Fínska našiel celkom nasledovaniahodný model súžitia. Fínsko si zachovalo nezávislosť a demokratické politické zriadenie. Na strane druhej prijali dohodu, že nevstúpi do NATO, na jeho území nebudú základne Severoatlantickej aliancie a pre ZSSR nebude predstavovať žiadne vojenské ohrozenie. Na hrách studenej vojny sa Fínsko nijako nepodieľalo. Práve naopak, Fínsko bolo voľne asociovaným členom RVHP a malo privilegované postavenie medzi ostatnými západnými štátmi, z čoho významne ekonomicky profitovalo.

Na začiatku deväťdesiatych rokov po kolapse ZSSR táto naviazanosť na ekonomiky RVHP spôsobila, že sa Fínsko dostalo do ekonomických problémov. Túto krízu rýchlo prekonalo vďaka rozumnej vláde a prijatiu národnej doktríny, na ktorej sa zhodli všetky relevantné politické sily. Vďaka všeobecnému konsenzu, že jedinou schodnou cestou je masívna podpora školstva a systematické budovanie poznatkovo orientovanej spoločnosti, sa Fínsko po krátkom čase dostalo medzi najvyspelejšie krajiny Európy. Po rozpade ZSSR sa téma finlandizácia znova dostala do verejného diskurzu v súvislosti so súžitím Ruskej federácie a pobaltských republík. Tento koncept sa vtedy nepresadil. Ruská federácia na čele s Jeľcinom prežívala svoj najväčší mocenský úpadok, čo NATO využilo alebo – ešte lepšie – zneužilo. Mnohí sa ešte pamätajú, že úlohu užitočného služobníčka dobrovoľne zahral český prezident Václav Havel, ktorý prvý verejne vyzval k prijatiu pobaltských krajín do Severoatlantickej aliancie, čím prelomil akési nepísané tabu. Následne Západ ostentatívne ignorujúc bezpečnostné záujmy Ruskej federácie integroval pobaltské republiky do NATO.

Je jasné, že vojenské základne na území svojich susedov nie sú v záujme Ruska a ruská diplomacia robí všetko pre to, aby sa obkľučovanie Ruska zastavilo. Aj preto Macronov náhodný nápad alebo cielene vypustený balónik mal otestovať reakcie verejnosti na takýto model riešenia. Ukazuje sa, že arogancia Západu a absolútna absencia empatie dnes výrazne dominujú. Pritom nezúčastnená Ukrajina bez integrácie do vojenských paktov, ale s nezávislou vnútornou politikou, navyše spolupracujúca s Ruskou federáciou na báze vzájomnej výhodnosti – to by bolo pre obe krajiny najvýhodnejšie riešenie. Iste, je tu Krym, ktorý nadlho skomplikuje vzájomné vzťahy, a je tu aj hnisajúca rana nevyjasneného postavenia dvoch odštiepenecké republík – Donecka a Luhanska. Preto presadenie tohto konceptu nebude jednoduché, ale v zálohe by rozhodne mal ostať. Možno raz bude vzájomne výhodným riešením súžitia dvoch susedných štátov.

Peňaženky občanov zaplačú

Ivan KRAJČOVIČ

Slovensko zasiahla nebývalá vlna zdražovania. Cena plynu pre domové kotolne vzrástla v priemere o päťdesiat až sto percent v porovnaní s predchádzajúcim rokom. Úrad pre reguláciu sieťových odvetví nereguluje ceny tepla pre samosprávy alebo bytové domy s vlastnou kotolňou. Tam je nárast ešte väčší.

Na zvýšené ceny tovarov sme si už akosi zvykli. Od začiatku roka 2022 v porovnaní so situáciou pred rokom podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky (ŠÚ SR) vzrástli ceny poľnohospodárskych výrobkov o 12,3 percenta a rastlinných výrobkov o 20,6 percenta.

Teraz sa k zdražovaniu pridali aj telekomunikačné a internetové služby. Dôvod sa vždy nájde. Rastie inflácia spojená s rastom cien energií. Pre infláciu sa devalvujú úspory občanov. K tomu treba prirátať zdražovanie v minulom roku, keď vyleteli hore ceny takmer všetkého – od potravín až po poštovné...

Zatiaľ čo naša vláda sa ešte len preberá zo zimného spánku alebo si pohadzuje zvýšenie cien ako loptičku medzi ministrom financií Matovičom

POZNÁMKA

a ministrom hospodárstva Sulíkom, okolité štáty zareagovali rýchlejšie. Maďarsko od februára zastropovalo ceny šiestich potravín – cukru, múky, oleja, bravčového stehna, kuracích pŕs a mlieka – na cenovej úrovni októbra minulého roka. Horná hranica ceny benzínu a nafty je v prepočte na úrovni 1,33 eura. Na Slovensku stál v poslednom januárovom týždni podľa ŠÚ SR 95-oktánový 1,517 eura a 98-oktánový benzín natural 1,714 eura.

Poľská vláda znížila na pol roka DPH, čo znamená, že potraviny a benzín v Poľsku zlacneli o desiatky percent. Liter benzínu v Poľsku stojí od 1,14 do 1,24 eura. Zákon umožňuje Slovákom prevážať cez hranice plnú nádrž auta a maximálne štyri kanistre s objemom 60 litrov, ale nie sú zriedkavé ani tankovania do dvestolitrových sudov. Poliaci pre rastúce ceny energií skresali DPH z plynu z 23 na 8 percent a z elektriny z 23 na 5 percent. Domácnosti dostanú tiež finančnú podporu v závislosti od príjmu. Česi aj Slováci teda chodia nakupovať do zahraničia. Minister financií Matovič totiž nechce o znižovaní DPH ani počuť. Dokonca cynicky tvrdí, že suma, o ktorú príde štátna pokladnica pre nákupy Slovákov v zahraničí, je podstatne menšia, než o čo by štátna pokladnica prišla znížením DPH. Premiér Heger to zaklincoval tvrdením, že okolité štáty pri kompenzovaní zvýšených cien len dobiehajú to, čo slovenská vláda už urobila dávno. Nuž, mnohí voliči asi budú nabudúce voliť až po pozretí sa do peňaženky.

Do toho všetkého prišli Jóbove zvesti od bruselských byrokratov. Už na budúci rok by mali začať platiť nové pravidlá o zdaňovaní energií. Nafta, benzín aj plyn boli označené ako „špinavé“ palivá, na ktoré sa uvalí vyššia daň. Je to v návrhu legislatívneho balíka Fit for 55, ktorého cieľom je zníženie európskych emisií oxidu uhličitého o 55 percent do roka 2030 oproti úrovni roka 1990. Únia chce byť do roka 2050 klimaticky neutrálnym kontinentom. Návrh podporujú aj niektorí slovenskí europoslanci, ako napríklad Eugen Jurzyca zo SAS. Európsky parlament poslancom prepláca náklady na auto v sume 0,56 eura na kilometer, takže zvyšovanie daní ich momentálne netrápi. Čo to urobí s cenami potravín, cestovného v autobusoch a vo vlakoch, kúrením plynom v rodinných domoch, to si môžeme iba domýšľať. Na tento zámer sa budú skladať všetci obyvatelia členských štátov EÚ, aj Slováci. A naše peňaženky si zase poplačú a my s nimi.

SPOZA OPONY

Prečo netreba strácať zápisník

Dušan D. KERNÝ

Vždy, keď zomrie známy človek, vyrojí sa veľa spomienok, článkov, niekomu postačia útržkovité spomienky. Tak je to aj v prípade Eduarda Kukana, ktorého nedávno pochovali v rodinnej hrobke v Šali. Pred rokmi som napísal článok o sneme jednej zo spisovateľských organizácií. Zaujal českých kolegov. Nebolo tam nič zvláštne, až na to, že som referoval o vystúpení Jána Čarnogurského, ako aj Bohuslava Chňoupka v čase, keď jeden z kedysi jeho československých podriadených už bol slovenským ministrom. Českých kolegov nezaujalo ani tak, čo povedali, ako fakt, že to mohli povedať v jednej a tej istej miestnosti, pod jednou a tou istou strechou, na pôde jednej a tej istej spisovateľskej obce. Boli to pre nich ohromujúce slovenské pomery, slovenská odlišnosť od nenávistných pomerov, slovníka zloby, nepriateľstva, bezohľadného prenasledovania bez ohľadu na literárny výkon. Také to boli vtedy časy. Na jednej strane člen vlády už Slovenskej republiky, ešte nedávno väznený disident, a druhý bývalý člen vlády zaniknutej federácie, členovia úplne odlišných protichodných strán a presvedčení sa ako autori pokojne mohli zísť pod jednou strechou. Pre českých autorov sa to zdalo potvrdením slov spisovateľa: čo politika rozdeľuje, slivovica spája.

Ján Čarnogurský napokon vybočil z radu a nesúhlasil s preletmi amerických lietadiel cez slovenský vzdušný priestor, jedinú prístupovú cestu k bombardovaniu Juhoslávie, hlavného mesta členského štátu OSN Belehradu. Chňoupek o porušení medzinárodného práva písal v knihe Dýka do chrbta.

Čarnogurský zasa nebol a doteraz nie je jediný disident či kádehák, kto kriticky hľadí aj na terajšie vládne tvrdenia.

Čarnogurského postoj sa mi zišiel v apríli, máji 1999, keď som sa dostal do skupiny novinárov, išlo o naživo vysielanú besedu s členmi vlády, prelety bombardérov boli v plnom prúde. Prizvali ma, pretože potrebovali jednu čiernu ovcu. Ako sa ukázalo, všetci chápali, že nová vláda na rozdiel od predchádzajúcej má za cieľ vstup do Severoatlantickej aliancie NATO, v ktorej je kľúčová vtedy jediná veľmoc – USA. Môj názor (a rovnaký je aj dnes) – vtedajšia vláda tak zbabrala odsúhlasenie preletov, tak na to nepripravila verejnosť a bola nevierohodná v argumentácii, že to bolo zničujúce tak pre autoritu USA, ako aj NATO. Bombardovanie mostov v Novom Sade, jednom z centier vojvodinských Slovákov, ohrozenie krajanov vyvolalo vlnu nesúhlasu, emócií, čo pretrváva v slovenskej verejnej mienke napokon doteraz. Je to dielo toho, ako narýchlo, akým spôsobom a v akom dennom či nočnom čase sa udeľoval americkému veľvyslancovi súhlas...

Nechcelo sa mi zohrávať v priamom televíznom prenose úlohu akéhosi kritika agresie USA či Západu, ktorého treba v priamom prenose prefackať. Napokon, vojna v Juhoslávii zmenila aj dovtedajší postoj Nemecka – vojensky a dodávkami zbraní nezasahovať do krízových oblastí, toho sa držia aj teraz na Ukrajine. A tak som vyčkal, a keď už ubehlo dosť času a stále sa nikto nespýtal, kedy vláda dala súhlas a kto oň požiadal, položil som jednoduchú otázku: Kedy a ako sme súhlasili? Na moje prekvapenie som od ministra zahraničných vecí nedostal presnú odpoveď, ba len nepresnú – a z toho potom vypukol mediálny harmatanec, to sa nedalo zatĺcť.

Jednoduchá otázka sprevádza odvtedy dodnes aj ľudí, ktorí nie sú protiamerickí či protinatovskí alebo naopak proruskí len preto, že sa chcú kriticky spýtať. Tak sa teraz známy autor spytuje a nedostáva presnú odpoveď od slovenskej prezidentky. A jednoduchá otázka znie: Kto prvý požiadal o obrannú zmluvu – boli sme to my alebo to boli USA?

Kedysi pred rokmi som sa spytoval Bohuslava Chňoupka na ministra a neskoršie kandidáta na prezidenta SR Eduarda Kukana. Vtedy mi okrem iného povedal: „Má vynikajúcu školu.“ Bola to moskovská diplomatická akadémia. Po vzniku dvoch štátov, dvoch ministerstiev, v Prahe bolo rozhodujúce nemať „ v službe“ nijakého absolventa tejto akadémie. Na Slovensku nás absolventi tejto školy úspešne doviedli do NATO a EÚ.

SEBAOBRANA

Polícia SR mávala kedysi na sociálnej sieti užitočnú stránku, cez ktorú poskytovala občanom cenné rady, ako sa nenechať podviesť. Žiaľ, obsahové zameranie stránky sa z užitočných rád zmenilo na primitívnu propagandu režimu a na ideologický boj proti každému, kto má iný názor. (Rozumej, kto „klame, zavádza a šíri hoaxy".) Za obdobie od polovice januára sa nám v zmesi propagandistického gýča podarilo nájsť iba nasledujúce vecné rady. Dosť málo na to, že ide o stránku štátnej inštitúcie, na činnosť ktorej sa vynakladajú prostriedky z daní občanov.

Štátna polícia síce varuje, ale...

Polícia popri tejto zaujímavej činnosti prekvapivo upozorňuje aj na falošné SMS, podvodníci ich posielajú v mene bánk. Ide o podvod, prostredníctvom ktorého sa páchatelia chcú dostať k prístupovým či iným súkromným údajom a následne k peniazom. V texte falošnej SMS podvodníci žiadajú kliknúť na priložený link na cieľ zabrániť zablokovaniu účtu. „Po presmerovaní na falošnú stránku, ktorá imituje vzhľad skutočného internet bankingu či inej stránky, oznámením vyzývajú, aby ľudia zadali svoje prihlasovacie údaje a heslo, prípadne údaje o svojej platobnej karte," spresnila polícia na sociálnej sieti na stránke Hoaxy a podvody – Polícia SR. Polícia upozorňuje, že banka takéto SMS či mailové správy neposiela. Text falošných správ obsahuje neúplné informácie. Odosielateľ má netypickú mailovú adresu, link do internet bankingu je falošný a má úplne iný formát. „To sú všetko veci, na ktoré si treba dať pozor, i keď má banka špičkové mechanizmy, vďaka ktorým dokáže tieto podvodné aktivity zachytávať a chrániť prostriedky klientov," upozornila polícia.

Konkrétne, jedna z bánk, pôsobiacich na Slovensku, k tomu dodáva: „Klient môže dostať email či SMS, ktorá sa tvári, že mu ju poslali z banky a v texte ho žiadajú, aby klikol na priložený link. Po presmerovaní na falošnú stránku, ktorá imituje vzhľad skutočného Internet bankingu alebo inej stránky, ho oznámením vyzývajú, aby zadal svoje prihlasovacie údaje a heslo, príp. údaje o svojej platobnej karte. Takto sa podvodníci dostanú k prístupovým či iným súkromným údajom, a to bez toho, aby to poškodený klient vedel, a môžu ho obrať o peniaze. Banka však takéto emaily či SMS neposiela. Text obsahuje neúplné informácie. Odosielateľ má netypickú emailovú adresu, link do Internet bankingu je falošný a má úplne iný formát. To sú všetko veci, na ktoré si treba dať pozor, i keď má banka špičkové mechanizmy, vďaka ktorým dokáže tieto podvodné aktivity zachytávať a chrániť prostriedky klientov," píše na svojej stránke VÚB Banka.

Iný, no podobný štýl podvodu sa momentálne šíri po sociálnych sieťach. Ide o podvodný odkaz s lákavou výzvou – pozrite sa, kto si práve prezerá váš profil. Po kliknutí na odkaz sa dostanete na stránku pripomínajúcu prihlásenie do Facebooku. V žiadnom prípade tam nezadávajte svoje údaje. Pošlete ich tak podvodníkom. Ak ste to už spravili, bezodkladne si zmeňte heslo na Facebooku. Používajte len oficiálnu stránku Facebooku.

(ib)

Matica slovenská: S výsledkami štátneho auditu nesúhlasíme

S rezortom kultúry intenzívne komunikujeme

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

Matica slovenská ako najstaršia celonárodná ustanovizeň Slovákov sa okrem iného zaslúžila o vznik samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky 1. januára 1993. Dnes jej zákonom stanovená činnosť nie je po vôli niektorým slovenským politikom. Ministerstvo kultúry však stanovilo pre ustanovizeň výšku dotácie na rok 2022 vo výške 1 344 600 eur, čo nie je dostatočné. Na túto tému sme sa rozprávali so správcom MS Marošom SMOLCOM.

● Minulý týždeň ministerka kultúry Natália Milanová podpísala zmluvu s Maticou, ktorá jej garantuje výšku dotácie na rok 2022 na úrovni 1,344 milióna eur. Je to dostatočné?

Uvedená výška je totožná, akú sme dostali v roku 2021. Z toho pohľadu sme spokojní, že nenastalo jej ďalšie zníženie, o ktoré sa tak vehementne snažili niektorí novinári – predovšetkým z denníka N. Som rád, že tomuto tlaku napokon ministerka nepodľahla. V konečnom dôsledku je to však oproti roku 2020 zníženie až takmer o 400-tisíc eur, čo nám spôsobilo vážne ekonomické problémy v roku 2021. Vždy môžeme diskutovať o výške dotácie pre ustanovizeň, avšak dokážem definovať, že na našu plnohodnotnú činnosť by sme potrebovali od štátu pomoc na úrovni dvoch miliónov eur ročne.

● V minuloročnom štátnom rozpočte súčasné vedenie rezortu

INTERVIEW

kultúry znížilo výšku účelovej štátnej dotácie pre Maticu slovenskú takmer o dvadsaťpäť percent. Akým spôsobom ste sa s týmto problémom popasovali?

Bol to enormný výpadok príjmov. Treba si tiež uvedomiť, že vážne ekonomické reštrikcie sme museli prijať za jeden mesiac – konkrétne za december 2020 –, aby sme rok 2021 začali s novým rozpočtom, ktorý bol celkovo znížený spolu s poklesom neštátnych príjmov pre ochorenie COVID-19 o dvadsaťpäť percent. Pozitívom je, že s predstaviteľmi MK SR intenzívne komunikujeme a analyzujeme financovanie Matice. Riešime aj systém parametrov vyúčtovania štátnych zdrojov – s čím vôbec nemáme problém. Sprísnenie sledovania štátnych zdrojov vítame. Preukážeme, že štátne zdroje používame v súlade so zákonom na plnenie štátnych úloh, čím vyvrátime podozrenia najmä mediálnych neprajníkov, že ich

Matica slovenská dostala od štátu na rok 2022 1,3 milióna eur, čo je podľa jej predstaviteľov nepostačujúca suma na realizáciu rozvojových projektov v oblasti jej kultúrnej činnosti.

používame netransparentne. A možno i presvedčíme zodpovedných, že na svoju činnosť potrebujeme vyššiu sumu ako 1,34 milióna eura.

● Do akej miery zníženie rozpočtu Matice slovenskej ochromilo jej činnosť?

Boli sme nútení prepustiť šestnástich zamestnancov, znížiť niektoré mzdy, kumulovať úlohy pre zamestnancov, obmedziť vydávanie kníh, znížiť periodicitu periodík, obmedziť vedeckú činnosť. So súčasnou výškou dotácie fungujeme v obmedzenom prevádzkovom režime, keď nemôžeme vôbec uvažovať o akýchkoľvek rozvojových projektoch na poli celoslovenskej či regionálnej kultúry a vedy.

● Neuvažujete o navýšení stanovenej sumy prostredníctvom poslancov parlamentu?

Financovanie Matice slovenskej je úloha štátu. Peniaze poskytuje prostredníctvom kapitoly ministerstva kultúry ministerstvo financií. Navýšenie zdrojov je v kompetencii ministra financií, dokonca aj štátneho tajomníka, keďže ide pre štát o nízke sumy. Samozrejme, Matica vníma podporu viacerých poslancov parlamentu z opozície i koalície, čo si nesmierne vážime. Nemáme však záujem, aby bola Matica témou nejakých politických konfliktov. Opakujem, navýšenie dotácie je v kompetencii úradníkov ministerstva financií.

● Akým spôsobom znížená štátna dotácia ovplyvnila financovanie regionálnej kultúry?

V roku 2021 nedostala ani jeden cent. Tento rok po dohode s ministerstvom podporíme regionálnu kultúru vo výške päťdesiattisíc eur s výhľadom stotisíc eur v roku 2023. Nateraz však musíme tieto zdroje nájsť v nezvýšenej dotácii. Budeme sa snažiť presvedčiť kompetentných, aby bola dotácia navýšená minimálne o sumu pre regionálnu kultúru.

● Jedným z výsledkov štátneho auditu prebiehajúceho počas jesene minulého roka bolo ďalšie zníženie účelovej štátnej dotácie pre Maticu slovenskú takmer o 93-tisíc eur. Akým spôsobom si toto rozhodnutie obhájilo vedenie ministerstva kultúry?

Ministerstvo kultúry nezodpovedá za výsledky auditu. Kontrolóri prišli z Úradu vládneho auditu a Ministerstva financií SR. Matica očakávala skôr audit typu „hodnoty za peniaze". Úrad vládneho auditu kontroloval zákonný rozmer používania štátnych zdrojov a ich správne vyúčtovanie. Bol to formálny účtovný audit, nie posudzovanie našej činnosti vo vzťahu k výške dotačných štátnych zdrojov, ako aj vlastných neštátnych výdavkov. Audítori nám vyčítali šestnásť nedostatkov, jeden aj finančný. Nekonštatovali nezákonné používanie štátnych peňazí, ani ich neekonomické či netransparentné nakladanie. Vyčítali nám formálne zlé vyúčtovanie štátnych zdrojov, ktoré sme použili na nákup energií pre Domy MS (D MS). Ústredie ustanovizne poskytuje D MS zálohu na nákup energií. MS následne zasiela štátu ich odberateľské faktúry za energie, aby zdokladovala ich zákonné použitie. Takto sme to robili posledných dvadsať rokov a nijaká štátna kontrola nám to nevyčítala. Kontrolóri videli problém v tom, že D MS majú vlastnú právnu subjektivitu a MS nemá povolené poskytovať štátne peniaze tretím osobám. A tu narážame na konflikt so zákonom o MS, ktorý nám dáva možnosť zakladať D MS s vlastnou právnou subjektivitou. My ich vnímame ako integrálnu súčasť MS. Energie dokonca používali na chod našich nehnuteľností, ktorých vlastníkom je Matica slovenská Na ministerstvo kultúry sme zaslali právne stanovisko, kde vysvetľujeme tento systém nákupu energií. Vrátiť 93-tisíc bude v ťažkom roku 2022 pre MS priam fatálne.

● Ako Matica slovenská prijala jeho výsledky?

S výsledkami nesúhlasíme. Využijeme všetky právne kroky, aby kompetentní uznali, že táto vratka – nie pokuta ani sankcia – je neodôvodnená. Právne argumenty na to máme – myslím si – silné.

MEDZI NAMI

Hluk ťažkej propagandy

Ľudovít ŠTEVKO

Ráno 16. februára zapínam rádio. Podľa ministra vojny Naďa, štátneho tajomníka zahraničia Klusa a Denníka N sa mala začať v Európe vojna. Americký dedo predsa tvrdil, že Rusi napadnú Ukrajinu, veď mal hodnoverné informácie svojich tajných služieb, že ruské tanky sa budú presúvať po zamrznutých pláňach Ukrajiny ku Kyjevu ešte počas zimnej olympiády v Číne. A tu zrazu ticho – mladí slovenskí hokejisti hrajú bez bázne, porážajú vysoko favorizovaných amerických boys, v Pekingu sa jazdí alpská kombinácia žien, Merčiak nenadáva, komentuje s vervou tak ako predtým...

Otváram okno, či nezačujem hluk ťažkých bombardérov NATO, tak ako vtedy, keď v roku 1999 prelietali nad našimi hlavami bombardovať Belehrad. Opäť ticho – vojna mešká. CIA sa zas dramaticky mýli, tak ako v Iraku, kde videla zbrane hromadného ničenia, tak ako v Afganistane, kde veštila víťazstvo nad Talibanom? Mýli sa aj dnes, keď vidí ozbrojeného Rusa na každom rohu? Pomaly tíchne mediálna propaganda vojny, akurát u Hríba Pod lampou sa Sašovi Dulebovi sníva o hrozbe ďalšej anexie ukrajinského územia prezidentom Putinom. Ten Duleba, nepriateľ Ruska a zástanca Ukrajiny, má vlastne šťastie, že žije na Slovensku, kde môže smelo povedať, že je Rusín, lebo keby žil, Boh uchovaj, v súčasnom nacionalistickom režime na Ukrajine, nemohol by sa priznať k svojej národnosti – tam rusínsky národ neexistuje. Len ukrajinský.

Na našom mierumilovnom Slovensku panuje zvláštna atmosféra. Na vojnu väčšina národa neverí, ale ľahostajne toleruje vojnovú hystériu vlády, mlčky sleduje šialené rusofóbne výlevy koaličných poslancov a ministrov po slovenských televíznych kanáloch. Krúpa, Baránik, Osuský, ale aj „kalibrovaná jednotka múdrosti" Remišová a politické zombie Mikloš a Dzurinda sú jednoducho nezdolateľní.

Minister zahraničných vecí Ivan Korčok vie, čo sa patrí. Tak ako Američania a mnohé krajiny NATO stiahol z Kyjeva nadbytočných diplomatov aj s rodinami, aby sa, nedajbože, nestali terčom ruských rakiet stredného doletu S-400. Vojna zacielená na Rusko sa v hlavách amerických jastrabov preklápa do reality horúčkovitého vyzbrojovania Ukrajiny. Na hraniciach s Doneckou a Luhanskou republikou sa sústreďujú mnohopočetné ukrajinské bojové jednotky. Lebo tam by sa malo bojovať. Pentagón dodáva pre ukrajinské prápory raketové komplety FGM-148 Javelin, Česko klasickú muníciu do kanónov kalibra 150 mm, Slovensko poskytne odmínovacie systémy Božena a iný materiál za 1,7 milióna eura. Symbolické zrnká do vojnového mlyna pridáva aj prezidentka Zuzana Čaputová. Svoju rezidentúru v Grasalkovičovom paláci osvietila farbami ukrajinskej zástavy. Aby bolo jasné, ako treba vysvietiť temné bratislavské noci a na akej strane budú zvádzať vzdušné boje americké útočné stíhačky F-16. Letiská v Kuchyni a na Sliači sú pripravené.

Demokratická diskusia na aktuálne témy smerovania Slovenska je z verejného priestoru vylúčená. Existuje len jedna pravda. Brusel a Washington obviňujú Putina z eskalácie napätia na východe Ukrajiny, z nedodržiavania Minských dohôd. O tom, že Ukrajina tieto dohody vypovedala, že ukrajinské ozbrojené sily vstupujú do demilitarizovaného pásma na pomedzí Donecka a Luhanska, sa nehovorí. Nikde sa nepíše o fingovaných náletoch amerických bombardérov B-1 a ukrajinských stíhačiek na ruské ciele, nikde nie je ani zmienka o preletoch nemeckých bezpilotných lietadiel nad Krymom, nediskutuje sa o postupnom obsadzovaní priestoru od Pobaltia po Čierne more jednotkami NATO. Sklady amerických zbraní sú v Nórsku, Lotyšsku, Litve a Poľsku, americké základne s tisíckami dislokovaných vojakov sú v Albánsku, Bulharsku a Rumunsku.

Otázka, na ktorú si musí dať odpoveď každý rusofób, je jednoduchá: Čo by Rusko získalo obsadením Ukrajiny? Nezískalo by nič, iba by sa dostalo do ťažkých problémov. Ak nehovoríme o sankciách Západu, tak medzi inými ťažkosťami by museli saturovať potreby hladujúcej Ukrajiny. Putin nie je mechom udretý, vojenský potenciál Ruska je osemnásťaž dvadsaťkrát nižší ako potenciál mohutne vyzbrojených Spojených štátov. Ako je to vlastne – kto chce vojnu v Európe? Kto drží prst na (s) púšti?

Nový vysokoškolský zákon zasahuje do autonómie vysokých škôl

Nechcená novela dopadne na školy

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Vláda schválila novelu vysokoškolského zákona. Ministerstvo neakceptovalo vyše dve tretiny pripomienok k novele. Rada vysokých škôl SR žiadala ešte v minulom roku ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR Branislava Gröhlinga a jeho štátneho tajomníka Ľudovíta Paulisa (obaja SaS) o odstúpenie z funkcií.

Rada vysokých škôl návrh novely považuje za neakceptovateľný, pretože zakotvuje politizáciu vysokých škôl, obmedzuje ich samosprávu a autonómiu. Pripomienky k zákonu má aj vedenie jednotlivých vysokých škôl. Rektor Trnavskej univerzity v Trnave René Bílik takto pre Slovenské národné noviny hodnotí novelu.

„Jadrom všetkých problémov okolo novely vysokoškolského zákona je fakt, že ona nevznikla v dialógu s akademickým prostredím. A ak teraz reprezentanti ministerstva školstva deklarujú, že text návrhu, o ktorom rokuje NR SR, je odlišný od návrhu, s ktorým prišli na začiatku, tak to nie je výsledok rokovaní pracovných skupín oboch strán, ale výsledok tlaku a protestov reprezentácií vysokých škôl, a napokon aj samotných študentov. Novela je však aj v tejto podobe zásahom do samosprávnych pôsobností vysokých škôl, a tým aj do ich autonómie.“

■ LIKVIDAČNÉ DOTÁCIE

Okrem problémov s vyučovaním, zapríčineným opatreniami v súvislosti s ochorením COVID-19, v tomto roku sa boria vysoké školy aj s krátením dotácií zo strany štátu.

„Nateraz nemáme k dispozícii presný rozpis prostriedkov, no rast cien energií a rast cien rozmanitého typu materiálov i rast cien potravín určite zasiahnu negatívne do našich rozvojových plánov,“ hovorí rektor TU René Bílik. „Investičné akcie, ktoré máme pripravené až na úrovni stavebných povolení, budeme musieť prehodnocovať, a pokiaľ ide o výšku poplatkov za ubytovanie, uvidíme, kedy študenti budú nastupovať na prezenčné vyučovanie, ako sa rast cien odrazí na kalkulácii nákladov za ubytovanie a stravovanie. No je možné, že súčasné poplatky bude komplikované udržať. Musíme však počkať na konečnú verziu štátnej dotácie, z ktorej sa potom bude štruktúrovať rozpočet Trnavskej univerzity na rok 2022. Zatiaľ túto dotáciu na účtoch nemáme.“

Priečelie obnovenej Trnavskej univerzity s bustou prvého rektora Antona Hayduka

■ MILIÓNOVÝ DEFICIT

Napriek tomu v novom akademickom roku otvára TU nový študijný program counselling. Rektor René Bílik približuje, ako to bude s financovaním. „Ide o profesijne orientovaný bakalársky program a jeho zavedenie je kompenzované zrušením niektorých programov, ktoré mala naša teologická fakulta, na ktorej sa bude nový program uskutočňovať. V každom prípade, keď je už reč o tohtoročnom neuveriteľnom poklese financovania vysokých škôl, budeme mať problémy s udržaním kvalifikovaných vedeckopedagogických zamestnancov na univerzite ako celku. Pre nás to krátenie totiž znamená deficit na mzdových prostriedkoch okolo jedného milióna eur.“

■ POSILNENIE ŠTÁTU

O voľbe a odvolávaní rektora, vschvaľovaní rozpočtu a podobne majú po novom spolurozhodovať akademické senáty so správnymi radami. Ich významnú časť budú tvoriť ľudia, ktorých nominuje minister školstva. Bude to mať za následok stratu samosprávnosti vysokých škôl? Odpovedá René Bílik.

„Predstavte si, že by do voľby napríklad starostu zasahoval svojím hlasom, resp. hlasom svojich nominantov, minister vnútra. Mohol by pritom argumentovať, že samosprávy miest a obcí uskutočňujú časť kompetencií v mene štátu a ten má z tohto dôvodu právo na voľbe participovať. Zdá sa to absurdné, no vo vysokoškolskom priestore to má tak začať fungovať. Ak to zhrniem, tak konštatujem, že novela je krokom k posilneniu pozície štátu v prostredí vysokých škôl, teda krokom etatistickým a centralizačným.“

■ NECHCENÁ NOVELA

Proti novele sa nepostavili len vysoké školy, ktorých sa návrh najviac dotýka, ale aj iné organizácie, dokonca aj iné ministerstvá a Úrad vlády SR. Ozvala sa aj Generálna prokuratúra SR, ktorá návrh odmietla a vyjadrila sa, že je neakceptovateľné, aby bol návrh zákona predložený na ďalšie konanie bez predchádzajúcej diskusie a najmä s vážnym nesúhlasom všetkých tých, ktorých sa život na vysokých školách týka. S konceptom nezávislej akademickej samosprávy, ktorá v návrhu nie je zachovaná, sa stotožnil aj Úrad pre verejné obstarávanie. Konferencia biskupov Slovenska požaduje stiahnutie novely a predkladateľovi vyčíta, že nijako nezdôvodnil, prečo bolo potrebné výrazným spôsobom obmedziť samosprávu verejných vysokých škôl.

Napriek výhradám o novele zákona parlament rokuje.

NA MARGO

Národná rada Slovenskej republiky 8. a 9. februára rokovala o jedinom bode programu – o návrhu na vyslovenie súhlasu parlamentu s Dohodou o spolupráci v oblasti obrany medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Spojených štátov amerických. Táto zmluva vyvoláva silný odpor nielen v radoch opozície, ale aj v radoch širokej verejnosti. Negatívne sa k zmluve stavia aj Generálna prokuratúra SR.

Dohoda vyvolala vlnu nevôle

Dohoda má umožniť americkým ozbrojeným silám využívať vojenské letiská Malacky-Kuchyňa a Sliač, prípadne iné dohodnuté zariadenia a priestory. Slovensko ich má poskytovať bez nájomného. Dohoda by mala platiť desať rokov. Potom zostáva platná alebo ju možno vypovedať s ročnou výpovednou lehotou. Podľa prieskumu agentúry MEDIAN. SK, ktorý sa uskutočnil od 27. januára do 1. februára, sa proti zmluve negatívne stavia 54 percent a za je 32 percent ochotných zapojiť sa do ankety. Podobne je to aj pri otázke o prítomnosti vojsk USA na území Slovenska. Americkí vojaci by prekážali 64 percentám opýtaných, na ich prítomnosť by prikývlo 29 percent. Ťažko uveriteľný prieskum, ak zo svojho okolia isto mnohí z nás by ťažko hľadali niekoho, kto je za danú dohodu. Samotný prieskum však minimálne reflektuje fakt, že proti prítomnosti cudzích vojsk na našom území je väčšina slovenskej populácie. Tento postoj prišli demonštrovať ľudia z Bratislavy a blízkeho okolia pred budovu Národnej rady SR 8. februára. Pôvodne mal byť protest spojený s kladením vencov k buste Alexandra Dubčeka, organizovať ho plánovala strana Smer, úrady však tento akt nepovolili. Väčšina poslancov vládnej koalície nedovolila vystúpiť ani generálnemu prokurátorovi, napriek tomu že GP mala k dohode tridsaťpäť zásadných pripomienok a ako celok ju odmietla. Aj pre tieto námietky a iné proklamované výhrady, najmä však pre obavy zo straty štátnej suverenity, sa pred parlamentom zišlo početné zhromaždenie demonštrantov. Mnohí prichádzali pred parlament už od 13. hodiny, a takto sa do večerných hodín prestriedali na hradnom kopci tisícky ľudí. Bolo to vyvrcholenie viacerých demonštrácií proti obrannej dohode s USA, o ktorých hlavné médiá takmer neinformovali alebo degradovali počet demonštrantov. Na proteste odzneli príhovory viacerých opozičných politikov aj občianskych aktivistov. Vládna garnitúra si neochotou prihliadať na väčšinový názor či vôbec verejne diskutovať o dohode u značnej časti populácie nepolepšila a už aj tak krajne nepopulárna vláda nezastaviteľne a isto smeruje na smetisko dejín. Deviateho februára z prítomných 140 poslancov prakticky bez rozpravy za dohodu hlasovalo 79 zákonodarcov, proti bolo 60 a jeden sa zdržal. Prezidentka Zuzana Čaputová hneď podvečer v nezvyčajne rýchlom móde túto dohodu ratifikovala...

Radoslav ŽGRADA

Druhá národnosť pomohla najmä slovenským národnostným menšinám

Slovákov za desaťročie mierne pribudlo

Viliam KOMORA – Foto: Emil SEMANCO

Za ostatných desať rokov pribudlo asi 215-tisíc občanov Slovenskej republiky. Vyplýva to zo sčítania obyvateľov, ktoré sa uskutočnilo v roku 2021. Pripomeňme, že práve a len Matica slovenská ako jediná ustanovizeň vyzvala občanov SR – Slovákov, aby sa pri sčítaní prihlásili k slovenskému národu. Slovenskú národnosť si pri sčítaní uviedlo 4 567 547 občanov. Keďže v roku 2021 bolo možné určiť si aj druhú národnosť, k slovenskému národu sa prihlásilo ešte ďalších 55 496 občanov. Lenže voľba druhej národnosti zvýšila aj počty národnostných menšín.

Štatistický úrad Slovenskej republiky zverejnil základné dáta, ďalšie výsledky ďalej spracúva. Ako uvádza oficiálna stránka úradu, „obyvatelia do formulára uvádzali údaje platné k rozhodujúcemu okamihu sčítania, tzn. k polnoci z 31. decembra 2020 na 1. januára 2021“.

■ POVINNÉ A ELEKTRONICKÉ

„Samosčítanie obyvateľov bolo realizované v dobe od 15. februára 2021 do 31. marca 2021. Obyvateľ sa

DEMOGRAFIA

sčítal sám alebo s pomocou blízkej osoby prostredníctvom e-formulára. Asistované sčítanie sa uskutočnilo v termíne od 3. mája do 13. júna 2021. Asistované sčítanie bolo určené obyvateľom, ktorí sa nemohli sčítať sami ani s pomocou blízkej osoby, išlo najmä o digitálne vylúčených obyvateľov, starších obyvateľov. Obyvateľ mal možnosť sčítať sa na kontaktom mieste v obci s pomocou stacionárneho asistenta alebo telefonicky požiadať na obci/call centre o mobilného asistenta, ktorý obyvateľa navštívil v domácnosti.“

Potrebné je uviesť, že toto sčítanie bolo „zvláštne“ aj tým, že bola možnosť uvedenia si ďalšej národnosti.

V roku 2021 to bolo po prvý raz, keď boli občania povinní vyplniť príslušné formuláre, v predchádzajúcich sčítaniach takáto povinnosť nebola. Taktiež prvýkrát v histórii Slovenskej republiky sa sčítanie uskutočnilo výlučne elektronicky. Sčítal sa každý občan buď sám, alebo s pomocou blízkej osoby, ak tak nemohol urobiť, musel požiadať o mobilného asistenta sčítania v rámci kontaktného miesta v obci. Keďže na prihlásenie bolo potrebné rodné číslo alebo občiansky preukaz či doklad o pobyte, aj dátum narodenia a údaj o pohlaví, je jasné, že sčítanie nebolo anonymné.

Počet Slovákov a Sloveniek za posledných desať rokov stúpol o 215-tisíc. Nie je to síce vysoké číslo, ale pozitívna plusová demografia slovenského národa poteší.

Podstatné je pripomenúť, že vybratie národnosti je na každom občanovi; je tiež závislé aj od momentálneho rozhodnutia či miery zodpovednosti. Ako uvádza ŠÚ SR, je to sebadeklaratórny údaj. Za uplynulých desať rokov došlo k nárastu občanov hlásiacich sa menšinám asi o 340-tisíc osôb. Od sčítania obyvateľstva od roka 1991 každých desať rokov môžeme sledovať úbytok českej národnosti, čo by si vyžadovalo hlbšiu analýzu. Zrejme sa na tom podpisuje rozdelenie bývalého spoločného štátu. Ostatné národnosti, ktorým pribudli počty príslušníkov, majú určite radosť, lepšie povedané, tešia sa skôr politici zo strán národnostných menšín. Spomeňme aspoň Ábela Ravasza (MOST) a jeho politické úvahy o výhodnosti práva prihlásiť sa k druhej národnosti. Otáznym ostáva posilňovanie štátnej integrity, ktorým je v modernej občianskej spoločnosti najmä štátny jazyk ako stmeľujúci prvok všetkých občanov daného štátu, čo by malo a musí byť práve úlohou štátu.

■ POROVNANIA VÝSLEDKOV

V roku 2021 si občania takto zapísali národnosť: slovenská 4 567 547, maďarská 422 065, rómska 67 179, rusínska 23 746, česká 28 996, ukrajinská 9 451, nemecká 3 318, moravská 1 098, poľská 3 771, ruská 3 245, vietnamská 2 793, bulharská 1 106, talianska 1 323, čínska 1 207, rumunská 1 354, srbská 1 084, ostatné národností majú pod 1 000 príslušníkov, tie neuvádzame, spolu to je občanov 14 429, neuvedená národnosť je v čísle 295 558. Spolu je to 5 449 270 občanov štátu.

V roku 2021 sa v otázke „Aká je vaša národnosť?“ k slovenskej národnosti prihlásilo 83,8 percenta obyvateľstva, čo predstavuje takmer 4,6 milióna obyvateľov s trvalým pobytom. K národnostným menšinám sa prihlásilo 600-tisíc obyvateľov, čo tvorí 10,8 percenta z celkového počtu obyvateľstva s trvalým pobytom. K maďarskej národnosti sa prihlásilo 422,1 tisíca obyvateľov, rómsku národnosť uviedlo 67,2 tisíca obyvateľov, českú 29-tisíc, rusínsku 23,7 tisíca. Podiely ostatných národností sú menšie ako 0,2 percenta; pravdaže v zaokrúhlených číslach.

■ ĎALŠIA NÁRODNOSŤ

Ďalšia národnosť bola pri sčítaní minuloročným špecifikom. Uviedlo si ju 306 175 obyvateľov – slovenskú 55 496, maďarskú 34 089, rómsku 88 985, rusínsku 39 810, českú 16 715, nemeckú 5 255, ukrajinskú 1 586, moravskú 951, poľskú 1 511, ruskú 4 871, chorvátsku 1 034, srbskú 792, židovskú 1 242, rakúsku 752, taliansku 1 147, anglickú 1 089, ďalšie národnosti pod 700 neuvádzame. Neuvedená národnosť je u 15 262 občanov, nezistená národnosť bola v 35 588 prípadoch.

Pokiaľ budeme sumarizovať rozhodnutie o ďalšej národnosti, tak bola položená otázka: „Hlásite sa aj k ďalšej národnosti?“ Celkovo sa v celej republike k ďalšej národnosti prihlásilo 306,2 tisíca obyvateľov, tzn. 5,6 percenta obyvateľstva s trvalým pobytom, v zaokrúhlených číslach, ako uviedol štatistický úrad.

Informačná, ale aj psychologická vojna a diplomatické nádeje pre Ukrajinu

Diplomaciou s Putinom von z konfrontácie

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Narastá počet kontaktov na najvyššej úrovni. Nielen telefonáty z Bieleho domu do Kremľa medzi prezidentom USA Joeom Bidenom a ruským prezidentom Vladimírom Putinom, ale aj komunikácia medzi Bidenovým poradcom pre národnú bezpečnosť Sulivanom a Putinovým poradcom Ušakovom svedčia o obojstrannom hľadaní ciest ako o konfrontácii. K spomínaným kontaktom pribudli aj kremeľské rokovania medzi ambicióznym francúzskym prezidentom Macronom, ktorý je uprostred predvolebnej kampane a chce byť opäť zvolený.

Inak významné sú rokovania nového nemeckého kancelára Scholza v Kremli. Prišli po tom, čo bol za nemeckého prezidenta znovu zvolený Frank-Walter Steinmeier. Obaja nemeckí politici sa jednoznačne vyjadrili, že očakávajú prejavy uvoľnenia, deeskaláciu napätia od Ruska.

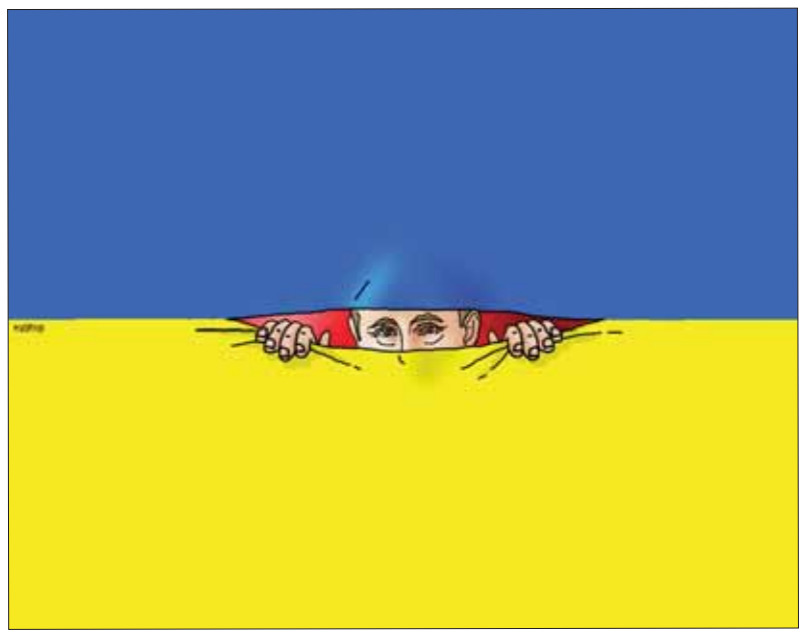

POD POKRIEVKOU

Francúzsky prezident, ako aj nemecký kancelár mali mnohohodinové rokovania v Kremli a rozsiahle spoločné tlačové konferencie, kde mal prezident Putin neobmedzenú možnosť pred európskymi médiami prezentovať svoj pohľad na krízu. Nemecký kancelár, okrem iného aj predstaviteľ najsilnejšej európskej ekonomiky so štyrmi tisíckami firiem, ktoré pôsobia v Ruskej federácii, to urobil takisto. Nevynechal v prítomnosti V. Putina kritiku postupu proti organizácii Memorial či prípad väzneného A. Navaľného. Obaja politici zodpovedali otázky novinárov o mnohomiliardovom spoločnom plynovode Severný prúd 2.

■ JASNÉ POSTOJE

V prípade Nemecka ide o jasné postoje dvoch novozvolených kľúčových európskych politikov – kancelára a prezidenta. V prípade nemeckého prezidenta, ktorý bude v úrade do roka 2027, ide o najvýraznejšiu európsku politickú osobnosť. Aj znalca problému – ako nemecký minister zahraničných vecí bol v roku 2016 autorom tzv. Steinmeierovej formuly mierového usporiadania na východnej Ukrajine. To malo predísť kríze, ako sme jej svedkami teraz. A k usporiadaniu vzťahov v rámci Ukrajiny, ako aj medzi Ukrajinou a Ruskou federáciou.

Dnes je všetko inak, všetky cesty síce smerujú do Moskvy, ale vedú cez Kyjev. Stále väčšia diplomatická premávka Washington, Paríž, Berlín, Kyjev, Moskva je v každodennej pozornosti médií. Pravda, kto akosi absentuje, je Brusel...

■ MOSKVA UŽ NEUSTUPUJE

Je zjavné, že do Moskvy sa chodí, lebo ju berú vážne. Ruská taktika či skôr stratégia vydupať si rokovania o závažných otázkach bezpečnostnej architektúry Európy vyšla. Je to usporiadanie aj priestoru, kde sa my, teda Západ, priamo stretávame so záujmami Ruska a naopak. SNN pred časom upozornili na vyjadrenia významného formovateľa medzinárodnej bezpečnostnej komunikácie W. Ischingera z 5. decembra 2021 v nemeckom verejnoprávnom rozhlase a mienkotvornom nemeckom ekonomickom denníku Handelsblatt o tom, ako rokovať a ako sa dohodnúť s V. Putinom. Nechceme vytrhávať zo súvislostí, ale ide v podstate o urovnanie na základe Minských dohôd z roka 2014 a 2015, ktoré dávajú priestor aj dvom odštiepeneckým republikám na východe Ukrajiny.

■ ZA KULISAMI Z TANKOV

Mnohé hovorí nielen o dôležitosti rokovať s Moskvou, ale najmä to, že za oponou každodenných dramatických udalostí a obrázkov tankov sa niečo deje. Poukázala na to epizóda, v ktorej veliteľ a viceadmirál nemeckého námorníctva bol zbavený z večera na ráno velenia, lebo sa vyjadril, že ruskému prezidentovi Putinovi treba prejaviť rešpekt, uznanie ktoré od Západu vyžaduje. Netreba sa tvrdošijne držať tézy o návrate Krymu Ukrajine, nemožno síce ustúpiť zo stanoviska, že išlo o porušenie medzinárodného práva, ale prijatie politickej tézy o návrate Krymu by bolo vlastne smernicou na vojenské plánovanie – a to je cesta ku konfrontácii s jadrovou veľmocou Ruskom. Viceadmirál zdôraznil, že treba postupovať voči Rusku tak, aby nebolo vytláčané z Európy a hnané do náručia Číny. Pre Západ, ako aj Indiu je v konfrontácii s Čínou lepšie mať s Ruskom dvojstranné vzťahy, než aby bolo vytláčané k Číne. Pikantériou vystúpenia na bezpečnostnom seminári v Indii bolo, že viceadmirál, veriaci katolík, argumentoval tým, že aj keď je Putin ateista, Rusko je veľká kresťanská krajina...

■ NIJAKÉ SÓLO...

Razantné zbavenie viceadmirála velenia a odsunu z aktívnej služby je svedectvo, ako sa nemecká politická špička v novej vláde usiluje o to nepripustiť v ničom ani len náznak nejakého nemeckého sóla mimo Alianciu. To jej okrem iného umožňuje čeliť nátlaku, aby dodávala Ukrajine zbrane. To je ešte aj pre túto vládu červená čiara; vzhľadom na nemecké dejiny nechce dodávať útočné zbrane proti Rusku. Na nemecké dejinné súvislosti tiež poukázal, a to je pre nás poučné, novozvolený nemecký prezident Steinmeier, keď prvú cestu do zahraničia uskutočnil do lotyšského hlavného mesta Rigy, aby vzdal hold tým, ktorí pred sto rokmi prijali Ústavu lotyšskej republiky. Aj keď je Nemecko nepochybne ťažkou váhou, už v prvom prejave pri nástupe kancelár Scholz vyhlásil, že nemecká východná politika bude vždy a za každých okolností európskou východnou politikou, teda nijaké nemecké sólo. Napokon ten rozhodujúci a hlavný je americký prezident, ten chce diplomaciu. O čom všetkom? Rozsiahly súbor návrhov bývalého veľvyslanca v Moskve pre americkú vládu uverejnil prestížny Foreign Affairs pod názvom Ako sa dohovoriť s Putinom (How to make a Deal with Putin). Profesor Michael McFaul vypracoval rozsiahly koncept na rokovanie o dlhodobej stabilite. Mal by o tri roky položiť základy celoeurópskeho usporiadania za účasti Ruskej federácie. Bude to na päťdesiate výročie Helsinského záverečného aktu z roku 1975.

Ukrajinská kríza rinčaním slov vyvoláva ďalekosiahle geopolitické následky

Zbližovanie Číny a Ruska sa prehlbuje

Radoslav ŽGRADA – Foto: zahraničná tlač, internet

Ukrajinská kríza vyvoláva veľké znepokojenie vo svete. Spojené štáty americké a ich spojenci poukazujú na vysokú koncentráciu ruských vojsk na západnej hranici Ruskej federácie v blízkosti ukrajinskej. Anglosaské politické elity a médiá tvrdia, že Ruská federácia sa pripravuje na vojenskú inváziu. Moskva to vehementne popiera.

Situácia došla až tak ďaleko, že Spojené štáty americké, na zlosť Kyjeva, už na konci januára nariadili rodinám zamestnancov amerického veľvyslanectva na Ukrajine, aby krajinu pre hroziacu ruskú inváziu opustili. Svojich pracovníkov z veľvyslanectva stiahla aj Kanada a Británia. Ministerstvo zahraničných vecí USA začiatkom februára vyzvalo amerických občanov, aby bezodkladne opustili Ukrajinu a do krajiny necestovali. Sťahovačov iniciatívne nasledovalo aj Slovensko.

■ ČAS UKÁŽE

Či ide o mediálno-politickú chiméru, alebo reálnu hrozbu, ukáže čas. V takom napätom stave môže situáciu dramaticky zmeniť aj neautorizovaná provokácia či náhodný incident. Faktom je, že Západ využíva napätie na ďalšie vyhrotenie už aj tak predimenzovanej rusofóbie a posilňovanie prítomnosti svojich vojenských síl na východnom krídle NATO, do čoho zapadá aj bleskurýchle a proti vôli väčšiny obyvateľstva schválená obranná dohoda medzi Slovenskou republikou a Spojenými štátmi americkými. Propagandistická mašinéria ide na plné obrátky, agentúra Bloomberg dokonca priniesla na krátky okamih správu o ruskej invázii na Ukrajinu. Moskva tiež istým spôsobom využíva napätie na pritlačenie západných krajín na prijatie dohôd o bezpečnostných zárukách, ktoré Ruské ministerstvo zahraničných vecí zverejnilo už 17. decembra, a požaduje v nich od Spojených štátov amerických a Aliancie garancie na nerozširovanie NATO na východ, ako aj rozmiestnenie ďalších síl a vojenského vybavenia mimo územia, na ktorých sa nachádzali pred rozšírením na východ v máji 1997. Že to Ruská federácia myslí smrteľne vážne, demonštrujú aj hrozivé vyjadrenia prezidenta V. V. Putina adresované francúzskym novinárom po spoločnom rokovaní s francúzskym prezidentom E. Macronom, ktorý priletel do Moskvy 7. februára situáciu upokojovať: „Uvedomujete si, ak Ukrajina vstúpi do NATO a rozhodne sa vziať si späť Krym vojenskou cestou, že európske krajiny budú automaticky zatiahnuté do vojenského konfliktu s Ruskom? Jednotný potenciál NATO a Ruska je, samozrejme, nezrovnateľný. To chápeme, ale takisto chápeme, že Rusko je jednou z popredných svetových jadrových mocností a je nadradené mnohým týmto krajinám, pokiaľ ide o počet moderných zložiek jadrových síl. Víťazí nebudú!“ Putin už dávnejšie varoval: „Ak sa táto infraštruktúra pohne ďalej, ak sa na Ukrajine objavia raketové systémy USA a NATO, ich čas letu do Moskvy sa skráti na sedem až desať minút.“

Stretnutie Vladimíra Putina a Si Ťin-pchinga v Pekningu počas ZOH tiež zrejme viedlo k posilneniu vojenskej spolupráce.

GEOPOLITIKA

■ POLITIKA SILY

Trochu viac svetla do problému vnáša paradoxne samotná Ukrajina, ako pred časom uviedla námestníčka ukrajinského ministra obrany Hanna Maľarová pre agentúru AFP: „Na hraniciach vidíme koncentráciu vojenského personálu a techniky. Momentálne sa však nevytvárajú útočné skupiny.“ Vysvetlila, že zhromažďovaním vojsk pri ukrajinských hraniciach Kremeľ predovšetkým „vydiera“ a vyvíja „politický tlak“. „Nevidíme ani vytváranie infraštruktúry potrebnej na bezprostrednú (vojenskú) eskaláciu,“ pokračovala Maľarová. „To však neznamená, že hrozba neexistuje,“ zdôraznila. Námestníčka tiež uviedla, že cieľom Kremľa nie je zmocniť sa Ukrajiny, ale destabilizovať Západ. „Strategickým cieľom (Ruska) je zničiť politické a bezpečnostné aliancie západných krajín,“ vysvetlila.

■ ZMNOŽENIE ARZENÁLOV

Vyhrotená situácia má však ďalekosiahlejšie geopolitické následky negatívne pre Západ. Na stranu Ruskej federácie sa pripojila ekonomicky silná Čínska ľudová republika, ktorá sa doteraz dlhodobo nevyjadrovala k problematike euroatlantickej organizácie. Už pred samotným začatím rokovaní medzi Moskvou, USA a Alianciou v decembri minulého roka sa čínsky prezident Si Ťin-pching vyjadril, že spoločný vojensko-ekonomický potenciál oboch krajín prevyšuje potenciál krajín NATO. K ešte väčšiemu posilneniu strategického partnerstva došlo pri spoločnom stretnutí počas otvorenia Olympijských hier v Pekingu. Ruský prezident Vladimír Putin a jeho čínsky náprotivok Si Ťin-pching pri rokovaní uviedli, že sú proti ďalšiemu rozšíreniu Severoatlantickej aliancie. NATO vyzvali, aby si nepočínalo ako počas studenej vojny. Zhodli sa tiež na tom, že Spojené štáty majú ,,negatívny vplyv“ na vzťahy medzi štátmi v Tichom a Indickom oceáne a odsúdili americké vojenské aliancie v oblasti, uviedla agentúra AFP. Putin a Si po rokovaní vydali spoločné vyhlásenie. V dokumente tvrdia, že „sú proti akémukoľvek ďalšiemu rozširovaniu NATO“. Ďalej Moskva a Peking označili za „nebezpečnú pre stabilitu a mier“ zahraničnú politiku USA v Tichomorí a Indickom oceáne a odsúdili vojenskú spoluprácu medzi USA, Britániou a Austráliou (AUKUS). Súčasťou bezpečnostnej dohody týchto troch krajín, ohlásenej vlani v septembri, bolo odstúpenie Austrálie od zmluvy s Francúzskom na dodanie dieselových ponoriek, namiesto ktorých sa Canberra rozhodla nakúpiť jadrové ponorky z USA. Čína a Rusko sa dohodli, že sa budú navzájom podporovať v obhajobe svojich kľúčových záujmov a že prehĺbia svoje strategické vzťahy. Podporu si obe krajiny vyjadrili v sporoch, ktoré majú s USA a ďalšími západnými krajinami. Rusko odmieta vstup Ukrajiny do NATO a žiada bezpečnostné garancie, zatiaľ čo Peking sa dlhodobo usiluje posilniť svoj vplyv v Tichomorí a sleduje s nevôľou aktivity USA a ich spojencov v oblasti. Moskva v spoločnom vyhlásení odmietla nezávislosť Taiwanu, ktorý Peking považuje za vzbúrenecku provinciu.

Denník South China Morning Post o tomto pakte napísal, že sa Čína a Rusko ,,približujú k faktickému vojenskému spojenectvu, ktoré má čeliť rastúcemu tlaku Spojených štátov“. USA majú stále najmohutnejšiu armádu na svete a niet pochýb o tom, že sú silnejšie ako samotná Čína alebo Rusko, ale novo nadobudnutá jednota týchto dvoch krajín môže Washington strategicky zlomiť.

Zemný plyn a jadro mieria medzi zelené energetické zdroje

Uhlíková neutralita ustupuje vírusom a korone

Róbert HÖLCZ – Karikatúry: Ľubomír KOTRHA

Lídri členských štátov EÚ sa v roku 2020 dohodli, že Európska komisia vypracuje plán Zelenej dohody pre Európu, ktorej cieľom bude dosiahnuť do roka 2050 uhlíkovú neutralitu. Tento klimatický plán schválili európski poslanci bez zohľadnenia súvislostí spojených s koronavírusovou pandémiou, ktorá sa výrazným spôsobom podpísala pod nárast cien všetkých druhov energií. Tie sú dnes hlavným dôvodom nárastu inflácie.

Aký bude ďalší osud spomínanej dohody, ťažko predpovedať, keďže budovať ekologické projekty si vyžaduje obrovské investície, navyše sa členské štáty EÚ nevedia dohodnúť, z akých zdrojov sa bude vyrábať elektrina a teplo, keďže ich hlavným energetickým zdrojom bolo doteraz uhlie. Jeho ťažba sa podľa klimatického projektu má zastaviť do roka 2030.

■ TAXONÓMIA SPOLOČENSTVA

Z akých zdrojov však chceme na starom kontinente dosiahnuť uhlíkovú neutralitu, keď uholné bane budú odstavené a z pobrežia Atlantiku nebude fúkať do listov veterných elektrární? Odpoveď sa nachádza v doteraz nepoznanom pojme, ktorým je taxonómia EÚ. Treba pod ním vidieť také energetické zdroje, ktoré dostanú finančnú podporu z Únie, a tým aj výhodné pôžičky od bánk. V spoločenstve sa budú akceptovať ako zelené zdroje výroby elektriny a tepla. Podľa návrhu Európskej komisie sa za také pokladajú zemný plyn a jadro. Pokladajú sa za udržateľné, pričom sa rešpektuje špecifický energetický mix každého členského štátu Únie. Z členských štátov podporuje zaradenie zemného plynu a jadra medzi zelené zdroje energií najmä Francúzsko a Slovensko, kým Nemecko a Rakúsko majú k týmto zdrojom svoje výhrady.

■ SEBESTAČNOSŤ AJ BEZPEČNOSŤ

Podľa názoru energetických odborníkov nie je možné na starom kontinente dosiahnuť klimatické ciele bez elektriny z jadra a plynových elektrární. Vzhľadom na náš existujúci aj budovaný jadrový potenciál Slovensko nebude mať s energetickou sebestačnosťou ťažkosti. Otvoreným problémom ostáva bezpečné uskladnenie vyhoreného jadrového paliva a v prípade zemného plynu uvedenie do prevádzky dokončeného plynovodu Nord Stream 2. Najmä zo Severného prúdu sa stáva horúci geopolitický zemiak. EK v prípade jadrovej energetiky požaduje, aby nové jadrové bloky získali platné stavebné povolenie do roka 2045 a v prípade plynovej elektrárne budú môcť stavebné povolenie získať len do konca roka 2030. Chce tak dosiahnuť, aby do roka 2026 bol zemný plyn nahradený tretinou z obnoviteľných zdrojov. Keďže ekologické zámery si budú vyžadovať nemalé investície, plánuje sa zriadiť sociálno-klimatický fond, z ktorého si domácnosti môžu kompenzovať vyššie ceny energií, a tiež aj fond pre tie regióny, ktoré doteraz boli závislé od výroby, ako aj distribúcie energií z fosílnych palív.

■ MOTORISTICKÉ NEZNÁME

Podľa klimatických cieľov formulovaných aj projekte Fit for 55

by sa do roka 2030 mali prestať vyrábať automobily na spaľovacie motory a produkovať len elektromobily. Aj na našich cestách postupne pribúdajú elektrifikované modely, ale počty nezodpovedajú pôvodným predstavám rezortu hospodárstva. To predpokladalo, že na našich cestách bude jazdiť do roka 2025 až dvadsaťtisíc elektromobilov a hybridov. V súčasnosti je ich okolo šesťtisíc, ale na tom sa podpisuje aj fakt, že na rozvoj tejto oblasti motorizmu nesmeruje nijaká štátna finančná podpora. Zlou správou je, že čoraz viac áut dovážame zo zahraničia, a to nielen nových so spaľovacím motorom, ale i ojazdených a navyše v horšom technickom stave. Ak by sme chceli splniť podmienky klimatickej dohody, malo by na našich cestách jazdiť vyše štyridsaťtisíc nízko emisných áut, čo podľa súčasných priebežných počtov je nereálne. Okrem chýbajúcich dotácií máme problémy s budovaním dostatočného počtu nabíjacích staníc, bez ktorých nemôžeme očakávať vyššie nákupy automobilov na elektrickú energiu. Navyše medzi domácnosťami aktuálne rezonuje problematika zdrojov výroby elektriny a najmä jej budúcej ceny, ktorá sa bude porovnávať s doterajším cenami benzínu a nafty.

Budúcnosť nechceme hádať zo sklenenej gule, keďže okrem terajšej plynovej krízy nás môže čakať aj kríza s ropou. Do objavovania a otvárania nových ložísk sa aj z hľadiska proklamovaných ekologických cieľov vo svete investuje čoraz menej...

Slovenský aj český dôchodkový systém si vyžaduje reformy

Neľahký život slovenských dôchodcov

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Keďže väčšina terajších slovenských dôchodcov si pamätá na roky strávené v spoločnom štáte s Čechmi a Moravanmi, zrejme ich bude zaujímať, ako sa vlády po oboch brehoch rieky Moravy starajú v súčasnom pandemickom čase o udržanie životnej úrovne seniorov.

Na úvod niekoľko čísel. V súčasnosti poberá penzie okolo 1,4 milióna slovenských občanov, zatiaľ čo v Česku je ich o milión viac. Tí poberajú penzie z dvojpiliérového dôchodkového systému, keďže v roku 2016 druhý pilier v Česku zrušili aj z dôvodu odlivu peňazí zo štátneho rozpočtu. U západných susedov je prvý pilier podobne ako na Slovensku priebežný a povinný. Za jeho správu zodpovedá Česká správa sociálneho zabezpečenia. Výpočet dôchodku je tam dvojzložkový, tvorí ho základný a percentuálny výmer. Tretí pilier funguje ako dobrovoľný, a teda doplnkový, za jeho správu zodpovedá niekoľko správcovských penzijných spoločností.

■ SLOVENSKÍ PENZISTI

Priemerný slovenský dôchodok je po tohtoročnej valorizácii 505 eur, zatiaľ čo u susedov predstavuje 16 300 českých korún. Pritom česká vláda premiéra Petra Fialu sľubuje, že v závislosti od vývoja inflácie môže v polovici tohto roka dôjsť k ďalšiemu zvýšeniu penzií. Nárast českého dôchodku sa spomínaným dvojzložkovým výpočtom vyrátal ako 1,3 percenta z minuloročného dôchodku plus 300 českých korún, na Slovensku to bolo len 1,3 percenta z minuloročného dôchodku. Keďže máme vyššiu infláciu odrazí sa to na poklese ich životnej úrovne.

FINANČNÝ SERVIS

Obidva systémy dôchodkového zabezpečenia predpokladajú s reformu. Náklady na ich fungovanie je najväčšou nákladovou položkou vo verejných rozpočtoch. V prípade Česka podiel na HDP nedovoľuje plniť kritériá prípadného vstupu do eurozóny a v slovenskom prípade zabezpečiť jeho trvalú udržateľnosť. V Programovom vyhlásení súčasnej koaličnej vlády P. Fialu sa píše o potrebe zvýšenia základnej časti penzie všetkým, vyšších penziách za výchovu detí, zavedení nového štátneho a verejného fondu na sporenie či o skoršom odchode do dôchodku zamestnancov v náročných profesiách. Navyše sa predpokladá so znížením percent sociálneho poistenia pre zamestnávateľov, čo znamená zníženie príjmov a zvýšenie výdavkov, a tiež sa počíta s tým, že pracujúci dôchodcovia budú platiť nižšie dane. Z čoho sa tieto zmeny uhradia tak, aby bola zabezpečená aj

v českých verejných financiách udržateľnosť, sme sa z Programového vyhlásenie terajšej českej vlády nedozvedeli. S realizáciou zmien sa však predpokladá najskôr od 1. 1. 2024.

Jednou z podmienok, aby minister financií I. Matovič uvoľnil tento rok pol miliardy eur v štátnom rozpočte navyše, je reforma dôchodkového systému z dielne ministra práce. Reforma by sa mala uzákoniť v priebehu tohto roka tak, aby jej účinnosť bola platná od januára budúceho roka. Podľa doterajších poznatkov má niekoľko nosných tém – ako predĺženie veku nároku na odchod do dôchodku podľa stredného veku dožitia, ktorý by sa však týkal občanov, ktorí sa narodili v roku 1967 a neskôr, pričom skôr do dôchodku by mohli ísť občania, ktorí odpracovali vyše štyridsať rokov. Ďalšou nosnou časťou by bol rodičovský bonus, čo znamená, že zamestnanec by požiadal, aby z jeho vymeriavacieho základu 2,5 percenta odišlo do dôchodku jeho rodičom.

■ RODIČOVSKÝ BONUS

V prípade schválenia by Sociálna poisťovňa prišla ročne minimálne o pol miliardy eur, a preto je väčšina koaličných partnerov proti. V našom dôchodkovom systéme sa počíta so zmenami v druhom pilieri, v ktorom by sa peniaze sporiteľov presunuli viac z doterajších dlhopisových fondov, ktoré sú väčšinou stratové, do indexových a akciových fondov tak, aby sa peniaze do nich presúvali už nie cez Sociálnu poisťovňu, ale priamo z výplatných pások zamestnanca. So zmenami sa tiež počíta v treťom pilieri, do financovania ktorého by sa viac mohol angažovať aj štát, ako i ostané dôchodkové správcovské spoločnosti, poisťovne, banky a spoločnosti, ktoré sa venujú podnikaniu s cennými papiermi. Ako sa doterajšie návrhy ministra práce Milana Krajniaka premietnu do nevyhnutnej reformy dôchodkového systému, nešpekulujeme. Niečo naznačuje, že pôvodná predstava o prijatí ústavného zákona sa nebude konať, čo podľa všetkého naznačuje väčšinovú nedohodu vo vnútri koalície.

NA OKRAJ

Ekonomika eurozóny dostáva facky zo všetkých strán. Po stále nekončiacej zdravotnej kríze, prišla energetická a najnovšie aj inflačná kríza. Proti nijakej nenachádzajú vrcholové európske, ale ani národné politické inštitúcie zodpovedné riešenia. A platí to aj pre Európsku centrálnu banku. Nebudeme špekulovať, či tieto inštitúcie fungujú spoľahlivo len vtedy, keď je na starom kontinente „dobré počasie“. Konvoje nespokojných sa spoza mora presúvajú aj do Európy. Okolo vakcinácie je hotový blázinec. Dôvodom zvyšovania cien energií sú vraj nešťastné či skôr neodborné politické rozhodnutia zodpovedných. Rozvrátené rozpočty a deficitné rozpočty budú plátať daňoví poplatníci. Pozrime sa však, prečo je k týmto problémom „slepá a hluchá“ menová politika ECB?

Inflačné skoky

Všetci si pamätáme, že jednou z pohnútok na vstup Slovenska do eurozóny bolo, že spoločná mena nás ochráni pred neželanou infláciou, a teda znehodnotením kúpnej sily zarobených či usporených peňazí. Na prelome roka nás však všetkých zaskočil medziročný nárast inflácie z vlaňajších 5,8 na 8,5 percenta. Ešte vyššia je inflácia v Česku. Blíži sa k desiatim percentám a odborníci odhadujú, že to nie je „konečná stanica“. Česká národná banka na vývoj reaguje zvyšovaním základnej úrokovej sadzby na 4,5 percenta. Takto chce viac tlmiť inflačné očakávania v budúcnosti, a pritom aj zvyšovať kúpnu silu českej koruny. Podľa vyjadrenia guvernéra ČNB J. Rusnoka, bude ďalšie zvyšovanie úrokov závisieť len od budúceho vývoja inflácie, čo je však v protiklade so stanoviskom šéfky ECB Christine Lagardovej, ktorú vraj znepokojuje terajší rast inflácie, ale pritom neustále opakuje, že je dočasná, nespôsobila ju masa lacných peňazí, ale len súčasné ceny energií. A keďže sa bez nich nič nevyrobí, rastie cena všetkého a zvyšuje sa aj inflácia. Najnovšie prekvapuje názorom, že všeobecne vyššie ceny a nižšia kúpna sila peňazí spôsobia pokles dopytu po tovaroch a službách, čoho dôsledkom sa ceny znížia. Na rovnakej strune hrá hudbu budúcnosti aj guvernér NBS Peter Kažimír, ktorý rovnako ako jeho „šéfka“ hovorí o dočasnosti a jedným dychom priznáva, že bude trvať dlhšie. Na to, aby zároveň informoval o znehodnotení úspor nielen sporiteľov v bankách, ale aj poškodení budúcich dôchodcov v kapitalizačnom druhom pilieri, mu už „para“ nestačí...

Popravde treba povedať, že zvyšovanie úrokovej sadzby v eurozóne má prekážku v tom, že pokiaľ inflácia v Litve je vyše jedenásťpercentná, vo Francúzsku je len trojpercentná, čo len potvrdzuje nesúlad medzi nadnárodnou menovou politikou ECB a národnými fiškálnymi politikmi jednotlivých štátov v eurozóne. A tak nastavenie rovnakej základnej úrokovej sadzby nevyhovuje všetkým ekonomikám členských štátov. Iným problémom menovej politiky ECB je, že zvýšenie úrokov by sa dotklo najmä zadlženého južného krídla eurozóny, ktoré by sa mohlo so splácaním dlhov prevyšujúcich ich ročne vyprodukovaný hrubý domáci produkt dostať do neriešiteľnej situácie, na konci ktorej je priznanie si bankrotu, čo si z nás nevie nikto predstaviť.

Róbert HÖLCZ

Rakúšanov či Írov stoja náklady na potraviny o polovicu menej ako Slovákov

Máme ideálne klimatické predpoklady, len osohu málo

Zhovával sa Ivan BROŽÍK – Foto: archív a Emil SEMANCO

Rozsiahly odborný rozhovor poskytol Slovenským národným novinám predseda Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre pôdohospodárstvo a životné prostredie Jaroslav KARAHUTA.

● Na Slovensku je nevídaná inflácia. Ceny potravín letia strmo hore. Blížime sa k momentu, keď ich už ekonomicky slabšia časť obyvateľstva neunesie...

Štát má niekoľko nástrojov, ako tlmiť dosah inflácie a rast cien na obyvateľstvo a najmä na tú najzraniteľnejšiu skupinu, ako sú rodiny s deťmi a dôchodcovia. Výška pomoci sa odvíja od ekonomickej sily štátu. Ja som navrhoval ešte v druhej polovici januára znížiť DPH na vybrané druhy potravín s desaťpercentnou DPH na päť percent. Tento návrh bol odmietnutý. Sú však aj ďalšie možnosti, a to najmä v oblasti úpravy cien energií a som rád, že aspoň v tejto nákladovej položke sa väčšine domácnostiam uľaví, pretože došlo k zastropovaniu cien elektrickej energie.

Poslanec a expert na agropolitiku Jaroslav KARAHUTA

● S cenami, samozrejme, súvisí aj ďalší problém – výrobcovia. Dotovať náklady na suroviny nemôžu, nemajú z čoho, s cenou ísť dolu nemôžu. Nezačne sa nám pomaly rúcať potravinársky sektor?

Výrobcovia potravín sú po rokoch nezáujmu o ich stabilitu a rast vo veľmi zložitej situácii. Nehospodárnym a neefektívnym nakladaním s peniazmi určenými na podporu poľnohospodárstva a potravinárstva za posledné roky sa naši potravinári dostali do investičného dlhu, ktorý dnes predstavuje sumu presahujúcu miliardu eur. Aj keď v dnešnom Strategickom pláne je podstatne vyššia suma pre potravinárov ako za posledné obdobia, aj tak nepokryje ani nevyhnutné potreby spracovateľov na prevádzkové investície. Prvýkrát budú prezentované na Slovensku aj tzv. finančné nástroje v hodnote vyše jednej miliardy eur a táto forma bonifikovaných strednodobých úverov by mohla byť výrazným nástrojom, ktorý pomôže našim potravinárom byť konkurencieschopnými v porovnaní so zahraničím. Byť na náročnom globálnom potravinovom trhu konkurencieschopným znamená produkovať nielen kvalitné, ale aj cenovo dostupné potraviny. A to sa bez výrazných investícií jednoducho nedá. Musíme si konečne uvedomiť aj veľmi podstatnú skutočnosť, že vyspelý poľnohospodársky a potravinársky svet nestojí na podporách jedného ministerstva – u nás je to MPaRV SR. Ak máme byť konkurencieschopní, tak do podpory sa musia zapojiť aj ďalšie ministerstvá, ktoré majú priamo v kompetencii nástroje na dosiahnutie rastu potravinárstva.

● Ľudia musia siahať po tom, čo je lacné, a lacný trh u nás predstavujú najmä predajcovia z Poľska. Tu je však obrovským rizikom zdravotná spoľahlivosť ich produktov.

Ceny potravín v porovnaní k príjmom slovenských domácností sú u nás po Rumunsku druhé najvyššie v EÚ. Síce väčšina štátov má podstatne vyššie ceny potravín, lenže v porovnaní k ich príjmom nepredstavujú takú významnú položku ako na Slovensku. Kým v Poľsku domácnosť vynaloží na potraviny sedemnásť percent zo svojho rozpočtu a po úprave DPH okolo šestnásť percent, slovenská domácnosť za ne zaplatí vyše dvadsať percent. Pre porovnanie: Rakúšania a Íri vynaložia zo svojich príjmov na potraviny menej ako desať percent. To, že Slováci utekajú nakupovať potraviny do Poľska, je iba úsilie o zníženie rozpočtu na potraviny, aby najmä rodinám s nižšími príjmami ostalo po zaplatení výdavkov na bývanie aspoň čo-to aj na financovanie iných potrieb, ako sú napríklad zdravotnícke a školské potreby, oblečenie a pod. Vzhľadom na to, že u nás sa DPH na potraviny neznížila, považujem toto konanie občanov žijúcich v pohraničí za úplne prirodzené. Pokiaľ ide o predaj poľských potravín v obchodnej sieti, tam sú pod kontrolou nielen pracovníkov ŠVPS, ale aj predajcov a zodpovednosť za zdravotnú bezpečnosť nesie obchod. Rozhodnutie o tom, akú DPH budeme platiť za potraviny, je však v kompetencii ministerstva financií.

● Momentálne spoločnosťou a najmä včelárskou obcou rezonuje legislatívny návrh, ktorý mnohí považujú – ak citujem – za likvidáciu slovenského včelárstva...

Verejnosťou sa šíria často neoverené informácie a zákon o včelách je toho príkladom. V médiách sa už niekoľko dní píše o niečom, čo ani neexistuje. Včela je dôležitá súčasť nášho ekosystému a každý necitlivý a neodborný zásah môže spôsobiť nenapraviteľné škody. Osobne si myslím, že taká dôležitá legislatívna úprava by sa nemala pripravovať na úrovni poslaneckého návrhu, ale do NR SR by mala ísť vládna novela pripravená odborníkmi s riadnym medzirezortným legislatívnym procesom.

● Ste iniciátorom i zástancom vzniku Inštitútu sezónnych prác – vidiek v chudobnejších regiónoch by potreboval vysvetliť, o čo vlastne ide a v čom by boli prínosom pre ekonomický potenciál miestneho obyvateľstva?

Zákon na zriadenie Inštitútu sezónnych prác vychádza z mojich skúseností zo zahraničia a z toho, že jedným z najväčších problémov v našom ovocinárstve, zeleninárstve, ale aj v zemiakarstve, vinohradníctve a ďalších oblastiach špeciálnej rastlinnej výroby nie je iba produkcia, ale schopnosť vyprodukovanú úrodu pozberať a pripraviť na ďalší predaj. Ak chceme naplniť Programové vyhlásenie vlády, ale aj splniť ciele Strategického plánu pre roky 2023 – 2027 v oblasti špeciálnej rastlinnej produkcie musíme vytvoriť podmienky na dostatok pracovných síl. Európske štáty to riešia tak, že poskytujú zamestnávateľom – producentom – výrazné zľavy na odvodoch, aby zvládli jednak zaplatiť zberačov, uhradiť si odvodové povinnosti a súčasne byť cenovo konkurencieschopnými, keďže štyridsať až šesťdesiat percent hodnoty ovocia a zeleniny

tvorí hodnota práce. Preto je dôležité vytvoriť podmienky pre naše ovocinárstvo a zeleninárstvo, aby nezaniklo, ale aby sme ho rozvíjali, pretože Slovensko má ideálne klimatické podmienky.

● Ste známy aj tým, že presadzujete lokálnu produkciu – napríklad v chove dobytka, nie ste zástancom koncentrovaných chovov a bojujete tiež proti nadužívaniu antibiotík v chovoch dobytka. Lenže ako na to?

Podpora lokálnej produkcie je najlepším environmentálnym, klimatickým, sociálnym a ekonomickým riešením pre náš vidiek a je v súlade so strategickými cieľmi EÚ. Celosvetový problém s antibiotickou rezistenciou je spôsobený najmä tým, že dnešná produkcia potravín živočíšneho pôvodu je založená na vysokej koncentrácii zvierat s nízkou úrovňou wellfare, nedostatkami vo výžive zvierat a vysokým infekčným spádom. Výsledkom tejto koncentrácie zvierat je vysoká spotreba antibiotík. Verím, že na dosiahnutie podpory lokálnej živočíšnej produkcie bude pozitívne vplývať aj môj zákon o farmárskych bitúnkoch, ktorý platí od 1. 1. 2022. V najbližších dňoch bude vydaná k tomuto zákonu Vyhláška MPaRV SR, a tak sa konečne rozbehne aj lokálna finalizácia živočíšnej produkcie a naši chovatelia nebudú musieť za nízke ceny predávať živé zvieratá za hranice. Výsledkom podpory lokálnej produkcie bude nielen vyššia kvalita potravín, ale aj sociálne a ekonomicky stabilný vidiek. Aj tam žijú ľudia a majú rovnaké právo na kvalitu a uspokojivú úroveň života podobnú tomu, akú majú obyvatelia v okolí hlavného mesta alebo iných väčších miest.

● Niekedy koncom januára ste vyslovili aj túto myšlienku: „Nemôžeme sa iba pasívne pozerať na to, ako Slovensko, ktoré má ideálne podmienky na produkciu potravín mierneho klimatického pásma, hlavne ovocia, zeleniny, zemiakov, hrozna, ale aj ďalších potravín a surovín na produkciu potravín, je stále viac závislé od dovozu zo štátov, ktoré sú z hľadiska klimatickej situácie a vody podstatne horšie na tom, ako sme my.“ Ako však na reálne kroky v úsilí dosiahnuť požadovaný výsledok reagujú v tomto smere koaliční partneri?

Za touto myšlienkou si stojím, pretože takto sa správal štát k poľnohospodárstvu a potravinárstvu celých tridsať rokov, a čo ma najviac hnevá, je skutočnosť, že sme nevyužili možnosti nášho členstva v EÚ a nechali sme okolité štáty, aby svojím aktívnym prístupom k svojim producentom a následným dovozom potravín na pulty našich predajní postupne likvidovali nielen našu sebestačnosť, ale aj vzťah našich ľudí k pôde, čím sa z poľnohospodárstva postupne stal rezort tretej kategórie a poľnohospodár stratil svoje spoločenské postavenie. Podľa hesla „čo nemáme, to si dovezieme “ sme dotiahli náš agropotravinársky sektor k takmer totálnemu úpadku, o čom svedčí naša sebestačnosť na úrovni tridsiatich piatich percent a trvalo sa prepadajúci podiel slovenských potravín na pultoch našich predajní.

● Agrorezort je mimoriadne závislý od spotreby energií, svetla, tepla, vody... Čo s tým?

Zvyšovanie cien energií zásadne ovplyvňuje ekonomiku poľnohospodárskej a potravinárskej produkcie. Štát má viacero možností, ako zvrátiť tieto negatívne dosahy, ktoré sa prejavujú najmä zvyšovaním cien hnojív, osív, pesticídov, herbicídov, ktoré zásadným spôsobom zvýši zakladanie úrod, ale aj napríklad zvýšenými nákladmi na produkciu mlieka, ako i povedzme spracovanie surovín na hotové potraviny. Vysoké ceny elektrickej energie majú vplyv aj na skladovanie a obchod, pretože potraviny sa skladujú v podmienkach, ktoré bez elektrickej energie nevedia dosiahnuť. Dosahom týchto vplyvov sú rekordné nárasty cien potravín. Okrem regulácie cien môže štát kompenzovať tieto vplyvy drastických cien energií cez tzv. environmentálny fond, kde je dnes už vyše miliardy eur a kde pravidelne pribúdajú poplatky za predaj emisných kvót.

● Koncom minulého roka vás podľa vyjadrenia na sociálnej sieti mimoriadne sklamal návrh novely zákona 543/200 O ochrane prírody a krajiny. V čom?

To, čo sa udialo pri hlasovaní o novele tohto zákona, ale aj počas celého legislatívneho procesu, je pre mňa najväčším sklamaním od vstupu do politiky v roku 2020. MŽP, ktoré de facto riadilo celý legislatívny proces, nebolo ochotné rokovať ani o jednej zásadnej zmene, aj keď som niekoľko mesiacov upozorňoval na nevykonateľnosť zákona a škody, ktoré vzniknú, pokiaľ bude prijatý bez analýzy dosahov. Pritom stačilo postupovať podľa schváleného Plánu obnovy. Za podraz na mňa ako predsedu Výboru NR SR pre pôdohospodárstvo a životné prostredie považujem skutočnosť, že pozmeňovací návrh s textom na dvanástich stranách som dostal na stôl iba dvanásť minút pred hlasovaním, čo je totálna ignorancia nielen mňa ako predsedu výboru a koaličného poslanca, ale aj pohŕdanie kvalitou legislatívneho procesu ako takou. Čo bude ďalej, uvidíme...

● Mnohí však aj vám vyčítajú slabú podporu pekárom a cukrárom. Nie je celkom objektívne, lebo sa tejto téme venujete. Toto si žiada asi vysvetliť.

Mrzí ma, že pekári aj napriek svojej organizovanosti nevedia, kam majú mieriť kritiku. Zo svojej pozície viem pomôcť v oblasti legislatívy, lenže finančné a podporné mechanizmy sa nastavujú na Ministerstve pôdohospodárstva a na Ministerstve hospodárstva. Naši pekári určite potrebujú výraznú dávku podpôr najmä v oblasti investičnej pomoci, ktorá im pomôže znížiť náklady na produkciu, znížiť počty pracovníkov, a tým aj mzdových nákladov.

● Aká jar čaká podľa vás agrorezort a poľnohospodárov pri zakladaní úrody?

Nebude jednoduchá, skôr ťažká a náročná. Nachádzame sa v zložitom období, keď zakladanie novej úrody bude vinou prudkého rastu všetkých vstupov vrátane hnojív, energií a PHM finančne veľmi náročné. Tie ovplyvnia aj konkurencieschopnosť našich potravinárov na trhu. Ich pozícia bude vo veľkej miere závislá od štátnych podpôr a, pravdepodobne, o ich konkurencieschopnosti rozhodne výška štátnych pomocí v prvom polroku 2022 nielen u nás, ale najmä v susedných, no i v ostatných štátoch EÚ.

Súčasne sme v poslednom roku, keď sa podpory vyplácajú podľa pravidiel poľnohospodárskej stratégie na roky 2014 – 2020, ktorá bola schválená v roku 2015. Začiatok roka 2022 bude pre našich poľnohospodárov, potravinárov a celý slovenský vidiek strategicky dôležitý. Ako si nastavíme a schválime podmienky v tomto roku, tak sa budeme mať možno až do roka 2030. Som presvedčený, že ak nám Brusel schváli predloženú stratégiu, bude to rok 2022, keď sa náš chlebový rezort odrazí po troch desaťročiach od dna a naštartujú sa procesy, vďaka ktorým sa SR môže do desiatich rokov v oblasti produkčných a ekonomických ukazovateľov zaradiť aspoň medzi priemer EÚ.

Stanislavovi HROMADOVI samo drevo povie, čo je zač a či má cveng

Cimbaly Bohak majú rodný list v Liptove

Text a foto: Laco HÁMOR

Ak sa povie, že ktosi postavil pekný kredenc, môže mať na mysli aj cimbal. „Karoséria“ jedného z najstarších hudobných nástrojov s pravou a ľavou hlavou pozostáva s ladiacej a napínacej časti. Predposledné poschodie, najviac viditeľné napnutými strunami, tvorí rezonančná doska. Pod ňou sú „duše“ s dvadsiatimi dvoma kolíkmi. Pre názornosť – zvuk na sláčikových nástrojoch tvorí iba jedna duša...

REMESLÁ

Cimbal je úderový strunový nastroj. Pridáva sprievodný zvuk ľudovým hudbám, najmä na Slovensku a v Maďarsku. Na rezonančnej doske má rozmiestnené kobylky, cez ne napnuté oceľové struny pripomínajú konštrukciu strún v klavíri, zrejme preto „dôverný“ názov – kredenc.

Vyrobiť cimbal je filigránska práca. Treba talent a skúsenosti i remeselný fortieľ. No nielen hudobný talent, ale aj cit pre drevo a dokonalý sluch. Na Slovensku nie je mnoho výrobcov cimbalov. Slavomír Hromada je autorizovaný majster historickej značky – Cimbalom Bohák, since 1900. Žije a pracuje v Liptove. Odmala spojený s liptovským folklórom. Kontrabasista v detských folklórnych súboroch Belanka a Tatrín a Tatrínček v Liptovskom Hrádku.

Výroba cimbalu je filigránska práca. Aj Slavomír HROMADA, kým dospel k takej zručnosti, že postaví aj značkový nástroj, najprv porozumel hudbe ako aktívny muzikant a potom sa pustil po chodníkoch získavania remeselných predpokladov.

■ NAJPRV REPAROVAL

Tento dobrý hudobník sa pred časom odvážne pustil najprv do opráv starých cimbalov: „Aj keď som kontrabasista, vždy ma priťahovala hra na cimbale. Z viacerých príčin som sa k tomu nedostal. Ale raz som si povedal, že postavím vlastný cimbal,“ spomína S. Hromada, ktorý do domácej výroby pritiahol deti i manželku.

Najprv reparoval staršie hudobné nástroje. Bola to dobrá skúsenosť, pretože vedel posúdiť cimbal, ktorý je nový alebo mu iba ktosi vymenil obal, alebo ladiacu hlavu.

Od roka 1900 prešli cimbaly pozoruhodným historickým vývojom. V súčasnosti je značka Cimbalom Bohák chránená vo viacerých krajinách. Hromada istý čas pracoval u syna zakladateľa firmy Lajoša Boháka (Bohai Luis) vo výrobnom družstve v Budapešti.

„Vďaka starkému Bohákovi (zomrel v roku 1984) som porozumel cimbalovým tajomstvám, akejsi tajomnosti spojenej s prácou pri stavaní dokonalého nástroja,“ pripomína S. Hromada. Lajoš Bohák, pôvodom zo slovenskej obce Kvetná, teraz v okrese Levice (úradne Keť), bol akceptovaným majstrom. „Za súčasnou značkou sa skrýva veľké srdce, ktoré sme sa naučili vložiť do výroby každého cimbalu. Zároveň je to čas – hodiny vynachádzavosti, inovatívne nápady, ale aj úcta k tradícii a k dlhoročnej práci predchádzajúcich majstrov.“ Staré osvedčené pracovné postupy výroby dopĺňajú inovácie, ktoré oceňujú súčasní známi cimbalisti.

„Sami sebe si pripadáme ako hudobní gurmáni. Veríme, že život takto chutí skvele. Naše zmysly sú darom, vďaka ktorému žijeme naplno,“ zdôveruje sa na webovej stránke S. Hromada. Zároveň mieni inšpirovať ľudí po celom svete najpoctivejšími tónmi cimbalovej hudy.

■ VÝVOJOVÉ MÍĽNIKY

Historický vývoj nástroja má svoje míľniky. Koncom 18. storočia taliansky salterista (cimbalista, podľa salterio – cimbal) Dall´Olio zdokonalil nástroj efektívnejším rozmiestnením kobyliek. Veľký cimbalový pedál sa zrodil v Budapešti koncom 19. storočia, ale know-how pochádza z tamojšej dielne hudobných nástrojov bratov Josepha a Vencela Josepha Schundovcov, usadlíkov z Dubče pri Říčanoch. Patent ocenil v roku 1894 cisár František Jozef I. na výstave vo Viedni. Originálne nástroje Schundovcov stále patria k vyhľadávaným. Ich konkurenti otec a syn Bohákovci patent v zásade prevzali. V princípe sú Bohákove cimbaly šírkou, zoradením diatonicky či chromaticky ladenými reťazcami pravé. Väčšina veľkých cimbalov v súčasnosti sú variáciami nástrojov Schundovcov a Bohákovcov.

Cimbalová „karoséria“ má niekoľko špecificky pomenovaných súčastí – jej nosnou časťou je „kredenc“, kde sa nachádza ladiaca a napínacia časť nástroja – najviac viditeľná je rezonančná doska s napnutými strunami...

Slavomír Hromada trávi časť pracovného života v horách. „Niekedy mi trvá dlhšie, pokým si drevo vyberiem. Samozrejme, nehľadám ho iba v jednom regióne, aj keď žijem v Liptove, kde je v lesoch dostatok kvalitného dreva. Orientujem sa podľa letokruhov, ako drevo vznikalo, rástlo a pri stavbe nástroja sa letokruhy spoja, aby zapadali jeden do druhého. Reči o tom, že ak chceš dokonalý nástroj, má byť z vysokohorského smreka, nemám rád. Čím rastie vo vyšších polohách, tým má pre svoj život menej živín, ale to je zároveň otázka počtu a hustoty, frekvencie letokruhov. I to možno využiť. Drevo má podľa toho svoj zvuk, cveng. Chytím ho do ruky, párkrát po ňom, ako aj s ním pobúcham a ono mi samo povie, čo je zač.“

Práca ide lepšie od ruky s vedomím, že remeslo má kto prevziať...

■ CIMBALOVÁ ALCHÝMIA

Hromadove skúsenosti hovoria, v zime rastie drevo vhodné pre hlboké, znížené tóny. V lete, naopak, pre vrchné a zvýšené tóny o viacero krížikov. Kvalita smrekového dreva sa znižuje. Hromada rozlišuje drevo aj podľa inštinktu a citu, nielen podľa zvuku, reálnej ozveny. Tak ako platí „lege artis“ v zdravotníctve, ktorého porušenie má fatálne následky, chyba v technických postupoch pri výstavbe nástroja, hoci preskočením niektorého z krokov, môže spôsobiť pre nástroj nezvratné fatálne následky. Podcenenie postupu pri lepení dosiek a doštičiek spôsobí vážny problém.

„Výroba cimbalu to je alchýmia. Začína sa už pri pozornom výbere materiálu, pokračuje opracovaním, brúsením a lepením. Niekedy trvá výroba cimbalu i dva mesiace,“ dodáva S. Hromada. Aj povrch vrchnej rezonančnej dosky so špeciálnou šelakovou politúrou dokáže výrazne ovplyvniť zvuk nástroja. Lak musí byť vláčny a pružný. Ide o bezprostredný priestor, kde je podľa istej šablóny stotridsaťtri strún. Každá z nich vydáva chvením zvuk, nesmie sa pritom jedna druhej dotýkať. Musí byť napnutá tak, aby zniesla určitú hmotnosť. Vraj i päť ton a viac. Každý vie svoje. Finále vrcholí ladením. Najhlavnejšou ladičkou v rodine Hromadovcov je manželka Nicolette, ktorá stíha popri výchove dvoch detí, staršieho Jakubka a mladšej Grétky, urobiť na nástroji aj posledné úpravy...

■ HUDOBNÁ SYMBIÓZA

„Kúpite si cimbal, ktorý má isté predispozície. Ale často mu chýba, nazvime to, duša. Hudobná, cimbalová duša. Osobitý vklad muzikanta. Nič sa nedá robiť, nie každému je to dopriate. Ak sa cimbal stretne so skutočným muzikantom, ktorý vie viac než hrať, dodá nástroju kus zo svojho majstrovstva, zo svojho ja, čosi neopakovateľné, vtedy cimbal na dlhé roky je zasvätený svojmu poslaniu. Škoda, že sa nájdu takí, čo nevedia paličkou ani muchu zabiť, a tak nástroj iba pokazia. Cimbal stratí svoj primárny nenapodobiteľný charakteristický zvuk a už nikdy sa správne nerozozvučí,“ uzatvára S. Hromada.

Cimbal z Bohákovej dielne je spätý s obcou Keť, kde sa v roku 1870 narodil jeden z najvýznamnejších výrobcov cimbalov 20. storočia Lajos Bohák st. V roku 1896 na miléniovej výstave v Budapešti predstavil svoj koncertný biely cimbal, ktorý doslova očaril. Spolu so synom sa zaslúžil o významné zdokonalenie cimbalu, nástroja, ktorý je súčasťou takmer každej ľudovej kapely. Nástroj je európskym kultúrnym dedičstvom a popri gajdách čoraz viac priťahuje mladých Slovákov, Maďarov, Rómov. V obci Keť na dolnej Nitre organizovali už v roku 2016 folklórny festival na počesť zakladateľa cimbalovej dielne Lajosa Boháka, svojho rodáka.

FEJTÓN

Čas pre rytierov

Slovenská spoločnosť pod ťarchou správ z parlamentu a spred parlamentu prehliadla podstatnú vec. Už nastal čas pre výjazd sitnianskych rytierov. Kto by nevedel, kto sú to sitnianski rytieri, tak spadajú pod Thompsonov index motívov D 1960.2 „Spiaci kráľ v hore“, podskupina E 502, „Spiaca armáda v hore“. Americký folklorista Thompson vypracoval katalóg najrôznejších motívov, ktoré sa vyskytujú v legendách. Slovenskí sitnianski rytieri sa do katalógu menovite nedostali. Na rozdiel od českých blaníckych rytierov.

O nich Thompson dokonca vie, že ich má viesť do boja sv. Václav na bielom koni a s mečom legendárneho hrdinu Bruncvíka v ruke. SIS a historické ústavy u nás zaváhali. Zjavne nezistili nič bližšie o sitnianskej armáde, tak jej neurobili vo svete reklamu. S určitosťou vieme len jedno – rytieri vyjdú zo Sitna, keď bude Slovensku najhoršie. Lenže ako budú rytieri vedieť, že je už najhoršie? Od vlády a parlamentnej koalície sa to nedozvedia. Aj v novinách píšu, že nám je dobre. Pospolitý ľud síce úpie a plače, ale to plakal vždy. Sitnianskych rytierov načim osloviť, dať s nimi reč a zistiť, aké majú zámery. Vyjdú? Nevyjdú? Keď už prišiel čas, ktorým smerom sa chcú vydať? Na Prenčov, na Beluj alebo na Iliju? Sú na koňoch alebo na povozoch. Ak chcú ísť robiť poriadky v Bratislave a sú na koňoch, dobre by im bolo pustiť sa na Baďan, potom na Levice a Nitru. Koňmo na diaľnicu nemôžu. Ak sú motorizovaní, majú to jedno. Cesty v okolí Banskej Štiavnice majú najlepšie roky dávno za sebou. Na niektoré z nich sa možno budú rytieri aj pamätať. Na diaľnicu nemajú diaľničné známky. Potrebujú ich? Všetci veríme, že cudzie armády, ktoré sa tu preháňajú azda každý týždeň, známky a zelené karty majú. Ďalej. Čo v Bratislave? Vedia, že u nás už preventívne zrušili trest smrti, jedno či za vraždu, alebo vlastizradu? Alebo chcú zaútočiť na sídla žúp? Na mestské úrady? Čo s prezumpciou neviny? Čo s lotrovinami, ktoré povymýšľali páni z Európskej únie a zavesili nám ich na krk? Pocválajú robiť poriadok aj do Bruselu? Vyzvú na pomoc tamojšie vojská pod vedením Karola Veľkého? Ten podľa ich legiend rovnako spí a čaká pod Untersbergom pri Soľnohrade. Rytierom bude treba expresne vybaviť pasy a občianske preukazy. Koňom tak isto. Zdravotné poistenie, očkovanie, testovanie a kovidpasy. Treba pod prilby respirátory? Môžu si len tak šermovať šabličkami? Treba na ne zbrojné preukazy? Do rojnice dva metre od seba sa v okolí Sitna rozvinú iba ak na Tatárskej lúke. Otázok je veľa, odpovedí málo. Takže najjednoduchšie – uzatvoríme s nimi zmluvu. Za všetko sme zodpovední my, cech platíme my. Vy si tu na Slovensku robte, čo len chcete a ako chcete. A k tomu vám Pán Boh pomáhaj.

Ktovie, či aj títo mládenci zo skupiny historického šermu čosi o sitnianskych rytieroch vedia...

Milan ČASNOCHA MIKŠ
Foto: Emil SEMANCO

Pred osemdesiatimi rokmi sa Nový Sad premenil na mesto strachu

Historické memento masakry Razia

Martin JARINKOVIČ – Foto: internet

Tohto roku si Srbsko pripomenulo osemdesiate výročie masakry, ktorá do dejín vošla pod názvom „Razia“. Napriek súčasným, historicky vôbec najlepším srbsko-maďarským vzťahom Srbsko zdôrazňuje potrebu pripomínania tragédií a rán z minulosti ako mementa nielen pre súčasnosť, ale i budúcnosť s túžbou, aby sa podobné excesy už nikdy nezopakovali.

K zločinom horthyovského režimu vo vojvodinskej oblasti Báčka došlo paradoxne len niekoľko mesiacov po uzavretí zmluvy o večnom priateľstve medzi Juhosláviou a Maďarskom. Už 13. apríla 1941 sa maďarské okupačné vojská pripojili k útoku Nemeckej ríše a Talianska na Juhosláviu zo 6. apríla 1941 a vstúpili do srbskej Vojvodiny.

■ PRIEHĽADNÁ ZÁMIENKA

Horthyovský režim agresiu odôvodňoval úsilím o ochranu Maďarov v Juhoslávii, ktorá vyhlásením Nezávislého štátu Chorvátsko 10. apríla 1941 podľa Budapešti prestala existovať. Táto priehľadná rétorika mala zakryť dvadsaťročné úsilie o revíziu Trianonu. Súčasťou tejto politiky, ktorá sa nezrodila z večera na ráno, bolo aj úsilie o zmenu etnickej štruktúry obsadených území na prospech maďarského živlu. O jej zločinnom charaktere svedčí podľa srbských historikov Draga Njegovana, Zvonimira Golubovića, Petara Djurdjeva a ďalších skutočnosť, že len v priebehu vstupu maďarských vojsk do Báčky v apríli 1941 zahynulo rôznym spôsobom vyše tritisíc zväčša srbských obyvateľov oblasti. Po obsadení územia nasledovala konsolidácia, ktorej súčasťou bolo vyhnanie vyše šesťdesiattisíc srbských prisťahovalcov, ktorí sa v Báčke usadili po 31. októbri 1918. Časť z nich podľa Golubovića prešla do Bosny, tvoriacej súčasť Nezávislého štátu Chorvátsko, kde ich chorvátski ustašovci vyvraždili. Okupačný režim zriadil na území Báčky trinásť internačných táborov, v ktorých boli podľa elaborátu juhoslovanskej emigrantskej vlády, zachovaného v Archíve Juhoslávie v Belehrade, násilne zadržiavané aj ženy a deti. Podľa Josipa Mirnića boli okrem ostrých represívnych opatrení súčasťou systému národnej nerovnoprávnosti aj „mäkšie“ formy diskriminácie v podobe politiky rozsiahlej maďarizácie, ako aj dosídľovania maďarských kolonistov.

Prichytení pri čine – katani nad bezduchými telami obetí „Razie“pred kasárňami na Futožskej ulici v Novom Sade, január 1942

■ ETNICKÁ ČISTKA

Srbskí historici dokazujú, že maďarská okupačná správa pripravovala systematickú akciu etnického čistenia. Dôkazom sú vopred pripravované a neskôr využité súpisy nepohodlných obyvateľov srbskej a židovskej národnosti, najmä inteligencie a bohatšej vrstvy. Zámienkou na spustenie pripravovaných represálií sa stal incident v obci Žablje, kde maďarská hliadka 4. januára 1942 natrafila pri Pustajićovom salaši na skupinu dvadsiatich osôb ukrývajúcich sa pred povinnou vojenskou službou. Po prestrelke s týmito „dezertérmi“, vyzbrojenými niekoľkými „pytliackymi“ puškami, padli podľa P. Djurdjeva dvaja maďarskí žandári. Incident dal zámienku na rozbeh etnickej čistky s odôvodnením potlačenia údajného vianočného srbského povstania, ktoré mali podľa zmätočnej horthyovskej propagandy zorganizovať raz komunisti, inokedy srbská gerila – „četnici“. Aj táto terminologická neujasnenosť svedčí o vykonštruovanom základe celej kampane. Odvetou bola razia maďarských ozbrojených zložiek v pätnástich obciach Šajkašskej oblasti Báčky od 7. januára do 30. januára 1942.

■ ZABUDNUTÁ HISTÓRIA

Petar Djurdjev, ale aj Drago Njegovan vysvetľujú, prečo si okupačná moc vybrala práve túto oblasť za cieľ svojej brutality. Obce tejto oblasti tvorili kompaktnú etnickú enklávu s dominantným srbským osídlením. Šajkašská oblasť ako historická súčasť niekdajšej vojenskej hranice bola centrom pestovania srbskej vojenskej tradície a zároveň tradície srbského ozbrojeného vzdoru proti maďarskej revolúcii z rokov 1848/1849. Cieľom malo byť nielen zlomenie a zastrašenie tamojšieho obyvateľstva, ale aj priamy demografický úbytok srbského živlu v tomto priestore. Nielen srbskí, ale aj maďarskí historici (napr. László Csősz) zároveň uvádzajú, že realizácia „protipartizánskeho boja“ v Báčke mala slúžiť Budapešti zároveň ako falošný pretext dokazujúci nutnosť viazania maďarskej brannej moci na domácom fronte. Maďari sa takto chceli „vykrútiť“ z nemeckého nástojenia na zvýšení angažovanosti Maďarska na východnom fronte.

■ OD DOMU K DOMU

Príslušníci maďarského žandárstva a honvédstva počas razií uzavreli obec a postupom od domu k domu vykonávali prehliadku a legitimizáciu osadenstva domácností, pričom „podozrivých“ – celé srbské a židovské rodiny – odvádzali na popravy. Mŕtvoly obetí z väčšej časti skončili v Dunaji či Tise. Dvanásteho apríla 1942 padlo rozhodnutie rozšíriť raziu aj na metropolu Vojvodiny Nový Sad pod vymyslenou zámienkou, že údajní partizáni či „četnici“ sa po úspešnej maďarskej ofenzíve uchýlili do mesta. Mesto zrána 21. januára 1942 hermeticky obkľúčili. Maďarskí žandári rozdelení do dvestoštyridsiatich hliadkovacích patrol systematicky s dôrazom na srbské štvrte vykonávali prehliadku domácností a „podozrivé“ pravoslávne a židovské rodiny odvádzali do budovy Sokolovne, kde sídlil desaťčlenný tzv. legitimizačný výbor, ktorý rozhodol o ich ďalšom osude. Väčšinu z nešťastníkov odovzdali vojsku, ktoré vykonávalo ich masové popravy vo viacerých lokalitách. Najhrôzostrašnejšie výjavy sa diali na obľúbenej dunajskej pláži Štrand, kde v treskúcich mínus tridsaťstupňových mrazoch stáli na brehu nakopení nešťastníci čakajúci na ortieľ. Davom sa ozýval krik a plač detí a vzlyk i modlitby ich zúfalých matiek. Ľudia boli strieľaní a hádzaní dierami v ľade do vôd Dunaja. Ich mŕtvoly vyťahovali na breh nielen v Zemune, Belehrade či Pančeve, ale aj ďaleko v Rumunsku ešte dlho do jari.

„Raziu“ v Novom Sade agresori ukončili 23. januára 1942. Nový Sad sa po doznení teroru podľa výpovede jednej zo žijúcich svedkýň, ktorá zaznela v dvojdielnom dokumente Ľadové dni (Ledeni dani) Rádio-televízie Srbska, stal mestom strachu. Horthyovci ukončili čistku koncom januára v Bečeji. O celkovom počte obetí sa ešte vedú diskusie. Hodnoverné odhady udávajú od tri a pol do štyri a pol tisíca obetí. Aj podľa maďarskej historičky Enikő A. Sajtiovej sa „Razia“ stala čoraz väčšou ťarchou horthyovského režimu usilujúceho sa lavírovať vo vlnách svetového konfliktu. Horthy si bol vedomý, že s takýmto biľagom na štíte nemôže získať sympatie Západu. Zločin sa aj vďaka juhoslovanskej vláde v emigrácii a článku švédskeho novinára Nilsa Horneya dostal do povedomia západnej verejnosti. Úsilím o nápravu renomé a zhodenia zodpovednosti bol súdny proces v októbri 1943. Odsúdili v ňom pätnástich, zväčša príslušníkov žandárstva. Odsúdencov však čoskoro oslobodili nyilasiovci. Takto sa dostal na slobodu aj kapitán Sándor Kepiró, ktorého v roku 2011 v kontroverznom rozsudku opätovne oslobodil budapeštiansky súd pre nedostatok dôkazov. Viacero obvinených odsúdili maďarské súdy po roku 1945 a juhoslovanské súdy odsúdili na trest smrti spolu sedemnásť osôb, medzi nimi hlavných vykonávateľov Ferencza Szombathelyho, Ferencza Feketehalmy-Czeydnera, Martona Zeldiho, Józsefa Grassiho...

■ PRAVÁ TVÁR TOTALITY

Najbrutálnejší vojnový zločin horthyovského režimu odhaľuje pravú tvár tohto totalitného systému, ktorý dosiaľ zvykne neoprávnene obklopovať nimbus údajnej umiernenosti. Zločinná totalita totiž do Maďarska neprišla až s nyilasiovcami v roku 1944, ale oveľa skôr. Jej symbolom sú zločinci zodpovední za vraždenie v Báčke. Na čele systému, ktorý im dal možnosť uplatniť svoju zlobu, stál Miklós Horthy. Na druhej strane treba vyzdvihnúť zástoj poslanca Endre Bajcsi-Zsilinského, ktorý v maďarskom parlamente interpeloval za vyšetrenie zločinu a neúnavne sa dožadoval zabezpečenia práva, za čo neskôr v ére nyilasiovského teroru zaplatil životom. Jeho pamiatka v Srbsku zažíva dodnes veľkú úctu. Treba oceniť skutočnosť, že spoločné srbsko-židovsko-maďarské pripomínanie výročí „Razie“ sa posledné roky nesie v duchu úsilia nevyhrocovať vzájomné animozity, ale zmierňovať ich následky a zvyšovať vzájomné porozumenie. Krivdy si treba pripomínať, nie však v duchu nenávisti a vyvolávania túžby po pomste, ktorá môže v budúcnosti spôsobiť nové krivdy.

LETOPISY

USA neuvažujú o uvoľnení zmrazených finančných aktív krajiny pod Hindúkušom

Afganistan sa zmieta na prahu humanitárnej katastrofy

Milan ČASNOCHA MIKŠ – Foto: ZATL

Keď sme my na Silvestra oslavovali príchod Nového roka, Wall Street Journal sa pozrel na výsledky afganskej vojny z hľadiska ekonomiky USA. Základom vojny je nekonečné množstvo peňazí, aby sme si pripomenuli citát Marca Tullia Cicera. V prípade Afganistanu iba samotné Spojené štáty „vyhodili“ na túto skrachovanú akciu štrnásť biliónov dolárov.

Za túto nepredstaviteľnú sumu sa Američanom „podarilo“ v spolupráci s ostatnými krajinami NATO zabiť štyridsaťšesťtisíc afganských civilistov a stratili vyše dvadsaťdvatisíc vlastných vojakov, ranených nepočítajúc.

■ ZISKY TALIBANU

Keď sa peniaze míňajú, niekto zarába. Okrem zbrojárskych firiem a ich subdodávateľov z celého sveta najviac a najlepšie zarobil Taliban – hnutie, ktoré sa USA podujali zničiť. Získal do daru alebo lepšie povedané ako vojnovú korisť vojenský i civilný materiál za miliardy dolárov. Na druhej strane Afganistan prišiel o svoje finančné aktíva v zahraničných bankách, ktoré boli následne zmrazené. Ich výška sa odhaduje na desať miliárd dolárov. Zatiaľ Spojené štáty americké o ich uvoľnení neuvažujú, napriek hroziacej humanitárnej kríze v krajine pod Hindúkušom.

Ak sa pozrieme do histórie, s veľkou pravdepodobnosťou budú skonfiškované ako kompenzácie či reštitúcie za vynaložené vojnové výdavky. Treťou skupinou, ktorej sa vojna oplatila, boli súkromní podnikatelia. Ich zisky podľa Wall Street Journalu dosiahli takisto bilióny dolárov. Pochádzali z celého sveta. Napríklad istý kalifornský podnikateľ, ktorý vlastnil bar v Kirgizsku, začal podnikať s palivami. V krátkom čase jeho príjmy sa začali počítať v miliardách dolárov. Mladý afganský „tlmočník“ pôvodne dodával ozbrojeným silám posteľnú bielizeň. Tento kšeft mu umožnil vybudovať obchodné impérium s vlastnou televíznou stanicou a s domácou leteckou spoločnosťou. Dvaja členovia Národnej gardy z Ohia začínali ako drobní sprostredkovatelia afganských spolupracovníkov pre armádu. Podľa dostupných zdrojov dostali štátne objednávky v objeme štyroch miliárd dolárov...

■ TUČNÉ VRECKÁ

Wall Street Journal cituje z projektu Náklady na vojnu Brownovej univerzity. Podľa analýzy u podnikateľov skončila tretina až polovica z celkových nákladov 14 biliónov dolárov. Z toho 2,1 bilióna dostali firmy Lockheed Martin, Boeing, General Dynamics, Raytheon a Northrop Grumman za dodávky služieb, zbraní a ostatného materiálu. Ďalšie miliardy skončili u malých podnikateľov, ktorí napríklad školili afganských policajtov, stavali infraštruktúru, poskytovali ochranu západných ambasád, zakladali školy a podobne. Korupcia, rozkrádanie a plytvanie nie je špecialitou len Slovenska. Úrad špeciálneho generálneho inšpektora USA pre rekonštrukciu Afganistanu prekontroloval použitie okolo 150 miliárd dolárov z prostriedkov vykazovaných papierovo na rekonštrukciu hospodárstva. V roku 2021 z kontrolovaných 7,8 miliardy len asi pätnásť percent sa skutočne investovalo do nemocníc, fabrík, ciest a mostov. Tridsať percent sa použilo na vojenské lietadlá, úradovne polície a ďalšie projekty, ktoré boli nakoniec zničené alebo opustené.

Napriek obrovským zbrojným a iným výdavkom vojenské dobrodružstvo USA v Afganistane neprinieslo tamojšiemu obyvateľstvu nič pozitívne.

■ KŠEFT S KOZAMI

Niekoľko príkladov – šesť miliónov dolárov bolo vyhodených na dovoz deviatich (9!) talianskych kôz so zámerom pozdvihnúť afganský obchod s kašmírom. V porovnaní s tým dotácia nášho ministerstva poľnohospodárstva 4 500 eur na jednu sviňu je smiešna drobnosť. Za 270 miliónov dolárov sa malo postaviť v Afganistane tisícdvesto míľ poľných štrkových ciest. Projekt sa skončil po troch rokoch. Za tie tri roky sa postavilo len sto míľ a zahynulo pritom vyše stodvadsaťpäť ľudí po útokoch talibancov na robotníkov.

A opäť sa vnucuje paralela s výstavbou letísk, tunelov a mostov u nás. Sliač, Branisko, Višňové, Kurimany, Hubová a ďalšie projekty sú dostatočne známe aj širokej verejnosti. Podobná štúdia nákladov na naše pôsobenie nielen v Afganistane (a Američanov u nás) ako tá, ktorú vypracovala Brownova univerzita, by mohla byť veľkou výzvou pre naše ekonomické univerzity a fakulty, nehovoriac o Útvare hodnoty za peniaze MF. Zozbieranie a analýza zmlúv s ministerstvami a s armádou by určite priniesla zaujímavé výsledky a mená. Ale na to by bola potrebná politická vôľa.

Prameňom autority Ústavy prvej Slovenskej republiky bola viera

Kresťanstvo, solidarita a nacionalizmus

Peter SCHVANTNER – Foto: SNN

Existencia Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1945 bola dôležitým medzníkom v dejinách Slovenska. Vznik Slovenského štátu 14. marca 1939 významným spôsobom prehovoril do ďalšieho vývoja Slovenska, najmä v období druhej svetovej vojny. Nie všetko, čo bolo napísané na papieri a najmä v ústave prvej Slovenskej republiky, sa naplnilo. Išlo však o historicky prvú ústavu Slovákov v našich dejinách. Jej hodnoty počas trvania prvej republiky neboli celkom naplnené. Slovenský snem 21. júla 1939 zákonom číslo 185 Sl. z. prijal Ústavu Slovenskej republiky. Autorom tohto návrhu bol vtedajší hlavný ideológ Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS), ale aj štátu Štefan Polakovič.

„Zakladateľský“ zákon obsahoval aj tzv. recepčnú normu, ktorá upravovala prevzatie dovtedy platných právnych noriem. Ide o recepciu bez výhrady, hoci pri niektorých zákonoch sa pri ich prevzatí predpokladala akási automatická novelizácia. Takáto recepčná norma, ktorá sa uplatňuje pri vzniku nových štátov, nebola na našom území novinkou. Analogickú situáciu riešil aj zákon č. 11/1918 Zb. z. a n. prijatý Národným výborom československým 28. októbra 1918. Samotná ústava sa skladala z 13 hláv a 103 paragrafov. Inšpirovaná bola troma zdrojmi. Prvý zdroj inšpirácie

LEGISLATÍVA

spočíva v ústave bývalej ČSR, teda sú tam prvky istej kontinuity. Ďalším zdrojom boli ústavy autoritárskych režimov v schusingovskom Rakúsku a v salazarovskom Portugalsku. Z Portugalska pochádza aj tretí zdroj inšpirácie, a to príklad stavovsko-korporatívneho systému. Prameňom autority mal byť podľa preambuly Boh. Celý systém mal byť založený na troch základných ideových predpokladoch: kresťanskom svetonázore, stavovskej solidarite a slovenskom nacionalizme. Na čele štátu stál prezident a jeho hlavným mestom bola Bratislava.

■ SLOVENSKÝ SNEM

Najvyšším legislatívnym orgánom bol 80-členný Snem Slovenskej republiky (2. hlava ústavy). Snem sa mal voliť na päť rokov a jeho poslanci mali byť volení v priamych, tajných, rovných a všeobecných voľbách. Ďalšie voľby mali pripadnúť na rok 1943, ale nikdy sa neuskutočnili. Ústava stanovovala aktívne volebné právo na vek dvadsať rokov a pasívne na vek tridsať rokov. Slovenský snem bol uznášaniaschopný vtedy, ak bola prítomná aspoň tretina poslancov. Ústava a iné ústavné zákony sa prijímali trojpätinovou väčšinou za prítomnosti minimálne dvoch tretín poslancov. Legislatívnou iniciatívou disponovali poslanci snemu, vláda a špecifický orgán režimu Štátna rada. Snem Slovenskej republiky nebol jediným orgánom, ktorý mohol prijímať zákony. Špecifikom režimu boli tzv. zmocňovacie zákony, čo boli zákony, ktoré boli prijímané vládou v prípade, „ak na zamedzenie nenahraditeľnej ujmy vážne hospodárske, finančné alebo politické záujmy štátu vyžadujú neodkladné opatrenia“. Išlo však len o záležitosti, ktoré nemal vo výhradnej kompetencii snem. Poslanecký mandát bol imperatívny a poslanci požívali rozsiahlu imunitu. Snem mal svoje aj určité výlučné kompetencie, pričom najdôležitejšou bola voľba prezidenta.

■ ŠTÁTNA RADA

Slovenský snem a jeho postavenie v systéme bolo z jeho pohľadu neľahké. Režim od začiatku obmedzoval jeho pôsobnosť, a tak snem nikdy nemohol vykonávať svoje ústavné kompetencie, ako by mal. Slovenský snem nepredstavoval ani morálnu, ani žiadnu ďalšiu autoritu v režime a de facto ostal len formálnou inštitúciou v rukách vládnucej HSĽS. Jediným jeho predsedom bol Martin Sokol. Špecifickým orgánom v politickom systéme vtedajšej Slovenskej republiky bola Štátna rada podľa 5. hlavy ústavy. Vznik Štátnej rady bol inšpirovaný talianskou Grand Consiglio de Fascisimo. Oficiálne začala pôsobiť v roku 1940. Štátna rada s trojročným funkčným obdobím nebola voleným orgánom, ale jej členovia boli vymenovávaní. Súčasťou Rady bol aj predseda vlády a predseda snemu. Požívala rôzne kontrolné a poradné kompetencie najmä vo vzťahu k prezidentovi, členom vlády, poslancom snemu a HSĽS. Rovnako mala byť určitým strešným orgánom jednotlivých zložiek moci. Avšak myšlienka akejsi „hornej komory“ Slovenského snemu nebola zrealizovaná. Spoločne však mali právomoc voliť prezidenta. Veľa jej kompetencií ostalo len na papieri a celé jej pôsobenie môžeme označiť za formálne. Pôsobenie „druhej“ Štátnej rady bolo poznačené aj tým, že jej kompetencie a zloženie sa dokonca zužovali. Dá sa povedať, že Štátna rada sa stala „obeťou“ posilňovania vodcovského princípu v režime.

Dôležitú rolu v politickom systéme vtedajšej Slovenskej republiky zastával prezident (3. hlava ústavy). Podmienky možnosti kandidovať za prezidenta boli tradičné, teda prezidentom sa mohol stať občan SR, ktorý spĺňal aj podmienky zvoliteľnosti do snemu a vek štyridsať rokov. Funkčné obdobie prezidenta SR bolo stanovené na sedem rokov a občan mohol byť prezidentom v maximálne dvoch po sebe idúcich obdobiach. Prezident republiky bol volený snemom. Na získanie funkcie bola potrebná trojpätinová väčšina za prítomnosti minimálne dvoch tretín všetkých poslancov. V prípade, že by ani jeden z prezidentských kandidátov nezískal v prvom kole potrebnú väčšinu, nasledovalo by kolo druhé, kde by postúpili dvaja kandidáti s najväčším počtom hlasov. Ak by nastala remíza, rozhodoval by lós. Prezident rovnako disponoval aj právom suspenzívneho veta, ktoré mal možnosť uplatniť do maximálne pätnástich dní od prijatia konkrétneho zákona, pričom na jeho prelomenie bola potrebná ústavná trojpätinová väčšina. Prezident nebol podľa ústavy zodpovedný za svoje kroky, za ne bola zodpovedná vláda, „dôkazom“ je § 39, ktorý jasne definuje prezidenta ako nezodpovedného za svoje kroky. Prezident mohol dokonca vymenovať poslancov parlamentu. Taktiež mohol predniesť tzv. „posolstvá“ (dnešná „správa o stave republiky“), čo sa udialo celkovo trikrát. Za jediného prezidenta prvej SR bol manifestačne zvolený 26. októbra 1939 v aule Slovenskej univerzity Jozef Tiso. Jeho pozícia a autorita boli definované jednak kompetenciami, ale aj jeho minulosťou ako predsedu HSĽS a akéhosi prirodzeného následníka Andreja Hlinku.

■ ZODPOVEDNÁ VLÁDA

Významnú úlohu v politickom systéme hrala, samozrejme, vláda (4. hlava ústavy). Jej zloženie bolo tradičné, tak ako to poznáme aj dnes, teda predseda a ministri. Predsedu aj ministrov vymenoval prezident. Vláda bola zodpovedná snemu, ktorý jej mohol vysloviť nedôveru, a tiež bola (na rozdiel od prezidenta) politicky zodpovedná. Vláda rozhodovala v zbore väčšinou jej členov. Na čele vlády sa vystriedali Jozef Tiso, ktorého po tom, ako bol zvolený za prezidenta, nahradil Vojtech Tuka. Vláda sa skladala z ôsmich autonómnych ministerstiev – vnútra, školstva a národnej osvety, zahraničia, obrany, financií, hospodárstva, spravodlivosti, dopravy a verejných prác. Vláda mala byť podriadená snemu. Realita však bola taká, že vláda držala v rukách rozhodujúcu moc v štáte. Najviac sa to odzrkadlilo už v spomínaných celkovo dvadsiatich šiestich zmocňovacích zákonoch, resp. podľa ústavy, konkrétne § 44 „nariadenia s mocou zákona“.

Rovnako len snem mal podľa ústavy právomoc vysloviť nesúhlas voči takémuto nariadeniu, pričom nariadenie mohlo prejsť legislatívnym procesom a po zapracovaní niektorých návrhov mohlo byť pôvodne odmietnuté nariadenie s mocou zákona prijaté ako zákon . Vládne nariadenie s mocou zákona muselo byť podpísané prezidentom a väčšinou členov vládneho kabinetu. V praxi sa vládne nariadenia s mocou zákona využívali najmä pri prijímaní protižidovských zákonov.

Do organizačnej štruktúry vlády a jednotlivých ministerstiev patrili rôzne pridružené inštitúcie, ktoré mali svoj vplyv na dianie v štáte. K takým inštitúciám patrili napríklad Ústredňa štátnej bezpečnosti a Úrad propagandy. Územná samospráva bola obsiahnutá v 8. hlave ústavy. Podľa nej sa v správe štátu zúčastňovali občania prostredníctvom orgánov územnej a stavovskej samosprávy. Zároveň bolo treba mať náležitý ohľad na záujmy inonárodných skupín. Podrobnosti určoval zákon.

Poslednou zložkou moci bolo súdnictvo (9. hlava ústavy). Súdnictvo bolo počas trvania republiky relatívne v značnej miere nezávislé. Ako jediná zložka moci si tak zachovalo kontinuitu s predvojnovým stavom. Sudcovia boli vymenovaní podľa § 68 natrvalo a preložení mohli byť len vtedy, ak o to požiadali. Do výslužby odchádzali len po dosiahnutí stanoveného vekového limitu alebo v prípade, ak boli suspendovaní podľa určeného zákona.

■ POLITICKÝ SYSTÉM

Pre politický systém Slovenskej republiky a jej ústavu počas druhej svetovej vojny bola snaha o zavedenie stavovského zriadenia. Jeho dôležitosť bola podčiarknutá aj tým, že stavovské zriadenie bolo obsiahnuté, a teda potvrdené v ústave (7. hlava ústavy). Podľa nej malo byť obyvateľstvo na základe povolania rozdelené do stavov: poľnohospodárstva, priemyslu, obchodu a živností, peňažníctva a poisťovníctva, slobodných povolaní, verejných zamestnancov a osvetových pracovníkov. Každý stav sa skladal z osobitnej skupiny zamestnávateľov a zamestnancov. Ich základné úlohy boli stanovené v § 62, ktorý hovoril, že „stavy sa starajú o hospodárske, sociálne a kultúrne záujmy svojich složiek, najmä o zvýšenie ich výkonností a životnej úrovne, o úpravu pracovných pomerov, o vyrovnanie a usmerňovanie záujmov medzi stavmi, medzi výrobcami a spotrebiteľmi a o riešenie prípadných sporov medzi zamestnávateľmi a zamestnancami“. Slovensko si bralo v presadzovaní a realizácii korporatívneho princípu príklad najmä z fašistického režimu v Taliansku. V skutočnosti však stavovský systém v SR nebol implementovaný.

Všetky politické strany v Slovenskej republike boli už počas existencie autonómie zlúčené do jednej strany – Strany slovenskej národnej jednoty. Podstatnou bola HSĽS, a tak to definovala aj ústava v 6. hlave (§ 58): „Slovenský národ zúčastní sa štátnej moci prostredníctvom Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (strany slovenskej národnej jednoty).“ Národnostné menšiny sa mohli zúčastňovať na politickom živote prostredníctvom svojej politickej strany, ktorá sa mohla považovať za reprezentantku konkrétnej menšiny.

Ústava SR z roka 1939 sa venovala aj povinnostiam a právam občanov (10. hlava ústavy). Podľa týchto ustanovení bol každý muž povinný absolvovať vojenskú službu a bol povinný mať účasť na obrane štátu. Rovnako bola práca – či už duševná, alebo telesná – braná ako občianska povinnosť a bola chránená zákonmi SR. Ďalej bolo zaujímavosťou, že § 80 zaväzoval občanov „starať sa o výchovu a školenie svojich detí, aby sa staly z nich dobrí občania štátu“. Osobitne sa kládol dôraz na ochranu rodiny, keď podľa § 80 „manželstvo, rodina a materstvo sú pod zvýšenou ochranou právneho poriadku“.

■ FORMÁLNA REPUBLIKA

V 11. hlave ústavy sa hovorilo o cirkvách, pričom všetky cirkvi boli verejnoprávnymi korporáciami a vyučovanie náboženstva na ľudových a stredných školách bolo povinné a pod dozorom štátu. Ústava sa osobitne venovala aj národnostným menšinám (12. hlava ústavy). Vo svojej podstate garantovala práva všetkým národnostným menšinám žijúcim na Slovensku, realita však bola iná. Zaujímavosťou bolo, že podľa § 92: „Každá činnosť smerujúca k odnárodneniu je trestná.“ Podrobnosti určoval zákon.

Ustanovenia prvého základného zákona Slovákov boli však v skutočnosti často nedodržiavané a časom strácali svoju účinnosť a pôvodnú funkciu. Najzreteľnejším zo všetkých je azda príklad Snemu Slovenskej republiky. Aj keď sa písalo v ústave o Slovensku ako o republike, demokratické prvky sa v skutočnosti naplno neprejavovali. Jedným zo základných prejavov demokracie sú pravidelné voľby do zákonodarného zboru štátu a tie sa počas existencie Slovenskej republiky z roka 1939 ani raz nekonali. Ďalej netreba zabudnúť aj na rok 1942, keď sa prijal novelizovaný zákon o HSĽS, kde sa hovorilo najmä o vodcovskom postavení predsedu strany, konkrétne teda išlo o Jozefa Tisa, ktorý zastával funkciu aj prezidenta. V skutočnosti išlo o totalitný režim s autoritatívnymi prvkami.

Obdobie prvej Slovenskej republiky je však pevnou súčasťou slovenskej histórie. Aj keď je možno akokoľvek kontroverzná z pohľadu nie celkom demokratickej realizácie moci a nedodržiavania ľudských práv niektorých menšín, netreba túto etapu slovenských dejín opomínať.

BILANCIA

Ak sa ohliadneme na uplynulé mesiace a na pozoruhodné podujatia, ktoré sa napriek pandémii a bezpečnostným opatreniam uskutočnili v matičnej rodine, nemôžeme obísť Rimavskú Sobotu a tamojšiu unikátnu Aleju velikánov ducha, ktorým ich terajší nasledovníci nezostávajú nič dlžní. Deje sa tak jednak pozornosťou, ktorú prejavujú našim velikánom, ale aj tým, ako svojou spoločenskou aktivitou a vlasteneckou angažovanosťou sprítomňujú a ďalej rozvíjajú ich odkaz.

Kraj bohatý na velikánov ducha

V takom duchu sa tunajší matičiari na pozadí 29. výročia Memoranda národa slovenského zišli na svoje volebné valné zhromaždenie, aby zhodnotili činnosť odboru za posledné roky, oboznámili sa s použitím finančných prostriedkov z rozpočtu a napriek spomínaným protikovidovým obmedzeniam pripravili reálny plán podujatí na ďalšie obdobie. Po štyroch rokoch si v zmysle stanov zvolili členov do svojich orgánov a tiež kandidátov do orgánov Matice slovenskej. Terajšej predsedníčke Elene Nebusovej opäť vyslovili absolutórium a zároveň ju s dôverou poverili byť delegátkou na VZ Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši.

Po oficiálnej časti nasledovali zvlášť interesantné momenty, keď člen odboru Peter Dragijský predstavil prítomným svoj nový literárny počin. Prínosná kniha Slováci tohto kraja sa totiž vďaka jeho neutíchajúcemu tvorivému aktivizmu dožila rozšíreného vydania pod názvom Osobnosti Gemera-Malohontu. Autor v nej mapuje pamätníky – busty a rôzne etapy realizácie projektu Historické osobnosti Gemera-Malohontu, ktoré sú umiestnené v Aleji velikánov ducha.

Pracovné aj slávnostné stretnutie rimavskosobotských matičiarov pozdravila folklórna skupina Lieščina v prekrásnych ľudových krojoch. Jej členovia zaspievali ešte nepočuté ľudové piesne zo Sirku a členky súboru predviedli „zavíjanku“ nevesty v sprievode tradičných ľudových piesní. Takéto kultúrne podujatia utvrdzujú matičiarov v úsilí rozširovať a podporovať vystúpenia ľudových súborov, odovzdávať umenie našich predkov mladším a najmä ozvláštniť a spríjemniť každé matičné stretnutie. Po štátnej hymne SR a matičnej hymne matičiari konštatovali, že stretnutie prebiehalo po vyše roku v priateľskom duchu a príjemnom prostredí Domu MS.

Michal SITNIK
Foto: MO MS
v Rimavskej Sobote

Prečo sa stal 27. január Medzinárodným dňom pamiatky obetí holokaustu

Správa o tom, čo cyklón neodvial

Emil SEMANCO – Foto: archív autora

Opustené strážne veže koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau už nehrozia hlavňami guľometov. Vrátnica fabriky na smrť. Cvikacie hodiny zániku. Nad bránou nápis ARBEIT MACHT FREI – výsmech práci i slobode. Najohavnejšie vedenie vysokého napätia všade naokolo. Šeď a ponurosť. Kolory, aké vie namiešať len všadeprítomnosť umelkyne so skríženými hnátmi. Aj po vyše sedemdesiatich rokoch vystavuje svoje ohavné diela tetované tušom pod kožu ľudí – na rámoch z kostier. Monotematicky pruhovaná obsiahne celú ľudskú tragédiu. Sprievodkyňa osvienčimského múzea sa nemusí nútiť do toho, aby jej v hlase rezonovalo dojatie...

Z brezy pri vchode padajú z omrznutých vetví ľadové slzy. Mohutný strom si ešte pamätá na tie transporty i na pochody s dychovkou: Práca oslobodzuje! Do kroku internovaným hrá táborový orchester, popri cestičkách z drviny rozvoniavajú záhony kvetov...

Falošš, falošš!

Auschwitz (Brezinka) je láska k prírode a nemecký poriadok.

Ale čo znamenajú tie komíny vzadu za barakom číslo 24, z ktorých sa valí hustý čierny dym?

To je kuchyňa...

Vyvolenci zo Zonderkommanda tu prikladajú polenami trupov. Auschwitz nepotrebuje svedkov. Kuriči si len nakrátko oddialili vlastný koniec v ohni. Žijú len na to, aby vytrhali zlaté zuby mŕtvym a zbavili ich vlasov, lebo v Reichu z nich ešte bude úžitok. Onedlho vietor kamsi rozfúka aj prach z týchto už odsúdených popolvárov...

Čas však všetko neodveje.

Vstupná brána do koncentračného tábora Auschwit – Birkenau s ponižujúcim nápisom: PRÁCA OSLOBODZUJE...

Piktogramy, ktoré doteraz mrazia... Za nimi strážne veže s guľometmi a ploty s vysokým elektrickým napätím

■ NORIMBERSKÉ MEMENTO

Je sedemdesiatšesť rokov odvtedy, čo v Norimbergu odsúdili na smrť obesením dvanástich hlavných vojnových zločincov – führerovho tajomníka Martina Bormanna (v neprítomnosti), generálneho guvernéra Poľska Hansa Franka, ríšskeho protektora Čiech a Moravy Wilhelma Fricka, ríšskeho maršala Hermanna Wilhelma Göringa, generálplukovníka Alfreda Jodla, náčelníka Operačného štábu Vrchného veliteľstva brannej moci a najbližšieho Hitlerovho poradcu, šéfa bezpečnostnej služby, policajného generála Ernsta Kaltenbrunnera, poľného maršala Wilhelma Keitla, ministra zahraničných vecí Joachima von Ribbentropa, ríšskeho ministra pre okupované východné územia Alfreda Rosenberga, ríšskeho komisára pre Holandsko Arthura Seyss-Inqurta, vydavateľa Stürmera Juliusa Streichera a napokon aj splnomocnenca pre pracovné nasadenie Fritza Sauckela. Pred medzinárodným tribunálom víťazných vojnových mocností stáli strojcovia Bieleho plánu i plánu Barbarosa, osnovatelia zámerov a dispozícií na definitívne riešenie židovskej otázky, vyhubenie Slovanov, cigánov... Pred senátom sveta stáli tvorcovia svetovládnych projektov!

Sedíme v lágerskom osvienčimskom kine. Celuloidový pás v premietačke odkrúca takmer osemdesiatročné čierno-biele dokumenty. Hrozné svedectvá! Tlmočníčka Jolanta vo veku ako tie usvedčujúce filmové kotúče už prestala tlmočiť. Nemôže. Zlyháva jej hlas. A ani nemusí. Načo slov?

■ ZA OSTNATÝM PLOTOM

Je mrazivý dvadsiaty siedmy deň januára roku 1945. Vojaci 322. streleckej divízie 60. armády prvého ukrajinského frontu otvárajú bránu za ostnatými drôtmi s nápisom Arbeit macht frei. Nachádzajú sedemtisíc ťažko chorých väzňov, medzi ktorými je stoosemdesiat detí. Sú to trosky, ľudské zlomky.

Veliteľ Auschwitzu SS-Obersturmbannführer Rudolf Höß (Höss) pod tlakom svedectiev priznával, že za jeho pôsobenia v tábore bolo dva a pol milióna mŕtvych. Koľko umučených k nim pridali Mengele alebo ďalší drastický experimentátor s ľudským materiálom Clauberg?

V osvienčimskej evidencii je vyše štyristotisíc mien. V tomto smere nebol povestný nemecký poriadok až taký precízny. Oveľa dôslednejší bol v úsilí zahladiť za sebou všetky stopy masového vraždenia státisícov ľudí, ktorých sem zvážali z celej Európy v dobytčích vagónoch až zo vzdialenosti dvetisícštyristo kilometrov. Ako prvých tu internovali 728 Poliakov v júni 1940. Onedlho po nich aj 13 775 sovietskych vojnových zajatcov. Od októbra 1941 do februára 1942 z nich zahynulo 8 320! Umierali v rozpätí piatich až desiatich minút a v táborovej Totenbuch sa v 653 prípadoch ako príčina smrti uvádza zlyhanie (prasknutie) srdca. Na infarkt umierali mladí ľudia, ktorých krátko predtým odvodové komisie uznali schopných na vojenskú službu! Len v Osvienčime tetovali väzňom evidenčné čísla na ľavom predlaktí. Ruským vojakom špeciálnou železnou pečiatkou s pretáčajúcim sa číselníkom, ktorý tvorili centimeter dlhé ihly. Deväťdesiati dvaja (92) mohli svoje číslo z fabriky smrti ukázať aj po skončení vojny!

■ MENGELEHO AMBULANCIA

Barak smrti má číslo jedenásť. Povestná Mengeleho úradovňa. Na jej nádvorí zastrelili esesáci dvadsaťtisíc ľudí!

„Hlina okolo popravného múra bola taká nasiaknutá krvou, že ju bolo treba odrýpať do hĺbky dvoch metrov," pripomenie pani Jolanta a vedie nás miestnosťami príšerného laboratória, najstrašnejšieho v rade ďalších barakov z neomietnutých tehál – nemých svedkov pravej podstaty fašistického poriadku.

Sedemtisíc kilogramov vlasov už treťoríšski holiči s krvavými britvičkami nestihli odviezť firme Alex Cink, aby z nich v Nemecku natkali deky.

Päťdesiat fenigov za hlavu. Výborný obchod. A k tomu zlaté zuby, okuliare, hodinky, bielizeň, kufre, protézy. Všetko putovalo naspäť do ríše. Tí, ktorým tie propriety za života patrili, sa menili na mastný čierny dym a mastné zisky!

■ ZYKLON B

Auschwitz. Birkenau Aussenlager. Osvienčim, Brezinka, Monovice.

Šesťstodvadsať obytných barakov na ploche 476,5 hektára. Milióny obetí. Väčšinu z nich usmrtil najničivejší cyklón, ktorý mal podobu neveľkých kryštálikov.

Za sklom v expozičnej vitríne je uložený smrtiaci náklad, ktorý privážali autá s označením Červeného kríža!

Falošš na falošš.

Zyklon B. Plechovky s lebkou a so skríženými hnátmi.

Šesť až sedem kilogramov na tisícpäťsto ľudí!

V Osvienčime sa ho minulo okolo dvadsaťtisíc kilogramov...

■ PEKELNÝ OČISTEC

Kúpeľ zmaru. Komora s veľkosťou dvesto štvorcových metrov s dvoma otvormi v povale. Tu nahnali naraz aj dvetisíc ľudí a otvormi v plafóne pustili cyklón. Smrť nastávala v priebehu desiatich až pätnástich minút. Zadusením, ale aj strachom. Aby sa zabíjaní podvolili „poslednému kúpeľu", na komory navešali tabuľky s označením SPRCHY.

Hneď za stenou horeli bez prestávky kremačné pece.

Bez prestávky! Koks roztavoval ich železné súčasti. Špecialisti a technológovia neustále vymýšľali dokonalejšie a odolnejšie. Prvú, druhú, tretiu, štvrtú, piatu...

Veliteľ tábora R. Höss v memoároch napísaných vo väzení pred popravou uviedol:

„Koncom leta 1942 sme už museli páliť trupy na hraniciach, kde bolo uložených aj dvetisíc mŕtvych. Potom v jamách spolu s tými, čo tam boli pochovaní predtým. Polievali sme ich naftou, neskôr sme používali metyl. Hranice horeli dňom i nocou. Koncom novembra 1942 boli všetky masové hroby zamaskované. Bolo v nich okolo 107 000 väzňov."

Možno by v tomto masovom vraždení pokračovali. Ale na velenie ozbrojených síl prišla sťažnosť protilietadlovej obrany: „Ohne z ľudských vatier je vidieť doďaleka! Mohol by ich odhaliť nepriateľský letecký prieskum..."

■ ŽALOBA NA FAŠIZMUS

Bránami nacistického vyhladzovacieho koncentračného tábora v Osvienčime prešli ľudia dvadsiatich ôsmich národností. V symbolickej urne v Sále národov dnešného memoriálneho komplexu je z nich hrsť popola. Na stene nápis BOLI NÁS ŠTYRI MILIÓNY.

Osemnásteho januára 1945 vyšiel z brány s cynickým nápisom ARBEIT MACHT FREI zástup väzňov. Bolo ich päťdesiatosemtisíc. Všetci, čo ešte vládali chodiť. Za drôtmi s elektrickým napätím zostalo len sedemtisíc najslabších a stoosemdesiat detí. Tí, ktorých nestačili zlikvidovať a zahladiť tak stopy plánovanej rasovej genocídy. Zabránil im v tom rýchly postup Červenej armády.

Čas všetko nezahojí. Na vojnové zločiny, zločiny proti mieru a ľudskosti sa nezabúda Preto bolo 138 norimberských poldňov a 403 verejných pojednávaní.

Žaloba na fašizmus. Je o nej stenografický záznam so sedemnásťtisíc stránkami. Priebeh norimberského procesu je zachytený na 3 032 kilometroch magnetofónových pások a na 5 200 gramofónových platniach. Na ich konci je výrok o vine a treste – pre Göringa, Ribbentropa, Keitela, Kaltenbrunnera, Rosenberga, Franka, Fricka, Streichera, Sauckela, Jodla, Seyss-Inquarta a neprítomného Bormanna.

Hess, Funk a Raeder dostali trest doživotného žalára. Speer – dvadsať, Neurath – pätnásť a Dönitz – desať rokov väzenia.

Osvienčimského veliteľa Rudolfa Hössa popravili v tábore, ktorému velil. Predtým sa dvakrát pokúsil o samovraždu...

Stojíme pri táborovej šibenici, na ktorej napokon skončil aj on a naša sprievodkyňa pani Jolanta má v hlase nečakanú silu. Hovorí o spravodlivosti a odplate.

■ ROZSUDOK TRIBUNÁLU

Rozsudok tribunálu v Norimbergu vykonali krátko pred polnocou 16. októbra 1947. Iba Göring tesne pred popravou prehryzol kyanidovú kapsulu. Pravdepodobne mu jed prepašoval do cely niektorý z dvoch amerických dôstojníkov, s ktorými prichádzal počas procesu do kontaktu.

Od čias, keď fašizmus predstúpil v Norimbergu pred svedomie sveta, uplynulo už sedemdesiatšesť rokov. Žalobca sovietskej strany generálmajor R. A. Rudenko vtedy povedal: „Prvý raz v histórii sa zločinci proti ľudskosti zodpovedajú za svoje zločiny pred medzinárodným tribunálom, prvýkrát národy súdia tých, čo vyhladzovali milióny nevinných ľudí, ničili kultúrne hodnoty, zaviedli systematické vraždenie, mučenie a vyvražďovanie starcov, žien a detí."

BESEDNICA

Plnou parou vpred pozláteným vekom

Rudolf SLEZÁK

Keď na parníkoch, čo plávali po rieke Missouri, zaznel povel „mark twain", pre posádku to znamenalo, že plavidlo môže ďalej bez obáv smerovať zvoleným kurzom, že nenarazí na plytčinu alebo dajakú inú prekážku. Lodivodov ktorí merali hĺbku vody a vedeli čítať rieku, ktorí poznali jej meniace sa aj zradné prúdy, nazývali piloti. Boli takmer rovnako dôležití pre bezpečnosť plavby ako kapitán. Takýmto pilotom na jednom z parníkov bol aj spisovateľ Mark Twain, ktorý si z tohto výkriku alebo povelu zvolil aj svoj literárny pseudonym. V preklade znamená niečo ako príkaz vodcu. Tiež mal dokonale naštudované všetky nástrahy a prekážky, ktoré by mohli ohroziť bezpečnosť plavby, vedel ich nielen predvídať, ale i riešiť, dokázal však svoje zážitky dať neskôr aj na papier. V jeho čase nebolo v Amerike uznávanejšieho literáta, ktorý by bol taký čítaný. Prezidenti aj obyčajní ľudia sa uchádzali o jeho priazeň, aby sa ich príbehy alebo zážitky sprostredkovane dostali do jeho kníh. Veď bol považovaný za otca americkej literatúry...

Je to už stará kniha, čo mi v týchto dňoch padla do oka, a musel som v nej zalistovať, aby som si oživil príbehy, ktoré sa odohrávajú v Twainovom románe Pozlátený vek. U nás vyšla v roku 1952 v nakladateľstve Krásna literatúra, ale po jej ďalších vydaniach som už nepátral. Za dôležité považujem dodať, že spisovateľ ju napísal spolu s priateľom CH. D. Warnerom. Prečo to spomínam? Najmä preto, že nám v mnohom môže niečo pripomínať. Je o tlčhubovi Selliersovi. Tiež o politickom hochštaplerovi, akým bol senátor Dilworthy, a celom rade podobných postáv a postavičiek, ktoré sa podieľali na bezohľadnom rozkrádaní štátu. Je o korupcii v tzv. podnikavosti, podvodoch, intrigách, úkladoch, podrazoch a zlodejčinách, ktorých sa dopúšťala politická a hospodárska elita v Amerike po skončení vojny Sever proti Juhu. Akoby Mark Twain so spoluautorom písali o tom, čo všetko sa udialo po našej „veľkej vojne" s minulosťou, ktorá sa začala v neskorej jeseni 1989 – o tom obrovskom rabovaní počas privatizovania a rozpredávania štátneho majetku. To bol skutočne zlatý vek pre každého gaunera. A štát sa iba prizeral a jeho piloti dokonca povzbudzovali týchto „raubírov" do rozkrádania majetku nás všetkých a požehnaním, že už nikdy sa pre nich nenaskytne taká výnimočná príležitosť. Veď všetko sa dialo pod heslami slobody v podnikaní a demokracie. Mark Twain pomenoval takéto obdobie pozláteným vekom. Niečo pozlátiť však znamená nanášať na objekt záujmu ďalšiu a ďalšiu pozlátku, aby to malo krajší vzhľad. Niektoré veci však môžete akokoľvek pozlacovať, vždy bude cez ne prerážať a presvitať ich skutočná podstata. Pravda o kvalite vecí, ale aj o ľuďoch a dobe, v ktorej žijeme. Akokoľvek by sme chceli pozlacovať činy a úmysly aj tejto vlády, vždy sa nám vynoria pod touto pozlátkou neuveriteľné príbehy o tom, čo sa ešte stále deje v dnešnom rečami pozlátenom svete. Stále sú tu ľudia, ktorým táto doba praje, či už je to v dotáciách pre obyčajné svine, špekuláciami s dépéháčkami, kšeftami v zdravotníctve... Síce už rafinovanejším rabovaním, ale zato vo veľkých rozmeroch. Aj pomocou tohto veku nám však pribúdajú milionári, ale aj ľudia pri kontajneroch a na hranici biedy.

Umučenie troch klerikov v Košiciach je smutnou dejinnou kapitolou

Svätí mučeníci Križin, Pongrác a Grodziecki

Text a foto: Pavol IČO

Sedemnáste storočie poznačili devastujúce stavovské povstania, boje s Osmanmi i morová epidémia. Prebiehala Tridsaťročná vojna, násilná rekatolizácia obyvateľstva a na dennom poriadku boli náboženské konflikty medzi katolíkmi a protestantmi. Ako ochrancovia veriacich, ktorí sa nehlásili ku katolíckej viere, vystupovali najmä vodcovia stavovských povstaní – na území dnešného Slovenska to boli Štefan Bočkaj, Gabriel Betlen, Juraj I. Rákoci, Imrich Tököli a v rokoch 1703 až 1711 viedol poslednú ozbrojenú výpravu za slobodu vierovyznania a zároveň i proti vládnucim Habsburgovcom František II. Rákoci.

Druhá strana sa pri prinavracaní ľudu ku katolíckej viere opierala najmä o cisársku armádu a jezuitských duchovných, známych horlivosťou a oddanosťou cirkvi. V úsilí priviesť Košičanov späť do lona katolíckej cirkvi vyslali do mesta v rokoch 1618 – 1619 troch jezuitských kňazov – Mareka Križina, Štefana Pongráca a Melichara Grodzieckeho...

■ HLAS SVEDOMIA

Najstarším z trojice kňazov bol Štefan Pongrác. Narodil sa pravdepodobne v roku 1582 v mestečku Alvinc v Sedmohradsku (dnes Vinţu de Jos v Rumunsku). Keďže pochádzal z významnej šľachtickej rodiny, jeho rodičia predpokladali, že bude pokračovať v rodinnej tradícii a zameria sa na kariéru a zveľaďovanie majetku. Pongrác si však vyvolil inú cestu. Jeho pevné odhodlanie vstúpiť do rehole jezuitov dokumentuje i zachovaný list, ktorý adresoval rodičom: „Nebol by som pravdovravný, keby som Vám nepovedal, že by som bol i voči sebe nanajvýš nespravodlivý, keby som nepočúvol hlas svojho svedomia. Preto Vás prosím, nevyhrážajte sa mi, lebo verte, aj tak sa nad tým len usmejem. A hoc by ste ma chceli uvrhnúť do väzenia len preto, aby som zmenil svoje rozhodnutie stať sa kňazom jezuitom, neodradilo by ma to. Väzenie by sa mi stalo noviciátom, kde by som sa utužoval v kresťanskej viere a v láske k vyššiemu cieľu – ku kňazskému povolaniu. A keby ste mi dali aj reťaze a chceli by ste ma nimi pripútať k tomuto svetu a tým odvrátiť od môjho cieľa, ešte lepšie by ste ma spútali s Ježišom Kristom, po ktorom tak veľmi túžim."

Napriek vyhrážkam a prosbám rodičov vstúpil Pongrác v júli 1602 ako novic do kláštora v Brne. O dva roky neskôr sa stal riadnym rehoľníkom a po zložení rehoľných sľubov študoval filozofiu v Prahe, odkiaľ sa išiel ďalej vzdelávať na kolégium do Ľubľany (terajšie Slovinsko), kde získal magisterský titul.

Antropológovia zrekonštruovali podobizne košických mučeníkov Štefana Pongráca, Mareka Križina a Melichara Grodzieckeho (zľava).

V rokoch 1608 – 1611 pôsobil ako učiteľ latinčiny a humanitných vied v Klagenfurte v Rakúsku; v rokoch 1611 – 1615 pokračoval v štúdiách teológie v Štajerskom Hradci (Graz v Rakúsku). Po vysvätení za kňaza ho vyslali na nové jezuitské učilisko v Humennom, kde sa už po ročnom pôsobení stal riaditeľom (v roku 1616). Ale keďže sa v tom čase v Košiciach pridávalo na stranu protestantizmu čoraz viac obyvateľov a nekatolícki veriaci mali dokonca v rukách aj monumentálny Dóm svätej Alžbety, v lete 1618 odovzdal správu školy pátrovi Jurajovi Moysesovi a prišiel do vtedajšej metropoly Horného Uhorska, aby tu uplatnil kazateľský talent na prospech katolicizmu. Krátko po jeho príchode vyhlásil miestny kalvínsky kňaz Peter Alvinci, blízky priateľ sedmohradského kniežaťa a vodcu povstania z rokov 1619 – 1626 Gabriela Betlena, že „kým bude tento jezuita žiť, protestantizmus sa neuchytí", čím v podstate spečatil Pongrácov osud.

■ KAZATEĽ Z TEŠÍNA

Druhým umučeným jezuitom bol Melichar Grodziecki. Rovnako ako Pongrác pochádzal zo šľachtického rodu a k jeho príbuzným patrili viacerí vysokopostavení cirkevní činitelia. Jedného z nich, svätého Jána Sarkandera, postihol rovnaký osud ako Grodzieckeho, keď ho v roku 1620 utýrali v olomouckej väznici... Grodziecki sa narodil v roku 1584 v poľskom Tešíne. Zrejme od roka 1595 študoval na jezuitskom učilišti vo Viedni. Na vstup do rehole sa rozhodol v roku 1603, keď ho prijali ako novica v Brne, kde sa zoznámil so Štefanom Pongrácom. Rehoľné sľuby zložil v roku 1605. Najskôr vyučoval na brnianskom kolégiu, neskôr pokračoval v štúdiách v Jindřichovom Hradci a v Prahe. Bol zbehlý v rétorike, gramatike, vo filozofii, v hudobnom umení aj teológii. Kňazom sa stal v roku 1614, pričom pôsobil v Prahe ako správca domova pre chudobných študentov a kazateľ na pražskom predmestí Kopanina (dnes mestská časť Prahy Přední kopanina). Po pražskej defenestrácii v máji 1518 museli jezuiti z Čiech odísť. Tak sa Grodziecki dostal niekedy v rozmedzí od konca roka 1618 až po leto 1619 do Košíc, kde bol pridelený ako kaplán k cisárskym vojakom a zároveň tu vykonával misijnú i pastoračnú činnosť.

■ TRETÍ MUČENÍK

Najmladším z trojice svätých mučeníkov bol diecézny kňaz Marek Križin. Pôvodom bol Chorvát z mesta Križevac. Narodil sa v roku 1589 (možno už 1588) v šľachtickej rodine.

V roku 1600 nastúpil na jezuitské kolégium vo Viedni. V roku 1610 získal titul magistra filozofie v Štajerskom Hradci (Graz). V rokoch 1611 – 1615

Premonštrátsky kostol v Košiciach dala postaviť Žofia Bátoriová z úcty k trom košickým mučeníkom na mieste bývalého Kráľovského domu, kde títo jezuiti žili.

študoval teológiu na Nemecko-uhorskom kolégiu v Ríme, kde ho po ukončení štúdií vysvätili za kňaza.

Krátko po príchode do Uhorska ho ostrihomský arcibiskup Peter Pázmáň, sídliaci v Trnave, poveril vyučovaním na trnavskej kapitulnej škole. Neskôr zastával funkciu kanonika ostrihomskej kapituly a v roku 1618 sa stal správcom opátstva v Krásnej nad Hornádom pri Košiciach. Odtiaľ Križin často chodieval do Košíc, kde sa zoznámil s Grodzieckim a Pongrácom.

■ KRUTÉ MUKY

Hrozné utrpenie tejto trojice sa začalo, keď začiatkom septembra 1619 pritiahol do dnešnej metropoly slovenského východu mladý, iba 26-ročný Juraj I. Rákoci s vojskom. To však bolo iba predvojom mohutnej povstaleckej armády sedmohradského kniežaťa Gabriela Betlena.

Nadchádzajúcej tragédii sa pritom dalo ľahko vyhnúť, ak by mestská rada poslúchla rozkaz kráľovského miestodržiteľa a kapitána Ondreja Dóczyho, ktorý zakázal otvoriť brány Košíc. No protestantizmu naklonení predstavitelia mesta brány otvorili a umožnili tak vzbúrencom vojsť do mesta. Ihneď obkľúčili sídlo kapitána Dóczyho (tzv. Levočský dom) a obsadili aj vtedajší príbytok Križina, Grodzieckeho a Pongráca – dnes už neexistujúci Kráľovský dom. Dóczyho odviedli do Sárospataku v súčasnom severovýchodnom Maďarsku, kde onedlho podľahol krutému zaobchádzaniu. Potom sa pozornosť vzbúrencov upriamila na trojicu jezuitov. Spočiatku sa im iba vyhrážali a nechali ich hladovať. Pod rôznymi hrozbami ich nútili, aby sa zriekli katolíckej viery a stali sa protestantmi. Keď to nezabralo, pokúsili sa ich nalákať sľubmi. Kňazom ponúkali zhabané majetky katolíckej cirkvi, ak prestúpia na protestantskú vieru, ale tí o ne neprejavovali záujem. Potom sa ich pokúšali vydierať – žiadali výkupné za ich životy, lenže jezuiti sa svojich majetkov už dávno vzdali a okrem duchovnej služby im nemali čo ponúknuť.

Po troch dňoch o hlade a smäde v noci zo 6. na 7. septembra 1619 začali hajdúsi pod vedením istého Jána Lajoša klerikov mučiť. Najprv ich kopali a bili palicami a pažbami pušiek. Keď však videli, akí sú kňazi pokojní a že sa vôbec nebránia ani neprosia o milosť, rozzúrili sa a pritvrdili. Jezuitov opaľovali fakľami, bodali do nich a odrezávali im časti tela. Potom sťali hlavu Križinovi a mnohonásobne dobodanému Grodzieckemu. Pongrácovi sťahovali lebku povrazom, odrezali genitálie a sekerou mu zaťali do krku a do hlavy. Keď už nejavil známky života, hodili ho do žumpy k telám jeho rehoľných bratov. Ako sa však ukázalo neskôr, napriek nevýslovnému utrpeniu Pongrác ešte mŕtvy nebol. Jeho ston počulo viacero mešťanov vrátane kostolníka Štefana Eperješiho. Z výpovedí vyplýva, že naposledy vydýchol až po niekoľkých ďalších hodinách...

Správa o krutom umučení jezuitov sa onedlho rozniesla po celom meste. K popularite protestantského hnutia však nepridala, práve naopak. Udalosť vyvolala pohoršenie a mnohých Košičanov sa zmocnil strach, či nebudú Bohom potrestaní za smrť týchto nevinných, hlboko veriacich ľudí.

■ VYHLÁSENÍ ZA SVÄTÝCH

Budova Kráľovského domu, v ktorej martýri podľahli mučeniu, bola neskôr zbúraná a na jej mieste vyrástol v rokoch 1671 – 1681 jezuitský kostol (dnes známy ako Premonštrátsky kostol). Tento chrám nechala postaviť manželka Juraja II. Rákociho, syna Juraja I. Rákociho, Žofia Bátoriová, ktorá sa prostredníctvom výstavby chrámu usilovala vyhnúť Božiemu trestu a vymôcť pre Rákociovcov (a najmä pre svojho svokra) odpustenie. Už v tých časoch totiž umučených jezuitov začali viacerí obyvatelia Košíc a okolitých miest uctievať ako svätcov a vynárali sa aj pokusy o ich kanonizáciu.

Troch košických mučeníkov napokon blahorečil pápež Pius X. v roku 1905 a v roku 1995 ich pápež Ján Pavol II. vyhlásil za svätých.

Ich pamiatku si katolícki veriaci, zvlášť na východnom Slovensku, každoročne pripomínajú v deň umučenia klerikov 7. septembra.

Na počesť Štefan Pongráca, Melichara Grodzieckeho a Marek Križina taktiež vystavali farské kostoly na košickom sídlisku Nad jazerom a v Humennom.

Bohuslav TABLIC na vzdelanie slovenského národa myslel do posledného dychu

Gruntovnou známosťou reči nad mnohými učenými vynikal

Text a foto: Jozef SLIACKY

Životná púť Bohuslava TABLICA sa zavŕšila pred stodeväťdesiatimi rokmi. Pri kostole v Hontianskych Moravciach tohto kňaza a osvieteneckého literáta, ktorému mimoriadne ležalo na srdci vzdelanie slovenského národa, pripomína hrob s dátumom, že sa s týmto svetom rozlúčil 21. januára 1832.

Rodiskom Bohuslava Tablica je České Brezovo v okrese Poltár, kde sa narodil 6. septembra 1769. Z evanjelického lýcea v Prešporku – podobne ako mnohí talentovaní Slováci evanjelického vierovyznania – išiel študovať do Nemecka na univerzitu v Jene. Popri teológii navštevoval tiež prednášky z filozofie, medicíny. Okrem nemčiny, ktorá bola pre štúdium nevyhnutná, si osvojil aj angličtinu a francúzštinu. Zvlášť ho zaujali prednášky básnika a dramatika Friedricha Schillera a do pamäti sa mu zapísalo i stretnutie s ďalším nemeckým velikánom Johannom Wolfgangom Goethem. Najbližším priateľom počas štúdií mu bol Juraj Palkovič, s ktorým založil spoločnosť Societas slavica.

■ *NA PRVOM PÔSOBISKU*

Prvým Tablicovým kňazským pôsobiskom boli Horné Rykynčice, sedem rokov pôsobil v maďarskom Acsi a tri roky v Skalici. Do Kostolných Moraviec (dnes súčasť Hontianskych Moraviec) prišiel v roku 1805. O päť rokov neskôr, 16. mája 1810, založil Učenú spoločnosť banského okolia. Mala stopäťdesiat členov, ktorí si predsavzali šíriť osvietenské myšlienky. Tieto ideály vyjadril v básni Svobodné

ČRTA

volení. Že bol skutočnou dušou spoločnosti, hovorí fakt, že po jeho úmrtí zanikla.

Bohuslav Tablic písal básne, spisy s ľudovýchovným zameraním, prekladal diela anglických a nemeckých autorov. V dvojdielnom spise Slovenští veršovci priblížil básne najstarších známych slovenských autorov vrátane veršov očovského rodáka Štefana Pilárika. Jeho najvýznamnejším

Osvetársky kňaz a literát Bohuslav TABLIC

dielom je zbierka Poezye – Paměti česko-slovenských básnířův aneb veršovců, kteříž se buďto v Uherské zemi zrodili, aneb aspoň v Uhřích živi byli. Zareagoval ňou na Dobrovodského Dejiny českej reči a literatúry, ktorý obišiel uhorských básnikov, aj keď nepísali iba úradnou latinčinou, ale i starou češtinou. Vďaka Tablicovi máme informácie o sedemdesiatich siedmich slovenských básnikoch z čias Uhorska.

■ *TVORIL V BIBLIČTINE*

Tablic vraj dával káve prednosť pred vínom a prial si len tichý domček a v ňom dobrú ženu, verných priateľov a bohatú knižnicu s dielami starých i nových poetov. Hoci mu bol známy Bernolákov pokus o slovenský spisovný jazyk, tvoril v biblickej češtine, i preto, že publikoval najmä v českých časopisoch a almanachoch. Navyše v jeho časoch klíčili myšlienky všeslovanskej vzájomnosti, ktoré rozvil generačne mladší Ján Kollár. V priklonení k češtine a k Čechom ako k bratskému národu videli Tablic a jeho generácia východisko z národného útlaku. Nabádal však, aby si každý slovanský národ svoju reč zachoval a zanechal starú, bežnému ľudu nezrozumiteľnú latinčinu. „V mrtvém, římskem jazyku proč mluvíš k synům Slávininým?"pýtal sa Tablic. A položil si i ďalšiu otázku: „Má-li slovenský duch hladem mříti?"

■ *TESTAMENT A NEKROLÓG*

Na vzdelanosť slovenského národa myslel do posledného dychu. Odráža sa to aj v jeho závete. „Knihy porúčam nasledujúcim ústavom literárnym: Prešporský literárny ústav – knihy za 100 zlatých. Kežmarský literárny ústav – práve toľko," dočítame sa v ňom. „Ak umrú všetci mužskí potomkovia rodu Tablic a ani po zverejnení sa nezistí, že inde sa nachádzajú iní Tablicovci, v tom prípade môj majetok literárnemu ústavu prešporskému, štiavnickému a kežmarskému a profesorom týchto ústavov má byť daný na zveľaďovanie vlasteneckej literatúry."

„Bol horlivý milovník a zástanca i vzdelávateľ reči slovenskej, ktorej gruntovanou známosťou on nad mnohými učenými vynikal," napísal v nekrológu Juraj Palkovič. „Bol jedným z najpoprednejších spisovateľov slovenských, znamenitý a naslovovzatý nielen u nás, ale i v Čechách a na Morave."

Docent Jiří VANĚK o tvorivých zámeroch a slovenskom výtvarnom umení

Fascinuje ma vizionárstvo Brunovského tvorby

Zhováral sa Lukáš PERNÝ – archív J.V.

Rodák z Piešťan doc. PhDr. Jiří VANĚK, CSc., ktorý prednáša filozofiu, estetiku a dejiny výtvarného umenia na Národohospodárskej fakulte Vysokej školy ekonomickej v Prahe, je mimoriadna osobnosť. Publikoval celý rad kníh, ako sú Teorie společenského vědomí (1980), Umění ve století vědy (1988), Způsoby estetického prožívaní (2009), Obecná, ekonomická a informační etika (2010), Estetika v proměnách prožitků (2012, 2014), Filosofie v kultuře západní tradice (2013, 2021) či Estetika v proměnách prožitků (2012). Vo svojej najnovšej knihe Dějiny výtvarného umění USA 1 (Od klasicismu k moderně) prejavil talent na maximálnej úrovni.

● Ste autorom viacerých kníh, v ktorých spájate estetiku, filozofiu a dejiny výtvarného umenia. Vo svojich textoch hľadáte zaujímavé súvislosti medzi výtvarným umením, filozofickým výkladom obrazom, historickým kontextom, sociologickým kontextom a pod. Kedy ste sa vybrali cestou výskumu výtvarného umenia interdisciplinárnou optikou a ktoré z bohatého zoznamu vašich diel získalo najväčší ohlas?

Môj pôvodný hlavný odbor bola filozofia, ale už za štúdií ma lákali obsahové súvislosti s estetikou a výtvarnými dielami. Vtedy ešte trochu hmlistá predstava oveľa neskôr dozrela ku konkretizáciám, vznikali čiastkové úvahy, napríklad o filozofickej dimenzii v obrazoch Reného Magritta alebo o porovnaní postupov umeleckého a vedeckého myslenia vôbec. Viem, že ohlas mali moje esejistické príspevky do časopisu Svetová literatúra už v osemdesiatych rokoch. Rovnako som mal možnosť skúmané problémy diskutovať na interdisciplinárnych konferenciách, ktoré organizoval Filozofický ústav AV ČR v deväťdesiatych rokoch a v prvej dekáde nového storočia (vyšlo z nich desať zborníkov, do ktorých som prispel). Keď ma prizvali na výučbu odborov artmanager

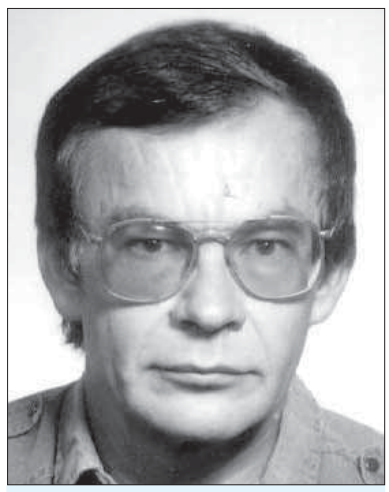

Popredný český kulturológ doc. Jiří VANĚK sa narodil v Piešťanoch.

a multimediácia štúdia na VŠE a mal som napísať špeciálne pre nich dejiny filozofického myslenia, vznikla kniha Filozofia v kultúre západnej tradície, kde oproti iným prehľadom sú zahrnuté aj filozofické obsahy hlavných diel svetovej literatúry Danta, Cervantesa, Ariosta, Tassa, Miltona a iných.

● Vyučujete niekoľko predmetov od dejín umenia cez estetiku až po filozofiu a kultúru v európskych dejinách. Prednášate nielen na VŠE, ale aj na súkromných školách. Ktorá téma vám je vám pritom najbližšia a ktorá najviac zaujíma študentov?

Vždy ma zvlášť zaujímali cesty imaginácie, v monografii o základných problémoch estetiky sa k tejto téme viaže niekoľko kapitol (aj v spojitosti s metaforickým a so symbolickým myslením). V dejinách umenia sú mi tiež najbližšie dávnejšie aj novšie imaginatívne smery (Bosch, Bruegel, magický realizmus). Študentov tiež zaujíma prednášková téma, zastúpená aj v spomínanej knihe o estetike, ktorá sa týka estetiky tela a rozdielu medzi erotickým a pornografickým zobrazením (mal som o tom aj prednášku v deväťdesiatych rokoch na Ústave literárnej a umeleckej komunikácie na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre).

● V našej vzájomnej korešpondencii ste ma informovali, že po prvej knihe dejín amerického výtvarného umenia USA máte už odovzdaný druhý diel a pracujete tiež na treťom pokračovaní. Čo bude obsahom ďalších dvoch kníh?

Tento tematický okruh som začal spracovávať, keď som zistil, že o ňom doteraz neexistovala nijaká knižná publikácia. Nechcem nechávať dostupné zdroje nevyužité, a tak sa mi pod rukami rozširuje pôvodne predpokladaný rozsah. V druhom diele sú kapitoly o precisionizme a regionalizme, čo sú špecifické americké smery, o naivnom umení 20. storočia a rozsiahla kapitola o art decu v celej šírke od architektúry cez sochárstvo a maliarstvo po užité umenie, ktoré je doménou tohto štýlu. Nakladateľstvo ARSCI doteraz spracovalo mojich päť kníh ihneď po odovzdaní, ale tento druhý diel čaká na redakčné spracovanie od januára 2021 vinou ťažkostí spôsobených pandémiou. Napriek tomu píšem tretí diel, mám už kapitolu o surrealizme a dopisujem druhú o magickom realizme. Do rozsahu únosného z nakladateľského hľadiska by sa mi tam mohla vojsť ešte tzv. harlemská renesancia (moderné umenie Afroameričanov). Pre hypotetický štvrtý diel zamýšľam veľkú tému moderného realizmu, abstraktný expresionizmus, pop art a postmodernu.

● Aký je váš vzťah k Slovensku a Slovákom a ako vnímate slovenské umenie? Vo vašej bibliografii som našiel aj texty o Albínovi Brunovskom, čím vás najviac zaujal a čím je podľa vás jedinečný?

Na Slovensku v Piešťanoch som sa narodil. Matka Česka, magistra farmácie a podnikateľka vo farmaceutickom priemysle, skonala po pôrode, a tak ma previezli do Čiech. Takže k Slovensku a Slovákom mám intímnejší vzťah. V deväťdesiatych rokoch a na začiatku 21. storočia som dlhodobo spolupracoval s už spomínaným Ústavom literárnej a umeleckej komunikácie na UKF v Nitre, prispieval som do jeho zborníkov a podieľal sa na slovníku Tezaurus estetických výrazových kvalít. O slovenskom výtvarnom umení 20. storočia som mal kedysi pre Univerzitu 3. veku na VŠE v Prahe výberovú prednášku (v nej o dielach Alexyho, Bazovského, Benku, Galandu a Fullu). Inokedy som sa zvlášť sústredil práve na Albína Brunovského tak pri prednáške o imaginatívnom umení, ako aj v dvoch recenziách na jeho dielo v Revue Antique (r. 2000 a 2001). Fascinuje ma jeho spôsob vizionárskej maľby i grafiky; jeho diela s precíznym stvárnením a fantazijnou silou sú zjavením.

● Aké máte najbližšie vedecké plány?

Potreboval by som najskôr dokončiť monografický cyklus o americkom umení, ktorý som spomínal. Ďalej som doteraz nespracoval tretí diel tiež začatej série Dejín umenia vo výtvarnej kultúre západnej tradície (zatiaľ vydané dva diely). A potom by som mal jednu existenciálnu, osobne cítenú tému prenikajúcu viacerými odbormi, ku ktorej sa vzhľadom na vek sotva dostanem. Rovnako by som rád zhrnul (a zrevidoval) do jednej publikácie roztrúsenej štúdie (z ktorých som niektoré už spomenul), ako to autori robia, keď sa ich čas príliš nakláňa.

Imrich FUHL: Extrakt, Drobná publicistika s fotografiami autora

Ako si nažívate, Slováci, v Maďarsku?

KNIHA TÝŽDŇA

Moju knižnicu obohatila prekrásna a premúdra (nie premúdrená!) kniha Extrakt s podtitulom: Drobná publicistika s fotografiami autora. Tiráž oznamuje – napísal, fotografoval, zostavil, prepracoval, zredigoval a vydal Imrich FUHL. Kniha vyšla koncom roka 2021 s prispením Úradu pre spoluprácu so Slovákmi žijúcimi v zahraničí.

„Imro" je Slovák z Maďarska, novinár vyštudovaný v Bratislave, celý život aktívne obrábajúci rolu dedičnú národa slovenského v Maďarsku. Bol redaktor i šéfredaktor Ľudových novín, tvorca portálov luno.hu a oslovma.hu, člen slovenských samospráv a posledné desaťročie tajomník Verejnoprávnej nadácie Zväzu Slovákov v Maďarsku. A ešte k tomu rodák zo „svetoznámych" Mlyniek, kde aj dodnes žije. Vydaním knihy oslávil tento nielen významný novinár, tvorivý literát, ale aj výtvarný umelec šesťdesiatiny.

Budúcim čitateľom ako koštovku ponúkam názvy niektorých kapitoliek: Po maďarsky nemôžeme byť Slováci, Naša kultúrna autonómia s inštitúciami na polovičný úväzok, „Príkladné" odumieranie materinského jazyka, „Systém slovenských národnostných škôl" – Naozaj?, Falošný obraz o nás, Slovo – zbraň: „Zomriete, slovenskí sráči!", Politika ako špeciálne špinavá robota, Slovenskí Indiáni v maďarskej rezervácii, NERepublika – Národ na vyslovene etnickom základe, Proti vetru sa nedá... A či predsa?

Autora poznám desaťročia. Najprv ako čitateľ Ľudových novín, ktoré som pravidelne čítal už pred štyridsiatimi rokmi. Ostatných pätnásť rokov sa „zdielame" aj osobne.

Želám Imrovi i všetkým Slovákom v Maďarsku nekonečný a úspešný národný život a nám „kmeňovým" Slovákom kopce, priam veľhory asertivity (nielen duševnej, ale i materiálno-technickej) voči krajanom, aby sa výhonky slovenskosti v Maďarsku čoraz viac zelenali vďaka priazni Slovenskej republiky.

Jozef SCHWARZ

NEKROLÓG

Nemali sme vždy na dianie v kultúre rovnaké názory, občas mi „operatívne" adresoval aj otvorené výhrady na niektoré tvrdenia alebo postoje, ale toho, na čom sme sa zhodli, bolo nepomerne viac, najmä pokiaľ išlo o zásadné smerovanie rezortu, ktorý riadil ako minister. O jeho literárnej osobitosti som nemal nijaké pochybnosti. Preto som si Ivana Hudeca vážil ako odborne erudovaného profesionála, zdatného, presvedčivého literáta a umelca, národne orientovaného politika a poslanca, aj ako rozhľadeného riadiaceho pracovníka. Hoci ma nikdy neliečil (iba ak dobre mienenou radou), nepochyboval som ani o jeho

Kultúrny minister kultúry skonal

medicínskych kvalitách. Tie ľudské i odborné, aké mi neraz chýbali a opäť chýbajú u dnešných hýbateľov a tiež brzdičov kultúry, by som chcel vyzdvihnúť a dať za vzor. Po absolutóriu na LF UK v roku 1972 pôsobil ako praktický lekár v Žiline, krátko aj v Dérerovej nemocnici na Kramároch, ako odborný asistent na Katedre rádiodiagnostiky na svojej alma mater (1975 – 1978), aj ako výskumník v oblasti bioklimatológie. V polovici osemdesiatych rokov bol primárom OÚNZ v Čadci a potom pôsobil ako námestník riaditeľa v Diagnosticko-liečebnom ústave až do roka 1990. Z týchto svojich zameraní napísal takmer pol stovky odborných prác, vypracoval metodiku počítačového zberu dát pre rádiodiagnostiku a organizačné postupy na určenie výkonov praktického lekára. Kultúrne curriculum si otvoril ako spoluzakladateľ divadla malých javiskových foriem U Rolanda, potom si doň vpísal spolu s Petrom Valom trilógiu Knieža (1986), po nej vyšli Bratia (1988), Kráľ Svätopluk, historizujúca groteska Praotec Samo (1990), Báje a mýty starých Slovanov... Viaceré vyšli v českom, maďarskom, poľskom, ruskom či ukrajinskom preklade. Z politických komentárov Slovensko, vlasť moja (1994) by si mohli čítať aj dnešní naši politickí predstavitelia.

Spisovateľ a lekár Ivan Hudec (10. 7. 1947 Nitra – 7. 2. 2022 Bratislava) skonal vo veku sedemdesiatštyri rokov.

Česť jeho pamiatke!

(se)

HUMORESKA

Ako to v skutočnosti bolo s Popoluškou

Ako to bolo naozaj s Maruškou. Nalejme si čistého vína – dôchodcovia, nezamestnaní a mladé rodiny s detičkami – a povedzme si, ako a prečo Maruška šla v zime na jahody. Maruška bývala s otcom, macochou a jej dcérou v domčeku na kraji dediny. Domček bol zaťažený hypotékou. Maruška musela ťažko pracovať na tri zmeny vo firme Popoluška a spol. ako triedička hrachu, aby hypotéku splatila ešte pred svojím odchodom do penzie. Celé dni triedila zmes hrachu a šošovice – hrach doľava, šošovica doprava. Jej otec, macocha aj s dcérou boli nezamestnaní. Predtým robili v nadnárodnej firme za minimálnu mzdu. Firma si prekalkulovala ceny energií, zvýšené odvody a zvýšenú minimálnu mzdu. Vyčkala poslednú tranžu štátnej pomoci, zbalila kufre a stroje, zamestnancov vyhodila. Otvorila nový závod na Ukrajine. Otec sa dal na chľast. Macochina dcéra odišla zarábať kamsi do Viedne. Otčim s matkou sa pred známymi chválili svojou vydarenou dcérkou. Dcérka robí vo vojsku ako eskorta. Má krycie meno – kvôli ruským špiónom. Bola Anča, teraz je Lovely. Rakúšania dobre platia a vojaci majú veľa dovolenky. Dievčinka posiela pohľadnice z celého sveta, a má pritom len základnú školu. Maruška sa nevydarila. Skončila síce vysokú školu, smer Interpolitický environment, ale v dedine ani v okolí si inú robotu ako triedička hrachu nenašla. Macocha si tiež dlho hľadala robotu. Až raz naďabila na inzerát v rubrike Práca na doma. Výroba domácich lekvárov. Môžete týždenne ľahko zarobiť dvetisíc eur. Úvodné diaľkové školenie vám poskytneme za poplatok tristo eur. Za päťsto si kúpite sklené poháre a nálepky s nápisom „Home lecquare jahodae". Náklady sa vám vrátia do mesiaca. Zaručujeme odkúpenie celého množstva v centrále v Haliči. Kto by odolal takej výhodnej ponuke? Macocha neodolala. Zobrala všetky starého úspory. Absolvovala školenie, doniesla poháre a etikety. Už chýbali len jahody. Vyčkala do Maruškinej výplaty a prikázala jej: Choď do veľkopredajne Treskot a dones mrazené jahody. Ja ti peniaze vrátim, len čo dodám prvú zásielku lekvárov. Vonku mínus dvadsať, chodníky neodhrnuté, obecný rozpočet nestačil ani na osvetlenie, nieto na odhrabávanie. Maruška s plačom hupsla do akciových čižiem a vydala sa na cestu. Išla temnou ulicou a zrazu uvidela neónový nápis Treskot. Za sklenými dverami sedelo dvanásť esbéeskárov a visel nápis: Vstup len OP s respirátorom. Rozplakala sa. Nebola OP a nemala respirátor. I pristúpil k nej veliteľ zmeny Ján Veľký – Sečeň. Dohodol si s ňou rande a priniesol jej z regálu jahody. Šťastná Maruška ich doniesla macoche. Macocha navarila lekvár. Jedia ho dodnes. Firma sa stratila z Haliče aj z internetu. Maruška sa zbalila, išla za sestrou do Viedne, tiež robí eskortu. Ak by ste ju hľadali, jej krycie meno je Mimi.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Výbor Mladej Matice rokoval prvý raz v roku 2022

Sústredili sa na plán aktivít v tomto roku

Marek NEMEC a Martin HAJNÍK – Foto: Ján SEMAN

Prvé zasadnutie Výboru Mladej Matice v roku 2022 sa vzhľadom na aktuálnu situáciu konalo online formou, ktorá sa stáva už bežnou súčasťou nášho dneška. Členovia Výboru Mladej Matice sa takto pracovne stretli v piatok 11. februára 2021.

Najprv sa venovali vyhodnoteniu činnosti mladých matičiarov v uplynulom roku 2021. Bol z pohľadu kultúry opäť náročný, keďže jeho podstatnú časť poznačila pretrvávajúca pandemická situácia. Viaceré podujatia a projekty, ktoré si mladí matičiari pripravovali, museli zrušiť alebo ich realizáciu pozmeniť či odložiť. Pozitívne sa však dajú hodnotiť viaceré aktivity, ktoré mladí matičiari uskutočnili, najmä historicky prvé zasadnutie Rady predsedov OMM, realizáciu viacerých videí či dokumentov, ale aj editovanie vlastného mladomatičného časopisu, ktorý vyšiel v pomerne veľkom náklade. Popri podujatiach na svojej miestnej a regionálnej úrovni sa zapájali aj do celoslovenských podujatí a participovali tak na hlavných matičných podujatiach. Vrcholným bolo Valné zhromaždenie Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši. Na jeho prípravách a realizácii sa mladí matičiari aktívne podieľali a prispeli tak k jeho zdarnému a hladkému priebehu. Zúčastnilo sa na ňom sedemnásť delegátov za OMM a niekoľko členov sa dostalo v tajnej voľbe aj do orgánov Matice slovenskej.

Výbor Mladej Matice verí, že po období, keď jej činnosť brzdili protikovidové opatrenia, sa jej činnosť opäť naplno rozvinie.

Dôležitým bodom zasadnutia Výboru Mladej Matice bola príprava plánu hlavných aktivít pre rok 2022. Vrcholom aktivít v tomto roku bude Valné zhromaždenie Mladej Matice, na ktorom v novembri budú delegáti voliť nové vedenie. Ďalšou dôležitou aktivitou bude Národný zraz Mladej Matice, ktorým by si po dvojročnej prestávke chceli mladí matičiari pripomenúť tridsiate výročie zvrchovanosti Slovenskej republiky a tiež Rok štúrovcov. Toto podujatie naplánovali na polovicu júla, pričom veria, že protipandemické opatrenia už umožnia, aby sa zraz mohol uskutočniť. Rovnako mienia prispieť k úspešnému Národnému výstupu na Kriváň (august) a svojou prácou chcú pomôcť pri sťahovaní obrovského inventára Šatnice Matice slovenskej, ktorá sa musí presťahovať do nových priestorov v Martine. V nasledujúcom období zvýšenú pozornosť zamýšľajú venovať tzv. online priestoru, zefektívniť prácu na sociálnych sieťach a tiež viac využívať mediálny priestor na internetových kanáloch.

Jedným z hlavných bodov, ktoré si členovia Mladej Matice vytýčili na tento rok, bude získanie nových členov, keďže aj v ich radoch sa hlási generačná obmena viacerých súčasných členov. Pripomenuli si tiež povinnosti odborov voči Členskému ústrediu MS, ktoré treba plniť aj od mladých matičiarov.

Jubileum buditeľa a bojovníka proti feudalizmu Jána ROTARIDESA

Z plejády národovcov v Roku štúrovcov

Lukáš PERNÝ – Foto: archív SNN

Matica slovenská si tohto roku pripomína významné výročia slovenských národných buditeľov v rámci Roka štúrovcov. Okrúhle výročie – dvesto rokov od narodenia – majú toho roku také významné osobnosti ako Janko Kráľ, Ján Palárik, Ján Kalinčiak, Štefan Marko Daxner či Ján Francisci-Rimavský. Dvojsté výročie narodenia má aj národný buditeľ regiónu Hont, kultúrno-osvetový pracovník, sociálny revolucionár, učiteľ, spisovateľ (poet), zberateľ ľudových piesní a povestí Ján Alexander ROTARIDES (*15. 2. 1822 Horné Rykynčice – †8. 12. 1900 Drienovo).

Po februárovom 210. výročí narodenia spisovateľa a dramatika Jonáša Záborského je Rotarides v poradí ďalšou významnou osobnosťou v kalendári tohtoročných výročí. Tak ako majú Kubánci Martího a Južná Amerika Bolívara, tak má aj Slovensko svojich národných a sociálnych revolucionárov. K takýmto národným hrdinom bezpochyby patrí aj Ján Rotarides, spolubojovník Janka Kráľa v krátkej, ale historicky závažnej Príbelskej proti-feudálnej ľudovej vzbure.

■ PRÍBELSKÁ VZBURA

Rotarides sa narodil do učiteľskej rodiny a neskôr sa sám oddal učiteľskému povolaniu. Vyštudoval Evanjelickú ľudovú školu Dolné Príbelce a Evanjelické lýceum v Banskej Štiavnici. V Štiavnici sa zoznámil so Sládkovičom a zapojil sa aj do činnosti Slovenského ústavu. Po dokončení štúdií sa odsťahoval do Dolných Príbeliec, kde pôsobil ako učiteľ, organista, ľudovýchovný pracovník.

Prelomovým momentom v Rotaridesovom živote bolo stretnutie s Jankom Kráľom (1847), ktoré podľa Pavla Pareničku viedlo k sformovaniu spoločnému názoru oboch osobností. Kráľ a Rotarides sa zhodli na zrušení poddanstva, sociálnych reformách

a používaní štúrovskej slovenčiny vo verejnom živote. Následne spolu zorganizovali v Honte Príbelskú vzburu, v ktorej žiadali od župných pánov zrušenie desiatku z viníc a slobodné vyučovanie slovenčiny. Vzburu po piatich dňoch úrady potlačili, ale zostala ako silná stopa v slovenských dejinách. Kráľa a Rotaridesa uväznili a mučili v Šahách, neskôr v Gebäude, pričom Rotarides si vo väzení „posedel“ až do konca leta 1849, čo sa výrazne podpísalo na jeho zdravotnom stave.

Štefan Bednár: Janko Kráľ a Ján Rotarides

■ NÁVRAT DO ŽIVOTA

Po návrate z väzenia nasledovalo dlhé zotavovanie a postupný, pomalý návrat do verejného života. Začal pôsobiť ako učiteľ na evanjelickej škole v Sudiciach a neskôr v Drieňove. Posledným významným momentom Rotaridesovho života je účasť na Memorandovom národnom zhromaždení v Turčianskom Svätom Martine. Parenička o tejto udalosti dodáva: „Pri tejto príležitosti sa stretol so svojím druhom J. Kráľom a priateľom V. Paulinym-Tóthom, ale aj s ďalšími štúrovskými a hurbanovskými účastníkmi Slovenského povstania na čele s ‚otcom národa‘ J. M. Hurbanom, dobrovoľníckymi kapitánmi J. V. Franciscim, Š. M. Daxnerom, S. D. Štefanovičom a inými povstaleckými hrdinami, ktorých po dva dni 6. a 7. júna 1861 oslavoval a velebil šesťtisícový dav a ktorí na starých základoch dali nový memorandový impulz slovenskej politike.“

V roku 1861 sa Rotarides oženil, časom vychoval šesť detí, zapájal sa do národného života a podporoval aj ochotnícke divadlo. Písal príležitostnú poéziu v klasicistickom duchu, ale i romantické verše ovplyvnené ľudovou piesňou. Zbieral tiež ľudové piesne či rozprávky, ale jeho rukopisnú pozostalosť na škodu zničil požiar počas druhej svetovej vojny. Učiteľskému povolaniu sa venoval do roka 1896. Zomrel na prelome storočí – v roku 1900.

Matica slovenská plánuje po zlepšení pandemickej situácie odhaliť v obci Rykynčice pamätnú tabuľu na Rotaridesovu počesť.

Vyšla ďalšia vedecká ročenka Slováci v zahraničí 38

Ponúka širokospektrálny obsah

Zuzana PAVELCOVÁ

Vo vydavateľstve Matice slovenskej aktuálne vyšiel tridsiaty ôsmy ročník vedeckej ročenky Slováci v zahraničí. Širokospektrálne zameraný obsah zborníka neostal ani v tomto roku nič dlžný svojej tradícii. Na vyše dvoch stovkách strán sa venuje životu a dielu významných krajanských osobností a dejín a literatúre Slovákov žijúcich v zahraničí. Ročenka sa primárne orientuje na sté výročie narodenia Štefana Boleslava Romana.

Publikácia obsahuje unikátnu štúdiu Pavla Pareničku venovanú ekonomickým teóriám Š. B. Romana a E. Löbla, publikovaných v Zodpovednej spoločnosti, a kvalitný biografický príspevok Petra Cabadaja. Okrem problematiky slovenského exilu zborník tradične prináša dolnozemskú problematiku. Štúdie Jána Babiaka a Štefana Chrťana zo Srbska reflektujú dejiny osídľovania a školstva v Kovačici a Ján Jančovic sa zameriava na trojsté výročie osídlenia Poľného Berinčoku. Nezaostáva literárna veda. Patrik Šenkár sa venuje poézii krajana z Rumunska Jána Chovanca, recenziu knižného diela výskumnej pracovníčky z Maďarska zameranú na Čabiansky kalendár pripravila Alžbeta Uhrinová. Kratšie biografie významných krajanov pôsobiacich v zámorí z pera Petra Cabadaja pripomínajú výročia Juraja J. Töröka, Ladislava Grosmana, Ladislava Gunderu, Jána L. Doránskeho, Frica Motošku a Márie Maghútovej-Párovskej.

Ročenka prináša vedecké i informačné výstupy zo špecifickej oblasti výskumu krajanskej problematiky, ktoré v takejto podobe a zložení nereflektuje žiadne iné odborné periodikum či publikácia na Slovensku. Matica slovenská aj v tomto roku synchronizuje vedecké zistenia odborníkov zo Slovenska i zahraničia a publikuje ich na stránkach ročenky. Uťahovanie štátnej dotácie pre Maticu slovenskú sa však prejavilo i na nižšom náklade ročenky, ktorý ostal takpovediac iba symbolický. Budeme preto veľmi vďační, ak ročenku podporíte jej kúpou na emailovej adrese: periodika@matica.sk

MATIČNÉ DEPEŠE

OBČIANSTVO JEDNODUCHŠIE

Ďalší bod z programového vyhlásenia vlády, ktorý sa dotkne mnohých občanov Slovenskej republiky, plní MV SR. Novou legislatívnou úpravou umožní občanom Slovenskej republiky, ktorí dlhodobo žijú na území iného štátu, nadobudnúť občianstvo tohto štátu bez straty slovenského. Zároveň vyrieši situáciu tých ľudí, ktorí o naše občianstvo prišli po sprísnení zákona pred desiatimi rokmi. Budú ho môcť získať naspäť jednoduchším spôsobom.

ÚCTA VIEROZVESTCOM

Začiatkom minulého týždňa si národne zmýšľajúci a vlastenecky cítiaci veriaci i laická verejnosť z iniciatívy agilného OZ Cyrilometodiada uctili v Devíne pamiatku sv. Cyrila a Metoda pri príležitosti 1 153. výročia úmrtia sv. Cyrila. Viac o podujatí sa dozviete na https://www.cyrilometodiada.sk/v-devine-sme-si-uctili-sv-cyrila-a-metoda/.

JANKOVI KRÁĽOVI

Stoličné dni, Mikulášsky jarmok a Mikulášske leto by nemali chýbať medzi tohtoročnými podujatiami v Liptovskom Mikuláši. Primátor mesta Ján Blcháč potvrdil, že robia všetko pre to, aby tieto ešte pred dvoma rokmi nosné a vo verejnosti populárne podujatia kvalitne pripravili. Nebude chýbať detský rozprávkový festival Za siedmimi horami a okolie fontány Metamorfózy oživia hudobné produkcie. Svojich priaznivcov má aj Letné kino, Švábkafest a tiež Cyklorafajky, ktoré sa ujali už vlani. Mestské múzeum venuje celý tento rok 200. výročiu narodenia Janka Kráľa, po ktorom je pomenované. Pri tejto príležitosti tu rekonštruujú expozíciu a chystajú sériu podujatí. Exteriérovú výstavu, inscenované pásmo, vedeckú konferenciu či výtvarnú a literárnu súťaž doplnia aj aktivity mikulášskych matičiarov, ktorí pripravujú hraný filmový dokument o živote tohto štúrovského búrliváka.

ZAUJÍMAVÁ ENCYKLOPÉDIA

V Primaciálnom paláci v Bratislave 10. februára predstavili Encyklopédiu mestských a obecných policií. Ako uvádza autor predslovu, už Veľká Morava bola postavená do značnej miery na samosprávach a duálny model verejnej správy existoval aj v nástupníckom uhorskom štáte. Je preto úplne prirodzené, že po roku 1990 si Slovensko zobralo zákonom SNR č. 369/90 o obecnom zriadení naspäť svoj sebe vlastný duálny model verejnej správy, čiže samosprávy a štátnu správu, kde dostali priestor aj mestské polície, ktoré – aj keď ešte s viacerými nedostatkami – pôsobia u nás už vyše tridsať rokov.

TÝŽDNE BRUNOVSKÉHO

Protikovidové opatrenia donútili aj najznámejšiu slovenskú aukčnú sieň SOGA na nové formy činnosti. Od 15. 2. do 1. 3. 2022 ponúkne v online aukcii viacero diel popredného slovenského grafika Albína Brunovského.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Členovia folklórnej speváckej skupiny Vederko z Čierneho nad Topľou si po dlhšom čase zaspievali. Zanôtili pri príležitosti oslobodenia obce Sovietskou armádou. Spomienkový akt kladenia vencov sa konal 18. januára 2022 pred obecným úradom, na ktorom je osadená pamätná tabuľa, ktorá pripomína udalosti z roka 1945. Na spomienkovom podujatí sa zúčastnil starosta obce Vladislav Dvorjak, zástupcovia SZPB, členovia Miestneho odboru Matice slovenskej, žiaci materskej školy a občania. Starosta obce vo svojom príhovore hovoril o útrapách vojny, strate slobody a spomienke na našich hrdinov...

Vederko zanôtilo

„Zrazu mi tie všetky slová o tom, aby sme nebrali slobodu ako bežnú a samozrejmú vec, dávajú úplne iný význam. To, že je sloboda krehká a veľmi vzácna, už teraz chápeme asi všetci. Niekoľko bojov za slobodu už ľudstvo vyhralo. Každá vojna má svojich víťazov a svojich porazených. Ale má aj svojich hrdinov a na tých nesmieme zabúdať, lebo každý jeden z nich si zaslúži úctu a uznanie. Vážme si ich za to, že zahodili dnes také moderné sebectvo a obetovali svoj život za iných. Chcel by som vás pri príležitosti tohto významného dňa povzbudiť, aby ste nestrácali nádej na víťazstvo v akomkoľvek boji.“

Starosta tiež vyslovil prianie, aby sa mladá generácia nestavala chrbtom k našej histórii a pripomínala si podobné udalosti, čo je aj úloha pre Maticu slovenskú. Spomienkové podujatie zakončila hymna Matice slovenskej Kto za pravdu horí...

Anna KOLESÁROVÁ, predsedníčka MO MS v Čiernom nad Topľou

V komárňanskom matičnom dome bude múzeum studenej vojny

Vo vyradenom kryte civilnej ochrany

Veronika GRZNÁROVÁ, hovorkyňa Matice slovenskej

Vo vyradenom kryte civilnej ochrany v Dome Matice slovenskej v Komárne vznikne Múzeum studenej vojny. Slávnostné otvorenie plánujú matičiari v rámci Komárňanských dní, ktoré sa zvyčajne konajú na prelome apríla a mája.

Budova Matice slovenskej v Komárne zvonku a jej pivničné priestory, v ktorých vznikne zaujímavé múzeum studenej vojny.

„Kryt civilnej ochrany v podzemí nášho matičného domu bol vyradený z oficiálnych krytov, preto sme rozmýšľali, ako ho sprístupniť verejnosti tak, aby to malo aj vzdelávací rozmer. Som veľmi vďačný iniciátorovi myšlienky Patrikovi Rumanovi, vďaka ktorému môžeme priestory zrekonštruovať do podoby, ako vyzerali podľa najprísnejšej normy v roku 1970. Zároveň chcem vyzvať ľudí, aby darovali inventár z tohto obdobia do ďalších miestností,“ uviedol riaditeľ Domu MS v Komárne Jozef Černek. Vítané sú plynové masky, protichemické obleky, ale aj ďalšie atribúty a doklady tých čias. Z jedenástich zariadi dve miestnosti Odbor civilnej ochrany Okresného úradu Komárno vyradeným inventárom. Jedna miestnosť bude venovaná 120. výročiu vybudovania Vodárenskej veže v Komárne.

Podľa riaditeľa matičného domu sa návštevníci môžu tešiť na autentický zážitok: „Sprevádzať ich budú naši divadelníci Slovenskí rebeli v pionierskych a vo zväzáckych rovnošatách. Zažijú simulované poplachy, skúšanie masiek a tí najodvážnejší môžu jednu noc prespať v dobovom byte za pancierovými dvermi bez kontaktu s okolitým svetom. Zmyslom Múzea studenej vojny je najmä to, aby si dnes ľudia opäť uvedomili hodnotu mieru a odmietli návrat do obdobia strachu a vojnových hrozieb, aké sme aj my kedysi zažívali v socialistickom Československu.“ Ako dodal, do múzea pozýva najmä mládež, ktorá studenú vojnu pozná len z učebníc. Pripravené budú aj projekcie náučných videí.

Kryt civilnej ochrany v Dome MS v Komárno má kapacitu až päťsto osôb. Má vybudovaný vlastný vodovod a filtráciu. Viac informácií matičiari zatiaľ neprezradia, pre návštevníkov to bude prekvapenie. „Mnohé parametre krytu civilnej ochrany boli súčasťou štátneho tajomstva,“ naznačuje Jozef Černek.

Humenské Hačure sa konečne dočkali nosiča s koledami

Jasna hvizda vyšla oneskorene

Text a foto: Miroslav KEREKANIČ, člen Výboru MS

V týchto dňoch síce oneskorene, ale predsa prišlo z výroby vianočné CD Koly jasna zvizda – Koledy Horného Zemplína. Koledy naspievala mužská speváckа skupina Hačure. Celková realizácia zámeru bola náročná, lebo pandemická situácia nedovoľovala pravidelné systematické nácviky, príprava prebiehala individuálne a v malých skupinkách a účinkujúci sa zišli až v štúdiu. Obsahuje dvadsaťtri známych, menej známych, ale i nepoznaných vianočných kolied východného i západného rítu. Niektoré koledy, ako napríklad Koly jasna zvizda, Nova radosť stala, Spi Isuse, sa spievajú v chrámoch, iné – Išol Stari do Betlema – pri pastierskych hrách a ďalšie len tak pri jedličkách a na kultúrno-spoločenských podujatiach. Pri dramaturgii CD použili cirkevné spevníky, archívne materiály Vihorlatského múzea, ale pomohli aj priatelia z iných speváckych skupín, a to JUDr. Jozef Žobrák z Michaloviec, bratia Jenčovci z Dargova, Renáta Kantuľáková zo Sečoviec, Eva Kuncová z Humenného a manželia Gubovci a Onufrákovci z Habury.

ZABEZPEČTE SI PREDPLATNÉ SNN 2022

Vážení čitatelia dvojtýždenníka Slovenské národné noviny. Pomôžte Slovenským národným novinám a kúpte si ich predplatné na celý rok 2022. A to len za 20 EUR.

Kontaktujte nás.
Telefonicky:+ 421 43/38 12 838,
+ 421 918 904 925
Emailom: snnredakcia@matica.sk
Web formulár:
www.snn.sk, https://snn.sk/redakcia/predplatne-2

CENNÍK
predplatného Slovenských národných novín na rok 2022
Ročné predplatné: 20,- €
Polročné predplatné: 10,- €

PRIPOMÍNAME SI

26. februára

– pred stopätnástimi rokmi sa narodil kňaz, historik umenia, novotomistický filozof Ladislav Hanus (1907 – 1994), významný predstaviteľ slovenskej kultúrnej filozofie, prekladateľ, esejista a publicista; ústrednou témou jeho diela je vzťah kresťanstva a štátu

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil futbalista a tréner Jozef Adamec (1942 – 2018); so Spartakom Trnava získal päť majstrovských titulov, ďalšie dva pridal v Dukle Praha, v lige odohral 383 zápasov, strelil 170 gólov, má striebro z MS 1962 v Čile

27. februára

– pred dvestodesiatimi rokmi sa narodil romantický básnik Samo Chalupka (1812 – 1883), člen Spolku vzájomnosť, štúrovského spolku Tatrín, spolutvorca Memoranda národa slovenského a spoluzakladateľ Matice slovenskej; v historickom speve Mor ho! zobrazil hrdinský odpor Slovákov v boji proti Rimanom

– pred stodvadsiatimi rokmi sa narodil maliar Ľudovít Fulla (1902 – 1980), jeden zo zakladateľov moderného maliarstva a grafiky na Slovensku; inšpiroval ho najmä slovenský folklór

– pred desiatimi rokmi zomrel maliar Jaroslav Knil (1929 – 2012), venoval sa komornej maľbe, dominovala figurálna a portrétna tvorba; osobitné miesto v jeho tvorbe zaujímala krajinomaľba

1. marca

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil herec Ivan Krivosudský (1927 – 2010), od roku 1949 člen činohry Novej scény v Bratislave, počas svojho života stvárnil mnoho postáv, ale zväčša to boli menšie roly alebo sekundujúce tým hlavným; z tvorby spomeňme Kto odchádza v daždi, Červené víno, Poéma o svedomí, Smoliari, Soľ nad zlato, Nebojsa

5. marca

– pred pätnástimi rokmi zomrel herec Milan Kiš (1934 – 2007), od roka 1965 dlhoročný člen Divadla Andreja Bagara v Nitre, výrazný komediálny herec; v televízii upútal tragickou postavou mladého cigána vo filme Martina Hollého Balada o siedmich obesených

7. marca

– pred sto rokmi sa narodil športovec boxer Július Torma (1922 – 1991); na olympijských hrách v Londýne získal zlatú medailu pre Československo v hmotnostnej kategórii do 67 kilogramov

10. marca

– pred desiatimi rokmi sa konali predčasné parlamentné voľby (2012), vyhrala ich strana SMER – SD so ziskom 44,42 percenta hlasov a utvorila vládu

– pred desiatimi rokmi vznikol požiar na hrade Krásna Hôrka nad obcou Krásnohorské Podhradie neďaleko Rožňavy (2012); zhoreli šindľové strechy, expozícia v hornom gotickom paláci a zvonica

– pred štyridsiatimi rokmi zomrel prozaik, prekladateľ a novinár Milo Urban (1904 – 1982), jeden z najvýznamnejších reprezentantov modernej slovenskej literatúry; jeho prozaická tvorba patrí k trvalým hodnotám našej spisby, v najznámejšom diele, v trilógii Živý bič, Hmly na úsvite a V osídlach, zachytil osudy obyvateľov hornooravského kraja v dvadsiatych a tridsiatych rokoch 20. storočia

Ľudovít KUSAL

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
tasr

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 2/2022 sme sa v súvislosti s prijímaním obrannej dohody medzi SR a USA pýtali, ktoré vojenské letiská by mali podľa nej v budúcnosti využívať americké ozbrojené sily. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí napísali, že Američania budú využívať letiská v Malackách-Kuchyni a na Sliači. Spomedzi správnych riešiteľov sme vyžrebovali týchto výhercov: Vlasta Vlčková, Nové Mesto nad Váhom; Jozef Miko, Michalovce; Ján Štrbík, Nováčany.

● Národnému umelcovi Ľudovítovi Fullovi postavil štát galériu, aby bola dôstojným stánkom na jeho medzinárodne uznávané dielo. Lenže objekt po nedostatočnej starostlivosti kompetentných miest dospel k stavu, že ohrozoval bezpečnosť vzácnych obrazov, ktoré museli v minulých dňoch z expozície odstrániť a umiestniť na bezpečnejšie miesto v depozite počas zamýšľanej rekonštrukcie galérie. V ktorom meste sa Galéria Ľudovíta Fullu nachádza?

Odpovede aj elektronicky čakáme do vydanie ďalšieho čísla SNN na známej redakčnej adrese.

(se)

Dvojtýždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Veronika Grznárová, Ján Jankovič, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 20 €, v ČR 20 € + 35 € poštovné, Európa 67 €, ostatný svet 88 USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.